

# DE PROOSDIJKOERIER

december 2001, jaargang 17 nummer 4



Van onderdanigheid naar recht  
Drie eeuwen armenzorg in De Ronde Venen

**Colofon**

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN 1388-7165

**Redactie:**

Joop. Frankenhuizen, (eindredacteur)  
Ton Hagen,  
Jan Rouwenhorst,  
Fred de Wit.

**Redactieadres:**

J.A. Frankenhuizen, Trilgras 16,  
3648JD Wilnis  
Tel: 0297-282938  
e-mail: jfrankenhuizen@hetnet.nl

**Bestuur:**

P.C. Grundmann, voorzitter  
Herenweg 38, 3648CJ Wilnis  
Tel: 0297-281578

H.J. Röhlmg, vice voorzitter  
Middenwg 1, 3641RB Mijdrecht  
Tel: 0297-561474

H. Strubbe, secretaris  
Kievitslaan 20, 3645KL Vinkeveen  
Tel: 0297-262560

M. Th. Pietersen-Mourits, 2<sup>e</sup> secretaris  
Dr. J. Severeijnsplantsoen 2  
3648VB Wilnis. Tel: 0297-282462

B. van Tol-Burgers, penningmeester  
Padmosweg 38, 3648BG Wilnis  
Tel: 0297-284213

N. van Beek, Ledenadministratie en  
2<sup>e</sup> penningmeester Irenestraat 14  
3648BB Wilnis Tel: 0297-284234

A. Hagen, Toermalijn 1, 3643AA  
Mijdrecht. Tel: 0297-287550

G. Meulstee Heemkunde Bijleveld 71  
3645XT Vinkeveen.

**Public Relations:**

E. Swaab, Dorpsstraat 6  
3641EC Mijdrecht Tel: 0297-287469

**Postadres vereniging:**

Postbus 65, 3648ZH Wilnis

**Website:** [www.histver-pl.nl](http://www.histver-pl.nl)

E-mailadres: [info@histver-pl.nl](mailto:info@histver-pl.nl)

**Lidmaatschap:**

Lid worden kan door aanmelding bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

De jaarlijkse bijdrage bedraagt € 13,60

**Doelstelling:**

De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van de Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin

**Oplage:** ca.850

Opmaak verzorgd door de eindredacteur.  
Drukwerk: Drukkerij Avanti Wilnis

**Bij de voorplaat**

*Armen en bedelaars. Twee nauw met elkaar verboden begrippen. Kunstschilders uit vorige eeuwen werden er vaak mee geconfronteerd en hebben hun beelden er van op papier en schilderslinnen vastgelegd. Ook Rembrandt deed dat in 1642. De foto van website Rijksmuseum Amsterdam*

**Inhoudsopgave**

Van de voorzitter	99
Verantwoording door de schrijver	100
Armoede in Nederland tot de 18 <sup>e</sup> eeuw	101
Armoede in Nederland in de 19 <sup>e</sup> en 20 <sup>e</sup> eeuw	103
Armenzorg niet langer een gunst	104
Wetgeving en bureaucratie	104
Werkverschaffing	105
Frederiksoord en Ommerschans	106
Kerkelijke ontwikkelingen	107
De Rondeveense dorpen in de 18 <sup>e</sup> eeuw	108
De Rondeveense dorpen in de 19 <sup>e</sup> eeuw	111
De Rondeveense dorpen in de 20 <sup>e</sup> eeuw	115
De armenzorg in Mijdrecht	118
De haardas	119
Niet alleen maar haardas	119
Het oortjesgeld	122
De hervormde diaconie in de 18 <sup>e</sup> eeuw	123
De hervormde diaconie in de 19 <sup>e</sup> eeuw	124
De hervormde diaconie in de 20 <sup>e</sup> eeuw	129
De gereformeerde diaconie	130
De Roomse Armen Mijdrecht	131
Sociaal Charitatief Werk	136
Maatschappelijk werk	137
De grote overgang	137
Armbestuur contra kerkbestuur	137
De gemeente Mijdrecht	139
De armenzorg in Wilnis en Oudhuizen	146
De armenzorg in Vinkeveen en omstreken	151
De Algemene Bijstandswet	156

## Van de voorzitter

### Themanummer

De laatste editie van ons blad in 2001 is een extra dik nummer geworden. Dit komt omdat het bestuur heeft besloten zo mogelijk ieder jaar een Proosdijkoerier uit te geven die geheel of vrijwel geheel is gewijd aan één thema. Er zijn namelijk onderwerpen die moeilijk te splitsen zijn en bij hun uitwerking een zodanig grote omvang krijgen dat plaatsing in een editie van 32 pagina's niet mogelijk is.

Tijdens de voorbereidingen van het boek "Twee parochies verenigd in Driehuis" heeft onze eindredacteur en auteur Joop Frankenhuizen zoveel gegevens verzameld, dat hij ook in andere bronnen is gaan zoeken. Uit de veelheid aan materiaal is hij er, met enige terughoudendheid wat de omvang betreft, in geslaagd dit onderwerp uit te diepen en uit te werken. Een werk van lange adem waarmee hij sinds 1997 druk is geweest, hetgeen alle lof verdient. Hij noemde dit grote artikel

#### **"Van onderdanigheid naar recht"**

met als ondertitel "Drie eeuwen armenzorg in De Ronde Venen". Wij hopen dat u deze Proosdijkoerier met genoegen zult lezen en mogelijk herlezen. Deze extra dikke editie kon totstandkomen met gebruikmaking van bijdragen van een aantal ons zeer gunstig gezinde sponsors. Hiervoor hartelijk dank!

### **Tentoonstelling Jacob Corneliszoon van Oostsanen**

Na veel spanning en inspanning bij de voorbereidingen is de tentoonstelling van de werken van de laatmiddeleeuwse schilder Jacob Cornelisz van Oostsanen een volledig succes geworden mede dankzij de beschikbaarstelling van de R.K. Kerk. Deze expositie was voor De Ronde Venen uniek in

een werkelijk schitterende omgeving. De samenwerking met de kosteres en haar medewerkers was hartverwarmend en allen die tijdens de tentoonstelling hun medewerking hebben verleend kunnen dit beamen. Vele bezoekers hebben van deze kunstuiting genoten. In het gastenboek hebben een groot aantal bezoekers hun waardering uitgesproken. Teksten als "indrukwekkend", "zeer de moeite waard", "geweldig initiatief" en "prachtige tentoonstelling" komen daarin voor. Er zijn niet alleen bezoekers uit eigen gemeente de expositie komen bezoeken.

Uit heel de omgeving en zelfs uit Schotland en de Verenigde Staten konden bezoekers worden ontvangen. Ook hebben een aantal scholen lessen gewijd aan Jacob Cornelisz. van Oostsanen en zijn kunst en daarop een bezoek aan de kerk gebracht. De rondleiding van de schoolklassen werd verzorgd door de initiatiefnemers van de tentoonstellen de heer en mevrouw Van Wijk uit Oostzaan. Dankzij de ruimhartige financiële bijdrage van de sponsors heeft de tentoonstelling zichzelf kunnen bedruipen. Aan hen zijn de besturen van het museum en van onze vereniging veel dank verschuldigd. De samenwerking met het museum was voorbeeldig. Dankbaar zijn wij ook voor de verkregen medewerking van de suppoosten. Zij hebben de tentoonstelling begeleid en hebben daarvoor hun vrije tijd gegeven. Verscheidene hebben een aantal middagen en avonden aan deze tentoonstelling gegeven. Voor allen die bij het verwezenlijken van deze expositie een bijdrage hebben geleverd willen wij op deze plaats nogmaals onze hartelijke dank uitspreken.  
P.C. Grundmann voorzitter

### **Goede wensen**

Mede namens het bestuur en de redactie van dit blad wens ik de leden, samen met een ieder die hen lief en dierbaar is,

**Goede Kerstdagen en een voorspoedig nieuwjaar toe.**

P.C. Grundmann

## Van onderdanigheid naar recht

Drie eeuwen armenzorg in de Ronde Venen

### Verantwoording

Enkele jaren geleden, we spreken dan van 1997, vond ik tussen de archivalia van de voormalige gemeente Wilnis de notulen van een gemeenteraadsvergadering uit 1847 waarin een geschil tussen de hervormde diaconie en het rooms katholieke armbestuur aan het licht kwam. Het ging over de verdeling van de opbrengsten van haardas dat werd aangewend om de noden van de Wilnise armen te lenigen. Toen later bleek dat ook het zogenoemde oortjesgeld uit de verveningen heeft bijgedragen het lot van de armen te verlichten besloot ik dieper op de materie in te gaan en te onderzoeken hoe de armenzorg in de Rondeveense dorpen was georganiseerd en in de praktijk heeft gewerkt.

Het resultaat is een verhaal over drie eeuwen armenzorg, uitgevoerd door armmeesters die afhankelijk zijn van de opbrengsten van een langzaam groeiend eigen vermogen, van collecten in de kerken, van langs de huizen opgehaald haardas en van het oortjes- of armengeld uit de verveningen. Drie eeuwen armenzorg gekenmerkt door de soms moeizaam te lichten vingers van de armmeesters rond de knip en het spel met de burgerlijke gemeenten over wie wat moet betalen. Een eeuw lang haardas dat borg staat voor samenwerking tussen de roomse armbesturen en de protestante diaconieën terwijl het armengeld uit de veenderijen zorgt voor samenwerking met de gemeenten. Een uniek gegeven in de Nederlandse armenzorg. Verrassend is het dan ook te constateren dat Vinkeveen het anders deed. Ook daar was sprake van haardas en armengeld, maar in andere mate. Na een aarzelend begin met Waverveen als trekker, stoppen de Vinkeveense veenbazen plotseling met het uitbetalen van armengeld. De reden? Zij wilden zich niet confirmeren aan Mijdrechtse afspraken.

Het resultaat van mijn onderzoek treft u hierbij aan. Het is geen droevig verhaal geworden over zielige arme mensen, maar het geeft de feiten weer zoals die zijn opgeschreven door de uitvoerders van de armenzorg. Het is dan ook geen verhaal om in één keer uit te lezen. Om armenzorg in het juiste daglicht te plaatsen wordt vooraf uitgebreid stilgestaan bij de landelijke- maar vooral bij de plaatselijke ontwikkelingen die zich de afgelopen drie eeuwen hebben voorgedaan. Sommige teksten zijn weergegeven zoals ze in de bronnen zijn opgeschreven en zoveel mogelijk tussen aanhalingstekens geplaatst. Andere teksten zijn bewerkt. Omdat het woord 'bedelen' twee betekenissen kent is gebruik gemaakt van het niet meer correcte woord 'bedeelen' (met drie ee's) wanneer het gaat om hulp geven aan arme mensen. Om een beeld te geven van de verschillende tijdssituaties in de Rondeveense dorpen is gebruik gemaakt van de vergaderverslagen van de voormalige gerechten, de (jaar)verslagen van de gemeenten Mijdrecht, Vinkeveen-Waverveen en Wilnis, de archivalia van de Nederlandse Hervormde gemeente te Mijdrecht en die van Rooms Katholieke parochies Mijdrecht-Wilnis en Vinkeveen. Pogingen de archivalia van de andere kerken in te zien zijn door gebrek aan medewerking mislukt. Andere bronnen vormden de diverse publicaties in de vijftiendelige uitgave 'Algemene Geschiedenis Nederland', de driedelige uitgave 'Nederlands Verleden in vogelvlucht' en de eendelige uitgave 'Arm in Nederland'

Ik hoop met deze bijdrage wat meer inzicht te geven in dit aspect van de (toch wel) rijke historie van de Rondeveense geschiedenis.

Rest mij allen te bedanken die mij met raad en daad hebben bijgestaan om dit toch wel omvangrijke werk te kunnen voltooien.

Wilnis, september 2001, Joop Frankenhuizen

# 1 Armoede in Nederland tot de 18<sup>e</sup> eeuw

*Eeuwenlang is de zorg voor de armen beschouwd als een kerkelijke aangelegenheid. De algemene opvatting was dat barmhartigheid jegens een medemens als tegenprestatie gold voor bedreven zonden. Armen waren door God gewild om anderen de gelegenheid te geven goede werken te verrichten. Langzaam verandert dat denken.*

## 1.1 De 16<sup>e</sup> en 17<sup>e</sup> eeuw

De 16<sup>e</sup> eeuw is in West Europa een periode van sterke bevolkingsgroei, stijgende prijzen en achterblijvende lonen. Het grootste deel van de bevolking bezit geen eigen vermogen en is aangewezen op inkomen uit arbeid. Zijn er tegenslagen door ziekte of invaliditeit of is er een economische teruggang dan dalen de inkomens vaak tot beneden het bestaansminimum. De getroffen worden afhankelijk van de armenzorg of vallen terug in landloperij, bedelarij en criminaliteit. Het gevolg is dat men armoede gaat beschouwen als een bedreiging van orde en rust. Die bedreiging moet bestreden worden en dus niet met aalmoezen in stand worden gehouden. Men begint onderscheid te maken tussen

armen die door lichaamsgebreken niet meer kunnen werken en luiards en

leeglopers. Vooral met die laatsten gaat de overheid de strijd aan Klopjachten op landlopers, bedelaars en verzwaring van straffen op diefstal en zakkenrollerij zijn het gevolg. Bedelen door mensen zonder lichamelijke gebrek wordt verboden en gestraft. Lokale armenfondsen moeten worden samengevoegd voor ondersteuning aan invaliden. Daarenboven wordt het verschaffen van werk aan volwassenen en onderwijs aan hun kinderen gepropageerd.

De kerk van Rome reageert fel op armenzorg door de overheid. Zorg is een geestelijke taak. Met de reformatie komen de diaconieën in de N.H. kerk hun aandeel in de armenzorg leveren. Dit gebeurt voornamelijk tussen 1580 en 1660. Er is dan sprake van bevolkingsgroei en toenemende verstedelijking. De kerkhervormers keren zich tegen de leer der goede werken en introduceren alternatieve vormen van armenzorg met een grotere rol voor de overheid. Het Armoedeprobleem blijft

echter bestaan. Bedelaars worden van stad naar stad gestuurd en het geven van aalmoezen door overheden en kerken (ook de reformatorische)



1613. Uitleiding van brood tegen afgifte van broodlootjes. Merk op het contrast tussen de rijk uitgedoste aalmoezeniers en de verlopen en gedrochtelijk afgebeelde armen. Bron: Website Asd. Hist. Museum.

blijft onveranderd. Wel komen er meer gespecialiseerde armenhuizen, zoals weeshuizen, oudemannen- en vrouwenhuizen en leprozenhuizen. Maar de zorg daar is summier. Men bespeurt de symptomen van armoede en vreest de maatschappelijke gevolgen ervan. Er is geen oog voor de structurele oorzaak een gebrek aan werk.

## 1.2 De 18<sup>e</sup> eeuw

Deze eeuw begint met een periode van lage landbouwprijzen en zware belastingdruk. De agrarische sector is dan de grootste sector en de risico's voor de agrarische ondernemer zijn niet gering. Weersinvloeden, plantenziekten, veepest, muizenplagen en overstromingen spelen een grote rol. In de perioden 1714-1720, 1744-1754 en 1769-1784 heerst de veepest. Tussen april 1769 en maart 1770 verliest het

gewest Holland 160.000 stuks vee. (excl. kalveren). Boeren die weinig vee verliezen gaan er op vooruit omdat vee prijzen en veehouderijproducten tijdens zo'n epidemie sterk stijgen. Andere boeren worden geruïneerd. Het verzekeringswezen is nog weinig ontwikkeld en niet doorgedrongen tot de agrarische sector. Pas aan het einde van de 18<sup>e</sup> eeuw komt van overheidswege een soort

de gezinnen armlastig. Vooral na 1770 is er sprake van chronische werkloosheid. Jaarboeken uit 1777 melden: "Het gemeen arbeidsvolk vergaat van kommer en gebrek, de armenhuizen liggen opgepropt." De jammerklachten blijven tot ver in de 19<sup>e</sup> eeuw hoorbaar. De ogenschijnlijke welvaart van de Nederlander is voorbij.

### 1.3 Roep om staatsarmenzorg

De 18<sup>e</sup> eeuw kenmerkt zich door veranderende inzichten over sociale zorg. Armenzorg, zo is men gaan denken, kan benut worden als middel tot regulatie van de arbeidsmarkt, als middel tot het instandhouden van de bestaande klassenmaatschappij en kerkelijk gezien als middel om behoud van eigen aanhang. Gegoede kringen zien armoede als eigen schuld. Te jong trouwen, luiheid, drankmisbruik en verkwisting. In 1793 spreekt de staatsman Gijsbert Karel van Hogendorp over "het graauw, ontvatbaar voor zeedelijke en godsdienstige indrukken" en over mensen die "als reedeloze dieren voortleven. Tot op heden hebben wij het gemeen in orde gehouden, maar het groeit tegen de druk aan." Van Hogendorp ziet de nood van de armen als een gevaar voor de gevestigde orde en denkt dat de Franse Revolutie daarin stimulerend zou werken vooral omdat de overheid nog steeds geen taak ziet in de armenzorg. De plaatselijke overheden vaardigen alleen maar ordonnanties uit tegen bedelarij, vagebonderij en misdrijven en komen pas in actie als de armoede criminele aspecten gaat vertonen. Meer en meer wordt gekeken naar armbesturen. Die moeten er voor zorgen dat de armen zich ijverig, spaarzaam, geduldig en godvruchtig gedragen met gevoel van respect voor hoger geplaatsten. Armenscholen, werkinrichtingen en krachtige preken zouden hieraan moeten bijdragen. De schrijvers van deze ideeën beperken zich tot het uiten van bewogenheid en vergeten aan de armen te denken. De oproepen tot een staatsarmenzorg klinken steeds luider. Die opvatting wordt gevoed door het sociale angstmotief en het vermeende falen van de kerkelijke armenzorg. De kerkelijke visie blijft echter overheersen. Deze visie is gebaseerd op de liefdadigheid van de medemens zonder onderscheid in de soort van armen. De basis voor het verzet van de kerken tegen de overheid blijft op die manier stevig verankerd.

*Pro Deo*

**D**en Schout en Ambagtsbewaarders van AARLANDERVEEN, beloven by desen ten behoeve van Die vanden Geregte off Arm-Meesteren van *Aarlanderveen*. ofie alle andere Geregtens off Arm-Beforgers daar *Antonie Gouker, van der Schout, Die Ambagt wesen* van hier ~~metter Woon~~ verrokken ~~haar~~ metter Woon ~~zal~~ hebben te begeven; dat ingevalle de voornoemde Persoon ~~e~~ tot Armoede mogte komen te vervallen (E welk God verhoede) Sy-bieden deselve *weeteren sullen aanneemen, ende sedanige hulpe ende bysont treden, als haare andere vreeslige Ingezeten zijn genietende.* Gedaan in den Regthuyfe tot Aarlanderveen op den *ij<sup>e</sup> October xvij<sup>e</sup> del 1762.*

*In kennisse van my, als Secretaris*



Akte van indemniteit uit 1762 met godsdienstige ondertoon.

verplichte verzekering tot stand tegen het afslachten van ziek en verdacht vee. Weersinvloeden blijven een grote rol spelen. Perioden van droogte of overvloedige regenval beïnvloeden de bedrijfsinkomsten en de prijzen in landbouw en veeteelt. Een overvloedige oogst met lage prijzen is voor de boer soms nadeliger dan een karige oogst met hoge prijzen.

Het probleem van werkloosheid gaat steeds zwaarder op de samenleving drukken. In de armenzorg verschijnt het begrip werkverschaffing. In veel plaatsen worden werkhuisen opgericht waarin niet alleen bedelaars en landlopers worden ondergebracht, maar ook werklozen op eigen verzoek worden opgenomen. In 1747 is in Amsterdam 11% van

## 1.4 Wetgeving

Wetgeving op het gebied van armenzorg is echter onontkoombaar. De willekeur is te groot. Armenzorg wordt door de bezittende klasse gevoeld als een persoonlijke verantwoordelijkheid waarop alleen uit morele overwegingen een beroep mag worden gedaan. Het hoeft zo niet meer te kosten dan wat de rijken ervoor willen afstaan. De overheid beperkt zich tot repressief optreden en indekken. De zogenaamde akten van indemniteit (vrijwaring) zijn hiervan een mooi voorbeeld. Wanneer iemand van het volk gaat verhuizen naar een andere gemeente, moet hij of zij daar een schriftelijke verklaring overleggen waarin de oude gemeente belooft de nieuwe gemeente te vrijwaren van de kosten van ondersteuning in geval van armlastigheid. Dit omslachtige systeem werkt slecht. Steeds meer mensen vallen tussen wal en schip en "hoe langer hoe meer aalmoesvragers

ontwikkelen zich tot geboefte." Na 1750 neemt de kritiek op de traditionele kerkelijke liefdadigheid verder toe. De bedeling zou te gemakkelijk plaatsvinden en er zou niet echt gekeken worden naar lichamelijk vaardigheden en de werkelijke behoeften. De strijd om de inrichting van de armenzorg barst pas echt los in 1795 wanneer, met de Bataafse Revolutie, het volk het bestuur in eigen hand probeert te nemen.

Over het algemeen kan over het armwezen tijdens de periode tot 1795 gezegd worden dat in tijden van sterke bevolkingsgroei en economische expansie het aantal armen toeneemt. Als reactie hierop wordt dan gewerkt aan herstructurering van de armenzorg. De trieste paradox bij al deze vormen van hulp is dat er in tijden van voorspoed veel middelen naar de instellingen vloeien. In mindere tijden echter droogt deze geldstroom snel op.



1657 Weeshuis van de gereformeerde diaconie te Amsterdam. De kinderen eten gezamenlijk uit een groot diep bord opgeschepd door regentessen uit een grote koperen ketel. Foto van website Amsterdams Historisch Museum

## 2 Armoede in Nederland in de 19<sup>e</sup> en 20<sup>e</sup> eeuw

*Nog steeds is armenzorg een kerkelijke aangelegenheid en keren de kerken zich tegen initiatieven van de overheid om op deze zorg een grotere greep te krijgen. Economische benadering van armoede staat haaks op de godsdienstige benadering. Pas aan het einde van 19<sup>e</sup> eeuw veranderen de inzichten.*

### 2.1 De 19<sup>e</sup> eeuw

De sterfte in Nederland is in de 19<sup>e</sup> eeuw opmerkelijk hoog. Het betreft vooral de provincies Noord Holland, Zuid Holland, Zeeland en West Utrecht in de perioden 1807,

1826-1830 en 1855-1859. Drie factoren spelen daarbij een rol. In Zeeland is het de verzilting, in Utrecht het besmet oppervlaktewater en in de overige provincies de verstedelijking. Verzilting betekent de komst van de

malariamug. Pas na 1830 daalt de prijs van kinine als middel tegen malaria. In de provincie Utrecht is het vooral de cholera die haar tol eist. Cholera epidemieën zijn er in 1832, 1833, 1848, 1849, 1866 en 1867. Na 1850 en vooral na 1875 volgt een sterke daling van de sterftecijfers. Na 1850 stijgt de welvaart. Technische ontwikkelingen in de landbouw (betere grondbewerking, bemesting, zaaizaden, en vee) zorgen voor een stijging van de productiviteit. Rond 1770 werkt ruwweg 50% van de beroepsbevolking in de landbouw. Beroepstellingen in Nederland laten zien dat de primaire sector (landbouw, jacht en visserij) zeer snel kleiner is geworden. Van 44% in 1849 tot 7% in 1970. De secundaire sector (industrie, mijnbouw en bouwnijverheid) in 1749 nog goed voor 24% van de totale werkgelegenheid stijgt naar 38% in 1970. De tertiaire sector (dienstverlening, handel, verkeer en bankwezen) stijgt geleidelijk van 32% in 1849 naar 55% in 1970. Cijfers uit latere jaren ontbreken. Als vaststaand wordt aangenomen dat het voedselpakket in de periode 1770-1830 globaal onveranderd is gebleven. Verbijsterend is in 1870 de hoofdschotel van de arbeider: aardappelen met mosterd en azijn. Kinderen hebben aardappelbuiken. Vlees en kaas zijn luxe, tarwebrood en bier niet. De levensduur van behoeftige dagloners komt niet boven de 32 jaar uit. Arbeidersbudgetten tussen 1854 en 1870 laten zien dat 65% van de uitgaven besteed wordt aan voedsel.

## 2.2 Tiercering staatsschuld

De legering van de Franse troepen in het begin van de 19<sup>e</sup> eeuw heeft het land diep in de problemen gedompeld. De republiek moet maar liefst 100 miljoen gulden betalen als afkoopt som aan de Fransen om te voorkomen dat zij het land bezet blijven houden. Om dit geld in handen te krijgen gaat de schatkistbewaarder over tot een tweetal belastingverhogingen en tiercering van de staatsschuld. De rente te betalen op staatsleningen wordt in één klap tot eenderde teruggebracht. De inkomsten uit waardepapieren worden ernstig ingekort en veel armbesturen komen in de problemen.

## 2.3 Armenzorg niet langer een gunst

In 1800 komt het tot een wetsontwerp "houdende eenen wet voor het Armen-Bestuur

over de geheele Republiek." Er zouden magazijnen voor levensmiddelen, kleding en brandstof moeten komen. Werkhuizen en gestichten waarin aan behoeftigen arbeid en aan kinderen een nuttige opvoeding kan worden verstrekt. Het wetsontwerp loopt stuk op het verzet van de bestaande kerkelijke armenzorginstellingen. In de grondwet van 1814 is geen armenzorg voorgeschreven. Wel bepaalt de regering "dat allen die in armoede raken, terstond moeten worden bedeed door de armenkassen in hun verblijfplaats". Deze bepaling is noodzakelijk geworden omdat de akten van indemniteit, waarin gemeenten de verantwoordelijkheid voor armenzorg regelen, nog steeds volop in gebruik zijn.

Tussen 1815 en 1850 stijgt het aantal behoeftigen met 38%. Tot 1850 is de gemiddelde levensduur 32 jaar. Voor de echte misstanden heeft men nauwelijks aandacht aandacht. Men ziet dat de arbeider het niet breed heeft maar niet dat er van zijn werkkraacht en die van zijn kinderen te veel wordt gevraagd. Het aan het werk zetten van mensen en kinderen wordt – gezien de werkloosheid – als een daad van filantropie gezien. Op de condities waaronder het werk wordt verricht let men niet. Men ziet de arbeider als arme en niet als arbeider. Dit maakt het bestaan voor veel arbeiders uitzichtloos. Patriarchale verhoudingen spelen gelukkig een grote rol. De toestand voor werkenden is daar veel beter. Vaste knechten en dienstboden wonen in bij de werkgever, eten met het gezin mee en krijgen een hoger loon soms aangevuld met een werkkleding. Weldoen staat bij de filantropisch ingestelde burger in hoog aanzien. De fatsoenlijke stand, de enige die met U wordt aangesproken, voelt zich verre boven de armen verheven, geniet ervan mee te doen en probeert de werkman van zijn wieg tot zijn graf begeleiden.

## 2.4 Wetgeving en bureaucratie

Op 28 november 1818 komt het tot de wet "houdende de bepalingen tot aanwijzing der plaats waar de behoeftigen in den algemene onderstand deelen kunnen. De gemeente in welke een behoeftige in den algemene onderstand deelen kan is de gemeente zijner geboorte." Men noemt dit het domicilie van onderstand. Het wordt vastgelegd in zogenaamde akten van indemniteit. Daarin indemneert (indemneren = vrijwaren) de



gemeente van geboorte de gemeente van inwoning voor de eventuele kosten van armenzorg. Later in de 19<sup>e</sup> eeuw wordt de woonplaats na vier jaar wonen als geboorteplaats beschouwd, mits er die tijd belasting is betaald. Een onbedoeld resultaat van de wet op indemniteit is dat de gemeenten verantwoordelijkheden op elkaar gaan afschuiven en als later blijkt dat ook de armbesturen onder deze wet vallen barst de kritiek op overheidsbemoeienis weer volop los. Steeds meer probeert de overheid grip te krijgen op de armbesturen. Zij moeten lijsten invullen die steeds ingewikkelder worden. In 1823 worden de bedeelden in klassen gerangschikt. De vermelding man, vrouw of kind is vervallen. Het gaat om de aantallen bedeelden verdeeld in drie klassen. Zij die voor meer dan de helft, de helft en minder dan de helft in hun onderhoud kunnen voorzien.

## 2.5 De nieuwe armenwet

In 1851 komt minister Thorbecke met een voorstel tot wettelijk regeling van de armenzorg. De overheid is verantwoordelijk, de diaconieën en de roomse armmeeesters worden uitvoerders. Hij laat doorschemeren dat de armenzorg op den duur een publieke dienst moet worden. Dit leidt wederom tot een storm van protest van kerkelijke zijde. Economische benadering van armoede staat haaks op de godsdienstige benadering. Dit duurt tot 1854 wanneer het kabinet Van Hall er op 28 juni in slaagt de eerste effectieve armenwet door de Tweede Kamer te loodsen. De wet gaat uit van de godsdienstige en morele visie en de gemeenten moeten de armenzorg overlaten aan kerkelijke en particuliere instellingen. Deze situatie blijft zo tot 1963 wanneer de Algemene Bijstandswet de armenzorg geheel in handen van de rijksoverheid legt.

Met de invoering van de wetgeving neemt de bureaucratie toe. In 1854 verandert de staat die de armbesturen moeten invullen. Deze heet nu: Besturen voor huiszittende armen behorende bij de instellingen voor liefdadigheid, bedoeld bij letter b van art 2 der wet van den 28en Junij 1854 (staatsblad 100). Opgegeven moeten worden uitgaven en ontvangsten per categorie. Er zijn nu vijf categorieën. Gehuwd, ongetrouwd, weduwnaars, verlaten vrouwen en kinderen. Iedere categorie is weer verdeeld in vier leeftijdsgroepen. De maximale bedragen voor onderstand worden opnieuw vastgesteld. Afhankelijk van categorie en groep liggen deze tussen nihil en twee gulden per week.

## 2.6 Werkverschaffing

Een boekje uit 1859, geschreven door de voorzitter van een werkinrichting in Gouda geeft een beeld hoe daar rond 1850 de werkverschaffing was georganiseerd. Van 7.30 tot 19.30 uur konden behoeftigen in de nieuwe, door 600 ingezetenen bekostigde, werkinrichting aan de slag. In negen zalen en zaaltjes werkten kinderen, volwassenen, hoogbejaarden en gebrekkigen. Per zaal waren één of meer kamerwachten aangesteld. Voor vijf cent extra loon per dag moesten zij de orde handhaven. Als er desondanks iets misging, werd de hele zaal gestraft. Overal hingen zwarte borden waarop met witte letters spreuken. Iedere week andere spreuken zoals:

### STAATSBLAD

VAN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

(N<sup>o</sup>. 400.) *WET van den 28ten Junij 1854, tot regeling van het Armbestuur.*

Wij WILLELM III, bij de GRADE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRIN VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBOURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoa Wij in overweging genomen hebben, dat art. 195 der Grondwet voerdt, dat het armbestuur door de wet worde geregeld: Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gesesscn overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij geestvonden en verstaan bij deze:

#### EERSTE HOOFDSTUK.

*Van het armbestuur.*

EERSTE AFDDELING.

*Van instellingen van weldadigheid, hare oprigting en regelingen.*

Art. 1.

Instellingen van weldadigheid, in den zin dezer wet, zijn die welke armenverzorging, in of buiten gestichten, voortdurend ten doel hebben.

“Vreest God, eert den Koning”, of “Arm te zijn is geen zonde, oneerlijk te zijn wel”, of “Zijt vergenoegd met hetgeen gij hebt.” Het werk bestond uit textielarbeid, het sorteren van bonen, erwten, tabak en lompen. Plakken van dozen, recht kloppen van spijkers, hout hakken, onkruid wieden op straten en pleinen, opvissen van krengen (kadavers van dieren) uit het water enzovoort. Luiheid werd niet geduld. Werken was het motto, desnoods zonder loon. “Al moesten wij den eenen dag steenen van voren naar achteren laten brengen om ze de volgende dag weder van achteren naar voren zouden moeten worden gebracht: wij zouden geen leedig zitten gedogen, teneinde geen voedsel aan luiheid te geven”, citeert de schrijver in zijn boekje. Naast één warme- en twee koude maaltijden kreeg men per dag een halve of een hele stuiver loon. Het gemiddelde loon voor mannen in die tijd bedroeg één gulden per dag. In 1850 werden dagelijks 150 mensen op die manier opgenomen en gevoed. De piek was in januari 1854 toen 931 mensen tot de werkinrichting werden toegelaten.

## 2.7 Frederiksoord en Ommerschans

In een aantal verslagen uit de jaren vijftig van de 19<sup>e</sup> eeuw maken Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen en Waverveen opmerkingen over bedelaars die naar Ommerschans zijn gestuurd.

In 1818 zijn door de maatschappij van Weldadigheid in Frederiksoord en Ommerschans (provincie Drenthe) kolonies ingericht met het doel daar mensen aan het werk te zetten. In Frederiksoord gaat het om arme gezinnen en in Ommerschans om opgepakte bedelaars. Het voormalige verdedigingswerk Ommerschans omvat daartoe een verblijfsgebouw van 100m<sup>2</sup> en 22 boerderijen met elk 25 ha. land waar tewerkgestelden moeten werken. Gemeentebesturen kunnen met de maatschappij overeenkomsten sluiten om tegen betaling personen in deze kolonies te laten opnemen. Veertig jaar lang worden er in Ommerschans bedelaars aan het werk gezet. In de praktijk zijn dat veelal minderwaardige krachten. Vooral de grote steden willen daar graag vanaf. Het einde komt in 1859. Ommerschans en de werkinrichting Veenhuizen worden door het Rijk overgenomen en omgevormd tot nationale bedelaarsgestichten. In 1889 wordt

Ommerschans gesloten. De verpleegden, dan (nog) voornamelijk invaliden, worden overgebracht naar Veenhuizen. In 1892 besluit de regering Ommerschans opnieuw in te richten. Dit keer als rijksopvoedingsgesticht voor jongeren.

Dat de kolonies een hard regiem kennen laat de schrijver Jacob van Lennep zien. In 1823 beschrijft hij in zijn dagboek zijn belevenissen tijdens een rondtocht door Noord-Nederland. Over Ommerschans: “De circa 1000 personen tellende bedelaarskolonie wordt geleid door een luitenant met 25 soldaten. Als algemene regel geldt: ”Die niet werkt zal niet eten. De Colonist die slechts half werkt, krijgt halve portie en die in ’t geheel niet werkt, geene. Elke Colonist boven de 16 jaren moet in de week 30 stuiver verdienen. Een gulden ervan wordt voor zijn middagmaal gebruikt en voor zijne kleding, uit een zwart grijs buis met groene opslagen met witte knopen bestaande. De overige 10 stuivers worden hem betaald in kaartjens van 2 stuiver waarvoor hij in de winkel der Colonie zijn ochtend- en avondeten koopt. De onderdirecteuren zelve maken hier een schandelijk misbruik van, daar zij deze de kaartjens onder de waarde opkopen, den Colonist gereed geld verschaffen en zich zelve met dien woeker verrijken.” Zijn verhalen over Ommerschans laten de indruk achter van een groot tuchthuis met uitbuiting, kinderarbeid en onderdrukking.

## 2.8 Andere armenzorg

In de 19<sup>e</sup> eeuw worden veel manieren van armenzorg uitgeprobeerd. Zoals pogingen om armoede te bestrijden door zedelijke - en godsdienstige opvoeding en gegoeden die door regelmatig huisbezoek persoonlijk toezicht willen houden op de armen. Deze benadering slaat vooral aan in de jaren 40 van de 19<sup>e</sup> eeuw wanneer het volk roerig is geworden door voedselschaarste en hoge prijzen. Eerder al, in de jaren 20, is het dominee O.G. Heldring die pogingen aanwendt mensen aan werk te helpen. Van vaste bedeling aan gezonde armen moet hij niets hebben. “Daardoor verliezen de armen immers elke prikkel tot zelfwerkzaamheid en worden luiheid en onzedelijkheid aangekweekt.” Zijn streven is zodanig hulp verlenen dat armen zichzelf kunnen helpen.

## 2.9 De St. Vincentius vereniging

Armenzorg wordt ook uitgevoerd door de Vincentianen van de Vereniging van den Heiligen Vincentius van Paulo. Zij concentreren zich vooral op de grote steden. Met z'n tweeën gaan zij wekelijks hun klanten langs. Dit zijn zorgvuldig geselecteerde handwerkslieden en ambachtslieden die normaal gesproken hun kost kunnen verdienen, maar door tijdelijke omstandigheden zonder werk zitten. Ook weduwen met jonge kinderen worden bezocht. Bedelaars, prostituées, onwettig samenlevenden, dronkaards, verlaten vrouwen met kinderen en ongehuwde moeders worden gemeded. Gezinnen die wel bezocht en bedeed worden, maar zich niet aan de strenge regels houden, worden genegeerd. De bedeeing bestaat uit geld en brood, maar vooral uit kleding en meubelstukken. Het is een middel om bij de mensen over de vloer te komen. Het geestelijk welzijn van de leden staat voorop en het uitgaan naar de armen is het middel om dat doel te bereiken.

## 2.10 Kerkelijke ontwikkelingen

De kerk speelt rond die tijd een belangrijke rol in het dagelijkse leven en in de zorg voor de armen. Iedereen wordt geacht geregeld naar de kerk te gaan. Men hoort er behalve het woord Gods ook belangrijk nieuws. Zo worden proclamaties van de koning van de kansel voorgelezen. Om het overlijden van koning Willem I en Willem II te herdenken laat men de kerkklokken in 1843 en 1849 acht dagen lang drie maal een uur luiden. Hoewel de grondwet van 1814 uitgaat van godsdienstvrijheid en overheidssteun aan alle kerken, blijkt de Christelijke Hervormde Kerk voorrang te hebben boven de andere kerken. Deze kerk is als enige genoemd als in aanmerking komend voor bijdragen uit 's

Lands kas. Daarnaast dient de "Souvereine vorst" de christelijke hervormde godsdienst te hebben. Willem I staat als verlicht despoot één christelijke nationale kerk voor ogen. In de praktijk bemoeit hij zich dan ook intensief met kerkelijke zaken. Zo komen er ministeriële departementen voor de eredienst. Een departement voor de hervormde en andere erediensten en een departement voor de rooms-katholieke eredienst. Daarnaast krijgt een aantal kerkgenootschappen een reglement. Na de afscheiding van België in 1832 vormen de hervormden in Nederland weer het grootste kerkgenootschap. 56% is hervormd, 38% katholiek, 4% doopsgezind (D), lutheraan (L) of remonstrant (R) en 2% Israëliet. In 1870 is deze verhouding niet veel gewijzigd, zij het dat 3% toen niet meer tot de hervormde kerk, maar tot de gereformeerde gemeenten behoort. In die tijd komt de eerste onkerkelijkheid voor in de statistieken, namelijk 0,1%.

## 2.11 De Christelijke Hervormde kerk

In 1816 wordt de oude Gereformeerde kerk staatskerk en verandert de naam in Christelijke Hervormde Kerk. Aan het hoofd ervan staat de nationale synode. Het bestuur wordt gevormd door een kleine groep predikanten en ouderlingen. De bedoeling dat de synode van bovenaf zou besturen, wordt losgelaten en al snel bemoeit de synode zich ook met de liturgie waarbij ze dan de geest van verlichting uitdraagt. De leer der vaders is verouderd, de kerk moet vernieuwd worden. Van begin af aan stuit dit afwijken op bezwaren van de lidmaten wat in 1834 leidt tot afscheiding. Ondanks dwangmaatregelen lukt het de synode niet de afgescheidenen terug te brengen in de kerk. Velen worden aan hun lot overgelaten en nemen zelfs de wijk naar de Verenigde Staten. In 1842 vermindert de regering haar toezicht op de kerk. Kerkelijke wetswijzigingen hoeven

Jaar	N.H.	RK	D/L/R	Israëliet	Geref.	Overig	Onkerk.
1815	55,5	38,3	4,2	1,7	-	0,3	-
1849	54,8	38,2	3,6	1,9	1,3	0,2	-
1869	54,9	36,5	3,3	1,9	3,0	0,3	0,1
1899	48,6	35,1	3,3	2,0	8,4	0,3	2,3
1920	41,3	35,6	2,9	1,7	9,7	0,7	7,8
1947	31,1	38,5	1,7	0,2	9,6	1,8	17,1
1971	23,6	40,4	0,8		9,6	2,0	23,6
1986	12,6	28,6	0,4		7,7	4,5	48,8

Indeling bij kerkelijke gezindheid en percentage. Bron CBS 1992

geen staatkundige goedkeuring meer. In 1848 volgt de scheiding tussen kerk en staat met vrijheid van vereniging en vergadering. De kerkelijke gemeente krijgt het recht zelf ouderlingen en diakenen te benoemen en predikanten te beroepen. Door het instellen van het algemeen kiesrecht krijgt de burger het meer voor het zeggen en verdwijnt de aristocratie uit de hervormde kerk. Op hun beurt verlaten dan de vernieuwers de kerk en sluiten zich aan bij andere religies.

## 2.12 De katholieke kerk

Als gevolg van de reformatie zijn de Noordelijke Nederlanden in de 17<sup>e</sup> eeuw voor de katholieken een missiegebied geworden waar zeven aartsbisschoppen onder leiding van het bisdom Leuven de kerk besturen. De katholieken in de zuidelijke Nederlanden hebben eigen bisdommen. In Den Bosch en Breda staat een apostolisch vicaris aan het hoofd. Willem I probeert ook de katholieke kerk in zijn greep te krijgen. Dat wil zeggen in de greep van de staat. Hij probeert dat door in Leuven een opleidingscentrum te stichten waar priesterstudenten verplicht worden hun studie te volgen. In samenwerking met de paus hoopt de koning uiteindelijk tot één nationale katholieke kerk te komen. Het blijkt ijdele hoop want de paus wil daaraan niet meewerken. Het zou dan in de Noordelijke Nederlanden tot twee bisdommen moeten leiden. Voor het stichten van congregaties en verenigingen acht hij toestemming van de overheid noodzakelijk. Nuttige verenigingen op het gebied van onderwijs en ziekenzorg krijgen die toestemming moeiteloos, andere zoals kloosterordes zouden nul op het request moeten krijgen. Dit pogen van de koning wordt in katholieke kringen verworpen. In 1827 volgt een verdrag tussen de Nederlandse regering en

Rome. De uitvoering van dit verdrag (concordaat) komt echter in de knel als België zich in 1832 afscheidt en de protestanten in de meerderheid komen. De uitvoering van het concordaat vertraagt. Een verzoek om vrijheid van onderwijs wordt in 1840 afgewezen. De nieuwe grondwet in 1848, die de kerk van de staat scheidt, brengt uiteindelijk het recht van vereniging en vergadering en beknop de macht van de koning. In 1853 volgt het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie met vier bisdommen en een aartsbisdom. Om gevoeligheden bij het protestantse volksdeel te ontzien zou het nog twintig jaar duren voordat aartsbisdom bezet zou worden. Tot 1910 blijft een nuntius in Den Haag toezicht houden op de ontwikkelingen in het katholieke volksdeel.

## 2.13 De 20<sup>e</sup> eeuw

Door modernisering en technische ontwikkelingen neemt de werkgelegenheid toe. De armoede daalt snel. Het zijn nu vooral arbeidsongeschikten, bejaarden en mensen met een laag inkomen die een beroep doen op de armenkassen. Langzaam verandert de definitie van armoede. De plaatselijke, provinciale en landelijke overheden gaan ernst maken met het invoeren van sociale voorzieningen en de regering legt dit vast in wetgeving. De armenwet wordt diverse malen aangepast aan de maatschappelijke ontwikkelingen en nieuwe wetgeving volgt. In 1913 komt de invaliditeits- en ouderdomswet gevolgd in 1930 door de ziektewet. Het duurt echter nog tot ver na de Tweede Wereldoorlog wanneer bijstand een recht wordt dat in de wet wordt vastgelegd. In 1963 komt de Algemene Bijstandwet tot uitvoering. Arme mensen hoeven niet langer onderdanigheid te tonen. Het krijgen van een uitkering wordt een recht.

# 3 De Rondeveense dorpen in de 18<sup>e</sup> eeuw

*De rondeveense dorpen in de 18<sup>e</sup> eeuw stellen niet veel voor. Het is meer water dan land. De mensen wonen op dijken, die het water maar met moeite kunnen tegenhouden. Moderne middelen om het water te beheersen zijn er nog niet. De roep om droogmalen wordt luider.*

## 3.1 Algemeen

In de 18<sup>e</sup> eeuw telt de ring van de rondevenen tien dorpen verdeeld over zeven gerechten. De dorpen zijn merendeels lintdorpen gebouwd langs lange dijken die de verschillende polders begrenzen. Aan het hoofd van ieder gerecht

staat een schout, bijgestaan door een aantal schepenen. Het gerecht Mijdrecht en het gerecht Waveren, Botshol en Ruige Wilnis zijn hoge heerlijkheden. Zij kennen de hoge rechtsmacht en mogen zelf criminele zaken behandelen waarop de doodstraf staat. De

andere gerechten, Wilnis met Westveen, Oudhuizen, Waverveen, Vinkeveen en Demmerik zijn zogeheten ambachtsheerlijkheden. Het zijn gerechten met lage rechtsmacht waar schout en schepenen alleen civiele zaken en kleine overtredingen mogen afhandelen. Deze situatie heeft tot 1798 geduurd.

Over de Rondeveense dorpen is weinig geschreven. Daarvoor waren ze te nietig. De oudste beschrijving dateert van 1772 wanneer bij de Amsterdamse uitgever Weduwe Isaak Tirion de uitgave "Een Historie van alle Volken" verschijnt. Daarin maakt de Nederlandsche stad- en dorpsbeschrijver' onder meer een reis door de rondeveense dorpen en doet daarvan verslag.

### 3.2 Mijdrecht

In 1772 schrijft Tirion o.a over Mijdrecht: "De heerlijkheid Mijdrecht beslaat een oppervlak van 1836 morgen en 264 roeden (ca. 1.600 ha) en bestaat uit 3 polders. De eerste benoorden de (Mijdrechtse) Zuwe (tegenwoordig het gebied tussen de Kerkvaart en de Mijdrechtse Zuwe) met Waverveen gemeen en deels onder Holland liggend, meest uitgeveend en tot water gemaakt. De tweede bezuiden de Zuwe loopt tot aan de oostzijde van de Mijdrechtse dijk en is ook met Waverveen gemeen. Hierin vindt men een poeltje of uitgeveende plas langs de Zuwe welke aldaar meest met paalen bezet is. (= bescherming tegen afkalving) De derde polder is die van Bossenhove welke door de Kerkvaart gescheiden is van de Bloklandse polder en zich tot Wilnis uitstrekt. Iedere polder heeft een watermolen en een Heemraad. De Zuwe is een weg van een half uur gaans van wederzijde met water en gebrooken akkers bezet die van de Uithoornse brug tot aan de Mijdrechtse dijk loopt. In deze Heerlijkheid vond men in 1748 nog 336 huizen. De regering bestaat uit eenen Schout en vijf Schepenen benevens een secretaris. Het dorp Mijdrecht ligt midden in de ronde veenen en ruim een half uur gaans ten oosten van den Uithoorn en ruim twee uren westwaards van Nieuwersluis. Het is een groot dorp en heeft een schoonen breeden dijk waaraan ter weerzijde veele fraaie huizen staan. Buiten dien dijk ziet men grazige weilanden, grote hennip-akkers en moerige veenlanden. De kerk, die met een schoonen spitsen tooren pronkt, staat midden in het dorp; zij was weleer vereenigd met die van Thamen

doch in 't jaar 1624 zijn beide gemeenten van elkander gescheiden."

### 3.3 Wilnis, Westveen en Oudhuizen

Tirion in 1772: "De heerlijkheid van Wilnis en Westveen, zamen groot 1675 morgen en 117 roeden (ca. 1450 ha) paalt ten oosten aan Oudhuizen, ten westen aan het Hollandse gebied van Agttienhoven en aan Mijdrecht en ten zuiden aan Kamerijk en ten noorden aan Waverveen. Westveen is slegts een polder van omtrent 160 morgen lands ten zuidwesten van Wilnis voor het overige aan den Hollandsen bodem grenzende en rondom in eenen dijk beslooten. Wilnis is verdeeld in twee polders de eene bewesten de andere beoosten de Heinoomsvaart. Het Geregte bestaat uit een Schout en 5 Schepenen die in 't Gerechtshuis van Wilnis vergaderen. In de Heerlijkheid van Wilnis en Westveen werden bij de opneeming van den jaare 1748 nog 149 huizen gevonden. Het dorp Wilnis of Willis ligt een half uur gaans beoosten Mijdrecht en omtrent een uur van Vinkeveen zuidwaarts. Het is een fraai en wel betimmerd dorp waar in de huizen ter wederzijde van eenen schoonen en breeden dijk, (nu Herenweg) die in het midden met boomen beplant is, gebouwd zijn. De kerk staat op het regtsgebied van Oudhuizen is groot en ruim en met eene zwaaren tooren, die een hooge spits heeft, voorzien."

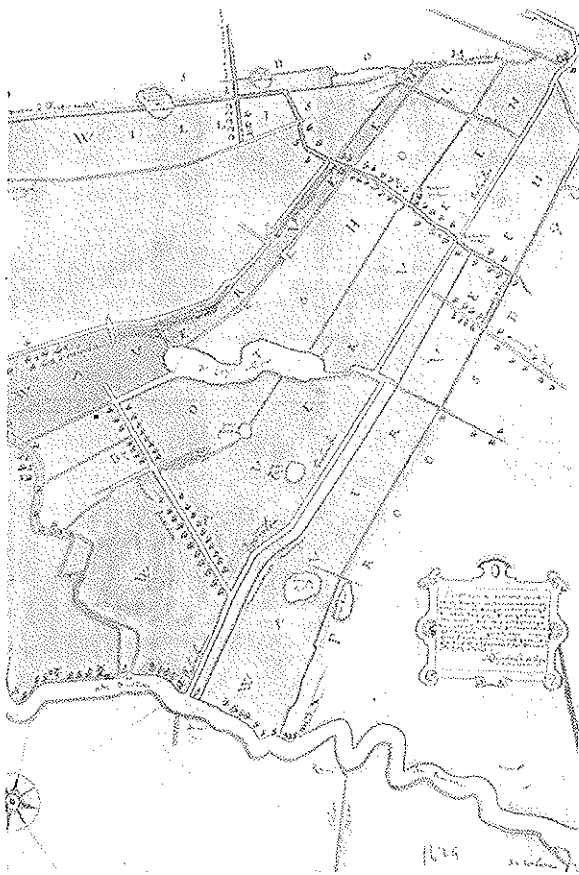
### 3.4 Waverveen

Tirion in 1772: "De ambachtsheerlijkheid Waverveen ligt in die tijd drie uren gaans van Ouderkerk. Het grondgebied is aangegeven door zogenaamde scheipalen, maar veel grond is er niet meer over. Omdat zevenachtste van dat gebied rond Waverveen uitgeveend is kan men de strekking in de uitgeveende plassen bezwaarlijk onderscheiden, schoon de ingezetenen zulks door strooken lands en rietakkers weeten te bepalen. De legakkers zijn aangelegd om de golfslag te breken. Van de 93 huizen zijn er nog 58 over. Zij liggen ter wederzijde van een eenigzins smallen weg (den Veendijk) langs iedere zijde van welken een sloot loopt, die een eene zijde smal, doch aan de Kerkzijde (de Veenwatering genaamd) zo breed is dat dezelve met turfeikers bevaaren kan worden, alwaarom ook voor iedere werf een gewoone draaibrug ligt. Het gezegde getal huizen wordt bewoond door 240 mensen. Honderdtien zijn van den Gereformeerden

Godsdienst, de overigen zijn meest allen Roomsch. De kerk is gemeenschappelijk voor Waverveen en Waveren. Het schoolhuis staat nabij de kerk. De Roomschegezinden van meergemelde ambachten zijn ook verplicht hier hunne kinderen ter schoole te laten gaan om dat zij geen school voor hun afzonderlijk hebben. Van elke uitgeveende roede land krijgt de kerk één duit en moeten de verveenders bovendien voor iedere ploeg volks, welken zij te werk stellen fl. 1,10 stuivers betaalen. Dit ten voordeele van de Roomsche en Gereformeerde armen. De diaconie bekommert zich zowel om de binnen- als de buitenarmen. Het maakt niet uit of ze gereformeerd of rooms zijn Ten aanzien van de buitenarmen moet voor elke publieke verkoop van vaste goederen één duit van den gulden ten hunnen behoeven te worden betaald. De opbrengst, ook die van geschenken, wordt gelijkelijk verdeeld tussen de roomse en gereformeerde armen.”

### 3.5 Waveren, Botshol en Ruige Wilnis.

Tirion verwondert zich in 1772 over de



Kaart uit 1629 waarop de dorpen Waverveen, Waver, Botshol en Ruige Wilnis. Rechtsboven, tussen de bomenrij, de kerk van Waverveen. Het water rechtsonder is de Amstel

verknochtheid tussen de drie dorpen. “Alleen de scheipalen langs de Veendijk (nu Waverveense pad) en de Ronde Veense kade (nu Botsholse dijk) laten de grenzen zien. De gemeene of beoosten Bijleveldsche polder, ten noorden van Waverveen, is bijna geheel uitgeveend en staat onder water. Ofschoon de visvangst door de verspreiding van het water afneemt heeft het verhuur van percelen grond en rietakkers een grote vlucht genomen. Op de plassen vindt men veel waterwild zoals watersnippen, ganzen, seeker soort van vogels die men aldaar aalscholfers noemt, en die van jaar tot jaar vermeerderen en veel visch verslinden.

De drie dorpen tellen 80 huizen waarin 430 menschen wonen. 160 ervan belijden de gereformeerde godsdienst, de overigen de roomsche godsdienst. De gereformeerde kerk is die in Waverveen. De roomsche kerk staat in het Achterbosch onder het gerecht Ruige Wilnis. Deze kleine kerk krijgt ook gelovigen uit de proosdij Aasdom, Vinkeveen en Demmerik. Het aantal communicanten wordt geschat op circa 1000. In de zomermaanden, wanneer er volop gebaggerd wordt, komen daar zo'n 300 mensen bij. Niettegenstaande de arbeidzaamheid der inwoonderen dezer heerlijkheid is hunnen welvaart niet zeer te roemen. Zij deelen in het algemeen lot van Nederland. Dat er echter ook gegoede lieden zijn blijkt uit verscheidene omstandigheden onder andere dat er in de nacht tusschen 25 en 26 januarij 1773 door een bende boosdoeners onder de jurisdictie van Waveren, Botshol een geweldige huisbraak is geschied gevolgd door een diefstal van zeventuizend gulden. Op het aanbrenge van de boosdoeners werd door baljuw en schepenen een premie van 600 gulden uitgelooft. Pas twee jaar later werden de schuldigen tijdens een andere inbraak gepakt.

### 3.6 Vinkeveen en Demmerik

Vinkeveen en Demmerik komen niet voor in de beschrijving van Isaak Tirion. De twee gerechten zijn klein. De lange lintbebouwing loopt, net als nu, van Achterbosch naar Demmerik. In 1632 zou aan hoofdgeld ca. fl. 82,- opgehaald zijn. Gerekend naar 6 stuivers per ingezetene zou dit neerkomen op ca. 275 inwoners. Gereformeerde Vinkeveners kerken in Waverveen. Roomsche kerken in Achterbosch. De roomse kerk daar wordt al in

1567 genoemd. Eeuwenlang vallen de gerechten Vinkeveen en Demmerik onder de jurisdictie van het kapittel Sint Pieter te Utrecht. In 1729 komen ze in particuliere handen. In 1750 verkoopt Daniel Blondeel de

2300 morgen grote ambachtsheerlijkheden voor fl. 45.500,-. Koper is Jacobus Vierroot voor Jan de Cerf van Beijerland en Catharina Nutges.

## 4 De Rondeveense dorpen in de 19<sup>e</sup> eeuw

*Het begin van de 19<sup>e</sup> eeuw kenmerkt zich vooral door de invloed van de Franse bezetter. Op bestuurlijk gebied verandert er veel. De code Napoleon doet zijn intrede en de wetgeving verandert. De gerechten zijn gemeenten geworden en de eigen rechtspraak is vervallen. Langzaam verandert ook het beeld van de door water ingesloten dorpen..*

In 1802 is de provincie Utrecht als gevolg van de Bataafse Revolutie opgedeeld in districten. Aan het hoofd er van staat het departementaal bestuur 's Lands te Utrecht. De vroegere bestuursvorm bestaat niet meer. De gedeputeerden van de Staten 's Lands te Utrecht (Gedeputeerde Staten) zijn in 1795 allemaal van hun functie ontheven. Het nieuwe bestuur heeft geld nodig en is bezig met het organiseren van nieuwe belastingen. Het streven is bezit en inkomsten zwaarder te belasten om op die manier de grote staatschuld omlaag te krijgen. Om een overzicht te krijgen van de bevolkingsdichtheid en de bezittingen is een volkstelling nodig. Daaruit blijkt dat in 1802 het district Mijdrecht 4837 inwoners telt. Het dorp Mijdrecht telt 1771 inwoners, Wilnis 785, Vinkeveen 329, Demmerik 384 en Oudhuizen 270.

### 4.1 Mijdrecht

Kaarten uit het begin van de 19<sup>e</sup> eeuw laten een Mijdrecht zien dat bestaat uit een lange lintbebouwing op een dijk omsloten door water. Er zijn een drietal uitgangswegen door het onder water staande veen; de zogenaamde zuwen. De Mijdrechtse zuwe van Mijdrecht naar Uithoorn. De Wilnisse zuwe naar Woerden en de Ter Aase zuwe een belangrijke toegangsweg richting Utrecht. Al heel lang wordt er volgens de gemeente geklaagd over de slechte toestand van de zuwen. Vooral over de Demmerikse- of Ter Aase zuwe die men alleen in het zomerseizoen kan passeren. "In de winter moet men om in Utrecht te geraken eene verbazende grooten omweg maken." Pas in 1826 kan de gemeente melden dat de provincie de weg in een goede staat heeft gebracht. Een ander probleem vormt de Mijdrechtse zuwe naar Uithoorn. (de huidige

N201) Die weg ligt midden tussen de droogmakerijen en door de geringe maalcapaciteit van de molens ter plekke is de waterstand veelal zeer hoog. Het water staat dan vaak tot aan de kruin van de weg en dat betekent hoge onderhoudskosten Ook de Wilnisse Zuwe verkeert in slechte staat. Geen wonder dat de gemeente klaagt over een tekort aan geld.

In 1821 verschijnt de eerste verplichte jaaropgave van de gemeente die elk jaar in de maand januari naar de gouverneur van de provincie moet worden gestuurd. In dat jaar meldt de gemeente Mijdrecht dat er geen bedelaars zijn en ook geen gevangenen. Wel is er een "locaal van oude dagen, uit de tijd dat de "Criminele Justicie van de Proosdije van St. Jans alhier nog wierd uitgeoefend en dat lokaal konde zekerlijk ruimer en geschikter zijn doch er wordt maar schaarsch van hetzelfde gebruik gemaakt" en dan doorgaans maar voor een enkele nacht zodat het gemeentebestuur geen vrijheid vindt daarvoor kosten te maken. Daar er door de gemeente geen postweg loopt treft men alhier ook geene diligencen of postwagens aan. Wel is er een veerschuit die 's zomers 2 keer per week op Amsterdam en 1 maal per week op Utrecht vaart. Later zal de vaarfrequentie worden opgevoerd. In 1821 heeft men zich in de praktijk nog niet helemaal losgemaakt van het oude maten en gewichtenstelsel, daardoor heeft de invoering van het metrieke stelsel vertraging opgelopen. Men hoopt dat het Koninklijk Besluit van 18 december 1822 Staatsblad 52 zal helpen dit te versnellen. Pas in 1827 zal het metrieke stelsel in Mijdrecht geheel zijn ingevoerd, desondanks blijft men nog vele jaren vier maal per jaar controleren of de uitvoering goed gebeurt.

De veiligheid in het dorp is onder controle. Er zijn lantaarns in het dorp en in de Mennonietenbuurt. De zetting van het brood (belasting) wordt eenparig uitgegeven door Mijdrecht, Wilnis en Oudhuizen. Echter in andere gemeenten is die zetting lager of bestaat in het geheel niet. Rondventende broodbakkers uit Vinkeveen maken daar gebruik van om op die manier goedkoop brood aan de man te brengen. De gemeente vindt dit niet leuk en wil meer gelijkheid. In de twintiger jaren van de 19<sup>e</sup> eeuw zijn de prijzen van granen en verdere levensmiddelen laag. Goed voor de volksklasse, maar slecht voor de boeren. Later zal dit veranderen en in 1826 meldt de gemeente: "doch daar die gezamenlijk hoge prijzen zo aanmerkelijk veel toebrengen tot instandhouding en bloei van den landbouw waarbij de welvaart der gemeente en het rijk zulk een groot belang heeft. En de geringe volksklasse deselvs bron van bestaan weder in die bijkans algemene welvaart moet verder (ten plattelande ongetwijffeld) worden daar door die klagten tot zwijgen gebracht." Een vreemde zin die lijkt aan te geven dat het gewone volk niet langer moet zeuren.

Jaar in jaar uit komt de gemeente Mijdrecht geld tekort. Het zijn vooral de zuwen door de veenderijen die veel geld kosten. Gelukkig komen dan de opcenten te hulp. Volgens een besluit van Z.M. de Koning mag de gemeente ingaande 1823 opcenten heffen op 's Rijks belastingen. Zeven cent op de grondbelasting en personeel, 40 cent op het rijksaccijns op het gemaal (graan ed.) en één gulden op het rijksaccijns op sterke drank. Omdat de omringende gemeenten veel lagere bedragen aan opcenten heffen, vooral op sterke drank, ontstaat al spoedig een sluikhandel die de gemeente veel geld gaat kosten. Door de open ligging slaagt zij er niet in deze handel een halt toe te roepen. Het regent dan ook klachten bij de provincie, maar deze kan er ook niets aan doen want Uithoorn, Nieuwveen en Zevenhoven liggen in andere provincies. Pas als de gemeente toestemming krijgt een algemene omslag te heffen over de ingezetenen komt er wat verlichting in de financiële situatie.

Tot in de jaren vijftig van de 19<sup>e</sup> eeuw zal de gemeente blijven hameren de droogmakerijen te effectueren want riet en water brengen geen geld op terwijl de onkosten doorgaan. In 1851

komt met minister Thorbecke een omslag in het rapporteren aan de provincie. De rapporten zijn uitgebreider en logischer ingedeeld. Voor het eerst worden er verkiezingen gehouden voor de Tweede Kamer, de provincie en de gemeente. Mijdrecht telt dan 2499 inwoners, waaronder slechts 78 kiesgerechtigden voor de Tweede Kamer en de Provincie en 114 kiesgerechtigden voor de eigen gemeente. De gekozen gemeenteraad bestaat uit zeven leden. Het zijn Hendrik van Wieringen; Klaas van Wieringen (oomzegger van Hendrik); Jacob Verdam; Willem van Beijeren; Hendrik de Groot; Pieter van Grieken en Teunis Kampen. Burgemeester is Gerard de Voogt (zijn echtgenote is een dochter van Klaas van Wieringen). De twee wethouders zijn Klaas en Hendrik van Wieringen. Later zal Klaas van Wieringen ontslag moeten nemen wegens verboden zwagerverwantschap en naar Amsterdam vertrekken.

De turfwinning en handel geeft de voornaamste werkgelegenheid. Tegen het eind van de 19<sup>e</sup> eeuw neemt die in de Mijdrechtse Droogmakerij weer wat toe waardoor de werkloosheid daalt. Probleem blijft dat de vervening al jaren over de top heen is en er nog slechts lichte turfsoorten op de markt kunnen worden gebracht. In die klasse is echter veel concurrentie met andere gemeenten. Bovendien is de impost op turf uit de lage veengebieden hoger dan die op turf uit de hoge venen. De gemeente hoopt dat de Mijdrechtse Droogmakerij spoedig zal worden verkocht, "waarin nog zoo ontzaggelijk veel werkzaamheden zijn te verrigten." De gemeente richt een verzoek aan de koning om de concessie tot vervening van de polder de derde bedijking (Bozenhoven) met 25 jaar te verlengen, "hetwelk het hoofdmiddel van bestaan van de gegoede burgers in de gemeente uitmaakt en voor de werkmans veel arbeid verzekert", aldus het verslag aan de gouverneur. In die tijd verschaft de droogmakerij rond Mijdrecht werk aan ca. 300 arbeiders.

#### 4.2 Wilnis

In 1821 klaagt ook de gemeente Wilnis over de geringe plaatselijke middelen. Dat zijn 40 opcenten op het gemaal en 100 opcenten op sterke drank. "Het is te bejammeren dat die middelen voor de plaatselijke behoeften niet toereikend zijn. Een supplementaire personele



omslag van 300 gulden zou nodig zijn”, meldt het jaarverslag. “Voor een groot deel is dit toe te schrijven aan plaatshebbende sluikerijen door de open ligging van de gemeente en de vele vaarten. Het dorp wordt bij donkere avonden niet verlicht vanwege de kosten en de behoefte. Men kan niet beletten dat de bakkers het brood onder het rijzen verkopen wat altoos in het nadeel der ingezetenen moet uitlopen. Er zijn verschillen in broodprijzen die men wil wegwerken. De prijzen van de granen en levensmiddelen zijn hoog. Die van boter en kaas ook, maar die vormen het hoofdvoedsel waardoor het voor de gemeente voordelig is. Wel zou de prijs van turf omhoog moeten.”

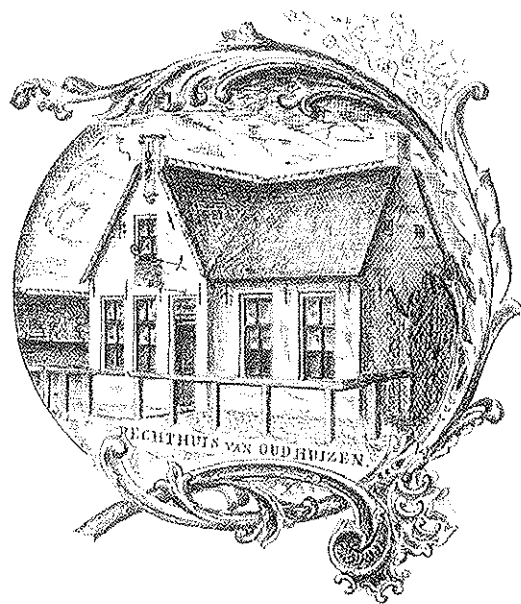


Over 1828: “De dienst der weldadigheid en de geneeskunde wordt alhier overeenkomstig de in werking zijnde verordeningen uitgeoefend. En voor het armwezen wordt, zoveel de fondsen en collecten dit slechts enigszins gedogen, de nodige zorg gedragen.” Over de weldadigheid in 1829. “Hulpbehoevenden worden zoveel mogelijk aan werk en brood geholpen. Zo nodig genieten zij ondersteuning uit armkassen waaronder de armbestuurderen met ijver werkzaam zijn.” In dat jaar zijn 90 personen min of meer bedeed (dat is 1 op de 13 inwoners). Minder dan de helft der bedeeden voorzien voor meer dan de helft in hun eigen onderhoud, terwijl het getal van die voor de helft en die voor minder dan de helft in hun eigen onderhoud voorzien weinig van elkaar verschilt. In dat jaar komen voor het eerst vaccinatie en onderwijs voor in het jaarverslag. Over 1833 schrijft de gemeente: “Openbare inzamelingen gelijk aan vorig jaar. Veel hulpbehoevenden, weinig uitzicht op

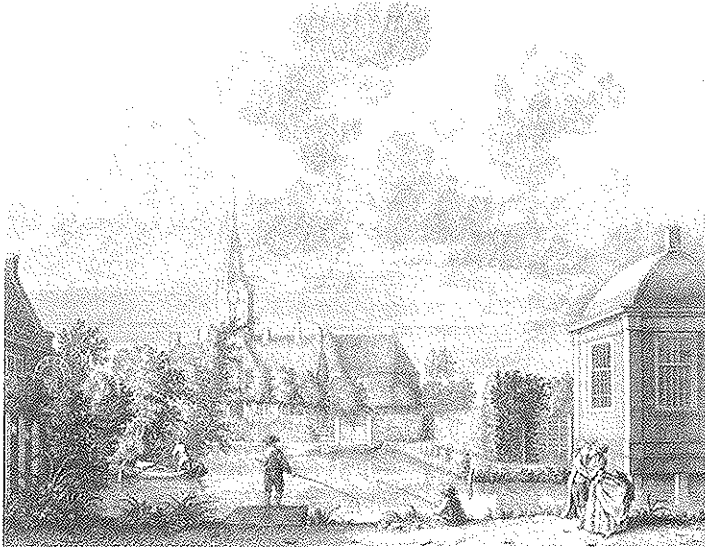
werk voor arbeidende klasse. De vastgestelde turfimpost zal zeker op de veenderij van Wilnis drukken en aanleiding geven tot mindere veenderij, terwijl de boerenstand door lage prijzen van boter en kaas wordt belemmerd.

#### 4.3 Oudhuizen

Volgens het aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden van A. van der Aa uit 1846, is Oudhuizen een gemeente in het Nederkwartier van de provincie Utrecht. De gemeente bestaat uit twee polders. Deze liggen beoosten en bewesten de Bijleveld (een toen druk bevaren waterweg die bij de Nessersluis uitmondde in de Amstel J.F.) en “bevat het dorp Oudhuizen en het gehucht De Geer. Men telt er 52 huizen bewoond door 84 huisgezinnen, uitmakende eene bevolking van 410 inwoners. De inwoners vinden hun bestaan in de veenderij en de boerderij, bestaande meest in het maken van boter en kaas en het verkoopen van melk. Ook heeft men er een korenmolen. De gemeente is eene heerlijkheid welke in het midden van de 19<sup>e</sup> eeuw bezeten werd door Willem Frederik, erfprins van Nassau Weilburg, Proost van St. Jan te Utrecht. Thans is het eigendom van de Vorst van Nassau woonachtig in Duitschland. De kerk van Wilnis en Oudhuizen (de huidige N.H. kerk), welke op het grondgebied van Oudhuizen staat, werd vóór de reformatie door eenen Pastoor en eenen Kapellaan bediend, welke laatste gehouden was te school waar te nemen. Ook was er een broederschap van de H. Maagd



Maria. De inkomsten van den Pastoor waren 67 guld. 95 cents. Deze kerk is groot en ruim en met eenen zwaren toren, welke eene hooge



Lieflijk Wilnis in de 17<sup>e</sup> eeuw. Ets door P. Fouquet jr.

spits heeft, voorzien. Er is in deze kerk geen orgel. Deze kerk en daarbij staande predikantwoning, zeer in verval zijnde, hebben in het jaar 1839 eenige herstelling ondergaan, waartoe uit het fonds der noodlijdende kerken zes honderd vijftig gulden verstrekt is. De kermis valt in Dingsdag na den tweeden Zondag in October. Het wapen dezer gemeente bestaat uit drie berkenboompjes verenigd door eene slang.”

#### 4.4 Waverveen

“Er zijn geen klachten over bedelarij” meldt het gemeentelijk jaarverslag uit 1845. “Dit is waarschijnlijk toe te schrijven omdat wij vroeger al drie hebben opgelicht en voor de regtbank gezonden. Straten zijn hier niet en verlichting heeft alhier geen plaats. Brandspuiten zijn er niet, alleen enkele hoosen. Geen afzonderlijke brandgasten. De broodzetting wordt samen met Mijdrecht gecontroleerd. Er zijn geen markten en over de prijzen van levensmiddelen valt niets te zeggen omdat alles van elders komt. Landsgebouwen zijn er niet. Wel vier watermolens van de Mijdrechtse Droogmakerij en die worden redelijk onderhouden. Wegonderhoud is met puin en kegelzand en de weteringen worden jaarlijks uitgediept. Bruggen en sluizen zijn in goede staat en het schoolhuis te Waverveen is dit jaar vernieuwd. Het armwezen krijgt

subsidie uit de gemeentekas. Zesentwintig personen worden bedeed, dat is nog geen 5% van de bevolking (520) Vaccinaties zullen beproefd worden maar als men de kinderen die niet gevaccineerd zijn van school wil verwijderen dan komt er geen een naar school, want daarin zijn de ouders onverschillig en houden ze dan maar thuis”

Dan komt de gemeente met een klacht richting provinciaal bestuur. Deze heeft bepaald dat uitgebaggerd slik niet meer op de voorgronden mag worden gedroogd. Dat zou betekenen dat op plekken waar nog veen zit niet gebaggerd mag worden waardoor de gemeente het armengeld van 5 cent van de iedere gedroogde veenstok zou missen en de ambachtsheer het zogenaamde

oortjesgeld voor deze verarmde gemeente zou kwijtraken.

De polderomslag wordt veel hoger omdat iedere veenman dan 10 cents slikgeld moet betalen voor iedere roede gespreid slik. “De gemeen man heeft dan geen werk meer en de veenman geen bestaan meer en moet naar elders vertrekken en dan moeten de woningen gesloopt”

#### 4.5 Vinkeveen

De oudste nog bewaarde jaarverslagen van de gemeente Vinkeveen dateren van 1851. In dat jaar is de gemeentewet van Thorbecke van kracht geworden die elke gemeente verplicht jaarlijks de belangrijkste gebeurtenissen te rapporteren. Dat jaar telt de gemeente 2008 inwoners. In 1900 is dat aantal gegroeid naar 3712. Er zijn in 1851 drie begraafplaatsen. Een hervormde en een katholieke in Vinkeveen en een hervormde in Waverveen. Van de laatste is een deel afgezonderd als algemene begraafplaats. Er zijn geen pleinen en straten in het langgerekte streekdorp. De instandhouding van de Heerenweg is bij verhoefslaging. Twee keer per jaar wordt daarover schouw gevoerd. De algemene gezondheidstoestand is gunstig. Er zijn drie kerkgemeenten. De hervormde kerk met leeraar en de r.k. kerk met pastoor beiden te Vinkeveen. In Waverveen is een hervormde gemeente met leeraar. Er zijn drie openbare scholen met samen vier leerkrachten. De toestand van het armwezen is ongunstig. Het aantal behoeftigen wordt elk jaar groter door

toename van de bevolking en de geringe afvoer van turf die veroorzaakt wordt door achtereenvolgende zachte winters, door turf uit de hoge venen en de opkomst van steenkolen. De kleine gemeente telt maar liefst zes armbesturen De hervormden van Vinkeveen. De roomsen van Vinkeveen. De roomsen van

Demmerik. De hervormden van Waverveen. De roomsen van Waverveen en de buitenarmen van Waverveen. Een op de elf inwoners wordt bedeed. In 1851 worden door ca. 400 arbeiders ruim 41 duizend vierkante veenstokken (een veenstok is 3,7 meter lang) verveend.

## 5 De Rondeveense dorpen in de 20<sup>e</sup> eeuw tot W.O. II

*Langzaam richten de dorpen zich op. De industriële ontwikkelingen zijn haalbaar gebleken en er zijn voordelen uit te halen. Er komt een aansluiting op de spoorwegen en er komt elektrisch licht. Mijdrecht denkt zelfs aan een eigen gasfabriek. De komst van nieuwe dingen echter vereist een omslag in denken. Niet alle vernieuwing wordt gezien als verbetering ook al heet het elektra.*

### 5.1 Mijdrecht

In 1900 telt Mijdrecht 3502 inwoners. De gemeente doet ook aan armenzorg In 1909 bestaat dat uit bijstand aan 20 hoofden van gezinnen. Daaronder vallen volgens de gemeente "eenlopende hoofden" (alleenstaanden) en "andere hoofden". In 1912 wordt het roomsche armbestuur door de gemeente gemaand "hunnen huizen van ongedierte te zuiveren." In 1915 moeten door de armmeesters weer andere formulieren worden ingevuld. Dit in opdracht van de overheid, die wil weten hoe het staat met de

uitvoering van de armenwet. De in te vullen tabellen tellen verdeeld over een aantal pagina's 29 kolommen waarin moesten worden aangegeven de aantallen bedeeden verdeeld in hoofden van gezinnen en overigen en welke personen het hele jaar door of maar een deel van het jaar zijn bedeed. Daarnaast moet vermeld worden de oorzaken van de armlastigheid, de aard der bedeeden en of het gaat om tijdelijke of voortdurende ziekte of om ziels- of lichaamsgebreken. Dan zijn de armmeesters er nog niet want zij moeten ook aangeven de oorzaken van armoede zoals ouderdom, dood of ontstentenis van de



Uitg. Naata, Volsen. 2759.

Groet uit MIJDRECHT.

De rust in het Mijdrecht van rond 1900. Links de Blokjesbrug. Op de plek van het huis op de voorgrond staat nu de ABN-Amro bank

kostwinner, gemis aan werkgelegenheid en andere. De aard der bedeelden omvatten doortrekkenden, daklozen, krankzinnigen en andere verpleegden. In 1915 meldt de gemeente acht doortrekkenden, vijftien daklozen, vijf krankzinnigen en twee andere verpleegden.

Tijdens de nieuwjaarsvergadering in 1917 blikt burgemeester Fernhout terug over 1916. In dat jaar zijn volgens hem geen rampen gebeurd. De gezondheidstoestand is redelijk en ondanks de schaarste en duurte der levensmiddelen is de toestand niet alarmerend. Er is weinig werkloosheid en het aantal inwoners gaat van 4037 naar 4243. Mijdrecht biedt werk aan een groot aantal mensen. Kinderarbeid is heel gewoon. Voorop gaat de biscuitfabriek van de firma Wed B. van Doesburg met in dienst 84 mannen en vrouwen en daarnaast 34 kinderen onder de zeventien jaar oud. Graanmaalderij De Toekomst (achter de huidige Rabobank) heeft slechts één man in dienst. Graanmaalderij A. Gille (de molen stond waar nu de supermarkt van Aldi is gevestigd) drie mannen en twee kinderen. Graanmaalderij gebr. De Wit één man. Boekdrukkerij C. Verweij Jzn negen mannen en een kind. De roomkaasfabriek van de fa. Goes en Co 30 mannen en tien vrouwen. De kaasfabriek van J. Aartsen vijftien mannen en zes kinderen. De meubelfabriek J. Verweij vier mannen en een kind. De Stoomzuivelfabriek VAMI (Verenigde Amsterdamse Melkinrichting) te Amstelhoek acht mannen en de kurksteen- en isoleerfabriek tenslotte zestien mannen en twee kinderen.

Eind 1917 eisen verschillende arbeidersorganisaties dat de prijs van petroleum omlaag gaat van 44 naar 25 cent per liter. De gemeente is daar niet blij mee want zij moet opdraaien voor het verschil. Het college verdedigt zich door te stellen dat alle Nederlanders onder het ongerief van lichtbezuiniging lijden. Bovendien zijn er in Mijdrecht 450 gezinnen met een inkomen van minder dan 700 gulden, 650 gezinnen moeten het jaarlijks doen met minder dan 1200 gulden en 200 hebben meer dan 1200 gulden te besteden en dit valt best mee lijkt de (niet met zoveel woorden geschreven) conclusie. In de raadsvergadering van februari 1922 wijst burgemeester Padmos op de algemene slapte en de werkloosheid in het land. De gemeente hoopt dit door het uitvoeren van plaatselijk

werk te verlichten. Dit is de enige keer dat er in Mijdrecht sprake is van werkverschaffing. Na deze datum vermeldt de gemeente nauwelijks meer iets over haar aandeel in de armenzorg.

In 1921 wordt het armbestuur van de H. Antonius van Padua te De Hoef ingeschreven. In 1924 komen voor de armenzorg weer andere formulieren die door de gemeente naar de provincie moeten worden opgestuurd en die vergelijkingen alleen maar moeilijk maken.

In juli 1945 is de eerste raadsvergadering na de Tweede Wereldoorlog. B&W treden aan in dezelfde samenstelling als vóór de oorlog. In 1946 verzoekt het katholiek armbestuur de gemeente de kosten van overplaatsing naar en verpleging in een gesticht van een zekere X voor de helft voor haar rekening te nemen. De gemeente is nog steeds verantwoordelijk voor geneeskundige hulp. Daaronder vallen ook verpleeghuizen. Daarnaast zijn er nog enkele aanvragen om onderstand van mensen waarvan de echtgenoten gevangen zitten wegens diefstal of lidmaatschap van de NSB. In juni 1946 deelt het bestuur van de Stichting Tehuis



2001 Diaconie huisjes te Wilnis met op de achtergrond de Nederlands Hervormde kerk

voor Ouden van Dagen Avondlicht i.o mee dat de stichting in het leven is geroepen. Voor het stichten van een tehuis zou zij graag de beschikking krijgen over het terrein afkomstig van mevrouw de weduwe Van Wieringen. Na veel vijven en zessen lukt dat in maart 1947 voor fl. 15.000,-.

## 5.2 Wilnis

In 1907 betaalt de gemeente fl. 651,- voor het verplegen van vier krankzinnigen. De hervormde diaconie rapporteert dan fl. 2.133,- voor negentien bedeeden. De gereformeerde diaconie betaalt fl. 605,- voor negen bedeeden. De grootte van de bedeling wordt bepaald door de individuele armbesturen. Normbedragen hiervoor zijn er niet. In 1914 wordt aan de rapportering toegevoegd de gereformeerde diaconie van Noorden. In 1927 rapporteren aan de gemeente Wilnis:

- De diaconie van de gereformeerde kerk,
- De diaconie van de gereformeerde kerk van Noorden te Wilnis
- De diaconie van de nederduitsch hervormde gemeente te Wilnis.

In 1908 betaalt de gemeente Wilnis fl. 806,- voor 22 bedeeden. Een gering bedrag, ook voor die tijd. Genoemd worden verloskundige hulp aan twee gezinshoofden en brood en koffie aan achttien arme doortrekkende personen. Ook de verpleging van een doofstom kind en een bijdrage in verpleging van iemand in het 'zenuwlijersgesticht' in Heerlen, komt voor rekening van de gemeente. Dit geldt ook voor de jaarwedden van de gemeentelijk geneesheer en de huur van de dokterswoning.

## 5.3 Vinkeveen en Wavereen

In 1900 rapporteert de gemeente 3712 inwoners. Als het regenwater op is resteert slootwater, meldt het jaarverslag. Er zijn plannen voor het oprichten van een vereniging Volkswaerbaarheid om inwoners te oefenen in schieten. Het armwezen wordt ongunstiger. De instellingen hebben geen geld genoeg en de gemeente moet steeds meer bijspringen. Circa de helft van de inwoners leeft van de veenderij.

Er zijn dat jaar door 500 arbeiders met hulp van vier stoombaggermachines 76 miljoen turven verveend. Het gemiddeld aantal doodgeborenen ligt al jaren op drie. Het

hervormd armbestuur krijgt jaarlijks een bijdrage om te voorzien in de verpleging van kinderen van armlastige ouders. Er zijn in Vinkeveen en Waverveen zes kleermakers met tien knechten. Negen scheepsmakers met 20 knechten en drie kinderen. Een koperslager met twee knechten. Drie schilders met zeven knechten en twee kinderen. Een kuiper met twee knechten. Acht schoenmakers met tien knechten. Eén mandenmaker. Zes smeden met dertien knechten. Vijf metselaars met zeven knechten. Zeven timmerlui met zestien knechten en drie kinderen. Tenslotte een wagenmaker met drie knechten. Daarnaast zijn er in de gemeente negen werven met 80 boten. Het verslag over 1906 meldt handel in zelfgemaakte kaas en boter. De kaas wordt opgekocht en naar de markten in Woerden, Bodegraven of Breukelen gebracht. Boter is voor eigen gebruik. Verveend wordt 80.000 m<sup>2</sup> slib waaruit 80 miljoen turven die voor fl. 1,70 per duizend worden verkocht. Daarnaast wordt in de polder Groot Mijdrecht nog 18ha hoogveen gestoken waaruit 37 miljoen turven. Deze zijn van betere kwaliteit en brengen fl. 2,14 per duizend op. Het weekloon voor de vervener ligt tussen de fl. 1,25 en fl. 2,00 afhankelijk van het seizoen. In 1906 zijn vijf stoombaggermachines in gebruik.

Op 25 jan 1906 wordt door zeventien personen de Maatschappij 'Veenderij' opgericht. Het doel is de aankoop van stoomveentrek- of baggermachines met bijbehorende vaartuigen, materialen en vaste goederen. Het zijn Petrus Spruijt, Johannes Gerardus Vosseberg, Johannes Woerden Hermanuszoon, Jan van Vliet Mattheuszoon, Adrianus Leon van Lammeren uit Amsterdam ook genoemd Arie van Lammeren. Johannes van Breukelen, Cornelis Donicie, Johannes Petrus Donicie, Johan in de Haak, Joost Kleijn, Hermanus Gijzen, Daniel Broere, Cors van Vliet, Jan van Mourik, Nicolaas Hoogendoorn, Frans van de Mee en Johannes de Ree.

In 1911 is A.E.J. van Grotenhuis burgemeester. Hij woont in Demmerik en moet zelf zijn huis onderhouden. De R.K. werkliedenvereniging St. Joseph heeft een bibliotheek opgericht en bij het vee heerst mond en klauwzeer. Door het waterschap Groot Mijdrecht is eindelijk een regeling getroffen met de schuldeisers waardoor het land in de polder in waarde stijgt zowel in koop als huur. De veenderij is nog

steeds ongunstig. 75.000 m<sup>2</sup> bagger waaruit 75 miljoen turven voor zeer lage prijs en bijna geen verzending. Het is 1913. Vinkeveen krijgt nog geen elektrisch licht want aansluiten bij Utrecht is met 6 tegen 5 door de gemeenteraad afgewezen. De armbesturen zijn nog steeds onmachtig om aan de vele aanvragen voor ondersteuning te voldoen waardoor de gemeente regelmatig moet bijspringen. Gelukkig gaat de prijs van turf omhoog. Er is na de intensieve vervening nog maar 12 ha hoogveen over. De woning, waarin oorspronkelijk het ziekenhuis gevestigd zou worden, is vanwege leegstand verhuurd aan een particulier voor fl. 35,- per jaar. Er zijn geen patiënten. De gemeente geneesheer mag nu ook verlossingen doen waarvoor hij jaarlijks fl. 250,- extra krijgt. De vroedvrouw heeft ontslag genomen. Zij verdiende jaarlijks fl. 400,-. De gemeente houdt van dat geld nu over. De groenteteelt is niet ongunstig. Steeds meer grasland wordt omgezet in tuingrond. In 1915 wordt aan zes personen door de gemeente onderstand verleend daarnaast krijgen 165 personen gratis heel-, genees, en verloskundige hulp. De armbesturen hebben volgens de gemeente de volgende aantallen bedeeden gerapporteerd: Gereformeerden Vinkeveen acht, hervormden Vinkeveen vijftien,

hervormden Waverveen tien en de katholieken 31. De tuinbouw floreert. Er is nu 14,5ha in gebruik. Erwt en bonen vormen het hoofdgewas. Vinkeveen is eindelijk aangesloten op de spoorlijn Uithoorn-Nieuwersluis. Turf brengt 3 tot 4,5 gld per 1000 op. Kleine veenbazen maken hun verliezen goed. Door de grote afname is er veel werk.

Het jaarverslag over de periode 1931 – 1935 vermeldt onder meer dat er in Vinkeveen en Waverveen geen bedrijven aanwezig zijn. Het aantal inwoners ligt rond de 4400. De financiële toestand is zorgelijk geworden in de loop der verslagjaren. De in 1931 begonnen crisis in de veehouderij en de tuinbouwbedrijven heeft zich doen gelden. Ook de veenderijen worden niet gespaard. Veehouders krijgen i.v.m. de crisis te maken met beperkende maatregelen. Tweehonderd veehoudersbedrijven krijgen steunuitkeringen in de vorm van geld. In 1933 heerst een grote mond- en klauwzeer epidemie en de gemeente moet een beroep doen op het Rijk. Dit wordt niet gehonoreerd want ook het Rijk zit slecht bij kas. Cijfers over de armenzorg in Vinkeveen en Waverveen uit die tijd ontbreken.

## 6 De armenzorg in Mijdrecht

*Tot de 18<sup>e</sup> eeuw is de vraag naar armenzorg stabiel te noemen. De moeilijke jaren komen in de 19<sup>e</sup> eeuw. Gelukkig zijn dan de verveningen goed op gang gekomen en bereikt de opbrengst van haardas een hoogtepunt. De Mijdrechtse armbesturen zijn op die manier verzekerd van inkomsten en nooit echt in de problemen geweest.*

### 6.1 Algemeen

In de periode vóór de reformatie, die in de Rondeveense dorpen rond 1590 zijn beslag krijgt, wordt de armenzorg in Mijdrecht, Wilnis, Uithuizen en de gebieden langs de Amstel en de Kromme Mijdrecht voornamelijk uitgevoerd door de twee katholieke parochies in Mijdrecht en Oudhuizen. Als na de reformatie de activiteiten van de katholieke kerken verboden worden, schakelt de roomsche armenzorg terug in een lagere versnelling en komen de diaconieën van de dan gevormde gereformeerde gemeenten de zorg

voor de eigen lidmaten overnemen. Als rond 1680 de niet zo noemenswaardige effecten van de reformatie wat zijn weggeëbd, pakken de parochies de zorg voor de eigen armen weer op. De zorg beperkt zich in die tijd tot het bedelen van de zogenaamde huiszittende (=thuiswonende) armen. Het gaat in de meeste gevallen om een uitkering in geld of in natura. Dat wil zeggen brood, kleding (hemden, schorten, wambuisjes en jakjes), schoeisel (holleblokken of voetblokken) en brandstof (turf).

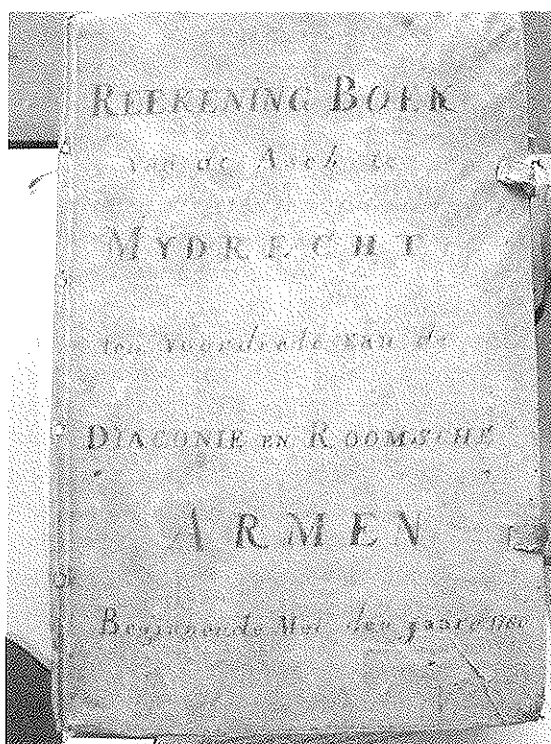
Tot halverwege de 17<sup>e</sup> eeuw is er geen sprake van enige boekhouding door de Rondeveense armbesturen. De armmeesters en diakenen schrijven hun inkomsten en uitgaven op kleine stukjes papier en stoppen die vervolgens in een map of in een boek dat dan in de armenkist wordt opgeborgen. Losse papiertjes raken verloren of komen in andere mappen terecht, kortom een duidelijk inzicht over het reilen en zeilen van de armenzorg in die tijd is niet te geven. Rond 1648 worden de losse papiertjes gebundeld en verschijnen de eerste diaconieboeken van de gereformeerde kerk te Mijdrecht en de rekeningboeken van de Roomsche Armen. De diaconieboeken lopen door tot ver in de 20<sup>e</sup> eeuw. Eerst zijn het summiere opgaven van inkomsten en uitgaven. Later worden deze meer in detail beschreven om nog later te volstaan met alleen optellingen. Rond 1760 verschijnt het collecteboek van de Mijdrechtse diaconie. Het loopt tot 1808 en wordt daarna niet meer ingevuld. Veertien jaar later volgt een register van uitkeringen. Dit boek loopt tot 1850 en houdt dan plotseling op.

Uit de boeken van de diaconieën en de roomse armmeesters blijkt dat de armoede in de Rondeveense dorpen in de 2<sup>e</sup> helft van de 18<sup>e</sup> eeuw min of meer stabiel blijft met hier en daar een moeilijke periode. Ondanks de soms schrikbarende stijging van de armoede zijn de armbesturen in Mijdrecht nooit echt in de problemen geweest. Kwam bij de gereformeerde gemeente de bodem van de diaconiekas in zicht dan besloot men simpelweg tot een omslag over alle niet-roomse ingezetenen. In eerste instantie hoorden daar ook de Mennonieten bij, maar na protest heeft men dat volksdeel vrijgesteld van betaling voor de gereformeerde diaconie.

De armenzorg in de Rondeveense gebieden kenmerkt zich in de 19<sup>e</sup> eeuw door grote activiteiten. Een toenemende armoede die rond de vijftiger jaren een hoogtepunt bereikt, de nieuwe armenwet, het opgaan van de roomse armbesturen in parochiale armbesturen, de toenemende bemoeienis van de plaatselijke overheden en de doleantie waardoor het gereformeerd armbestuur in Mijdrecht zich splitst in een Nederduitsch gereformeerd en een Nederduitsch hervormd armbestuur. De boekhouding wordt beter en mede door rapportage van de gemeenten ontstaat een duidelijker beeld van de armenzorg.

## 6.2 De haardas

Haardas is voor de Rondeveense armenzorg van grote betekenis geweest. Dit blijkt vooral tegen het eind van de 17<sup>e</sup> eeuw wanneer er in Mijdrecht meer tekening komt in de armenzorg. De armbesturen beginnen structureel verantwoording af te leggen van de ontvangen en uitgegeven gelden. Dit gebeurt vooral aan de inkomstenkant. In 1779 verschijnt het *“Rekeningboek van de asch te Mijdrecht ten voordeele van de Gereformeerde diaconie en Roomsche Armen beginnende met den jaare 1780”*. Het boek wordt elk jaar beurtelings bijgehouden door gereformeerde diakenen en roomse armmeesters. Het geeft het beeld van een goed georganiseerd bedrijf waarin de gereformeerde diakenen en de katholieke armmeesters samenwerken om langs de huizen haardas in te zamelen en het



opgehaalde tegen een zo hoog mogelijke prijs te verkopen aan een opkoper in Brussel. Haardas waarin ingrediënten zitten die bruikbaar zijn in de zeepindustrie.

Het Mijdrechtse asboek begint met:

*“Rekening wegens soodanige ontfangst en uijtgaaf als wegens de opgehaalde haard Asche onder Mijdrecht aan 't dorp en 't waater door de Gereformeerde en de Roomsche Armen is gehad en gedaan aanvang nemende wegens deze hier voor de eerste regte in 't net*

*gestelde reekening den pmo Augustus 1779 als aan het waater en dorp.*"

Dat het inzamelen en verkopen van haardas veel geld oplevert laat de verantwoording over 1781 zien. In de eerste tien maanden van 1781 worden in Mijdrecht 6.500 (haring)tonnen as langs de huizen opgehaald. Voor een tonnetje haardas betaalt de opkoper in Brussel 8 stuivers. De 6500 tonnen brengen bruto fl. 2600,- op. Een klein vermogen in die tijd. 's Winters elke dag en 's zomers 4 dagen in de week haalt de Mijdrechtse asman de klaargezette tonnetjes haardas op. De instructie voor de asman luidt onder meer "...vanaf het eerste huis aan Driehuis af tot aan en met het laatste huis aan Hofland toe en geen huizen mogen overslaan maar in alle woningen hetzij dezelve in stegen of over draaiplanken staan (draaiplanken over de sloten vóór de woning) de as nauwkeurig moeten afvragen de potten, emmers of andere bergingen voor derzelve in de kar moeten uitstorten en weder ter plaatse neerzetten alwaar hij denzelve gevonden heeft." Hij moet overlast vermijden en zich hups, beleefd en dienstvaardig gedragen en wanneer de kar, welke zeven tonnen as kan bevatten, "stijf vol is zal hij dezelve naar de schuur moeten rijden en aldaar op een geschikte wijze uitstoten. Hij zal voor paard, kar en schuur de nodige zorg dragen en volstrekt door geene klijne jongens het paard mogen laten behandelen." Elke zaterdagavond moet hij aan de dienstdoende diaken of de armmeester opgave doen van het aantal opgehaalde karren. Als bij het leegmaken van de asschuur blijkt dat het door hem opgegeven aantal niet klopt, dan zal het ontbrekende van zijn loon worden ingehouden.

Als de asschuur (deze stond rond 1832 nabij de huidige rotonde op Hofland) vol is wordt de as per legger (platte boot) naar het depot aan de wetering (achter de Dorpsstraat ter hoogte van het huidige Nieuw Avondlicht) vervoerd alwaar de opkoper de as overlaadt op grotere boten om deze naar Brussel te vervoeren. De 2.600 gulden die de 6.500 tonnetjes in 1781 opbrengen komen na aftrek van de onkosten in handen van de gereformeerde diaconie en het roomse armbestuur. De twee asophalers in Mijdrecht krijgen hiervan ieder vijf gulden per week. De zes mannen die aan het depot de boot naar Brussel volladen krijgen samen vijf gulden. De vrachtkosten met de legger naar de

wetering bedragen veertien gulden voor iedere 450 ton. Per 100 ton moet aan de gadermeester Jan Koster drie gulden impost (=belasting) worden betaald en nog eens 15 gulden, 1 stuiver en 8 penningen voor "de pagt voor 500 ton assche." Ook toen al werd het recht op handel verpacht en in geld omgezet. Gerrit Besuijden krijgt twaalf stuiver voor "het loope naar de wetering" en voor twee gulden worden elke keer vier flessen jenever gekocht waarmee dorstige kelen tijdens het lossen en laden moeten worden gesmeerd. Jan van Geer maakt vier reizen naar Amsterdam en krijgt voor verteringen onderweg fl. 4,- betaald. Het karrepaard dat de askar trekt heeft 37 gulden en vijf stuivers gekost. Het beest krijgt als voer haver en bonen. Vijf brieven naar de opkoper in Brussel kosten één gulden en zeventien stuivers. Gerrit Wagenman krijgt fl. 125,- voor een nieuwe legger aan de wetering en een man uit het volk krijgt 16 stuivers om werkvolk te zoeken. Jan Krook krijgt 1 gulden en vier stuivers jaagloon (het met paard voortrekken van de legger) en de schipper van de legger krijgt 34 gulden en vijf stuivers voor het vervoeren van 450 ton vracht en voor negen "legdagen". Kortom een hele handel die nogal wat administratief werk vereist. Na aftrek van alle onkosten blijft fl. 1797,- .

De helft van het geld dat overblijft gaat naar de gereformeerde diaconie en de andere helft wordt verdeeld tussen de armmeesters van de roomse armen aan het dorp en de roomse armen aan het water (De Hoef en de Mennonietenbuurt). Af en toe blijkt uit aantekeningen in het asboek dat de asophalers het met de opgaven van de haardas niet zo nauw nemen. In 1789 besluit men daarom vooraf al 12 tot 16 stuivers in te houden op het loon van de asophalers en dit pas te verrekenen als de opgaven kloppen met de metingen. In 1798 daalt de opbrengst van de as van 6 naar 2 stuivers per ton en de twee asschuren in het dorp en aan het water zitten overvol. De afname stagneert door de oorlog in Brabant vanwege de Franse inval. Een uitvloeisel van de Bataafse revolutie.

In 1800 wordt het contract met de in Brussel wonende koopman Jean Baptist Claessens bijgesteld. Overeengekomen wordt dat de eerste 3.300 ton tegen 6,5 stuiver en de rest tegen 6 stuiver de ton wordt afgenomen. "Bij aldien onverhoopt de uitvoer uit de Bataafse of



de invoer in de Franse Republiken mocht verboden, dan zullen de contractanten elkaar moeten zien te vinden”, meldt de overeenkomst. In 1802 komen de roomse armmeesters, de predikant, de ouderlingen en diakenen bijeen om de asophaler te berispen wegens fraude die aan het licht kwam toen in de asschuur een nieuwe vloer moest worden gelegd en de hoeveelheid as niet klopte met wat was opgegeven. Er wordt gepraat over het aanstellen van een nieuwe asman of maatregelen te treffen “waardoor soortgelijke naadeelen (2350 ton tekort) in het vervolg kunnen worden geprovenieert.” Besloten wordt de asman tijdelijk niet meer dan 5 gulden per week te betalen en een eventuele meeropbrengst te verrekenen tot de schuld is afbetaald.

In december 1804 meldt de kerkenraad van de gereformeerde gemeente te Mijdrecht dat de roomse armen hen meerdere keren hebben voorgesteld of het niet voordeliger zou zijn voor de armenkassen om het ophalen van as publiekelijk aan te besteden. De kerkenraad vraagt zich dan af of “de gereformeerden alhier als verre de meerderheid niet slechts hebbende, maar zelfs bijna eens zo veele zielen uitmaken, ook eene praeferente stem hebben”. In feite gaat het er om wie de asman mag aanstellen. Een week later blijkt dan dat de roomsche armmeesters vóór een **algemene** aanbesteding zijn. Dat betekent een asman niet alleen voor het dorp maar ook een voor de rondom gelegen veendorpen. Met de buitengebieden erbij zijn de katholieken in de meerderheid, zonder deze gebieden zijn dat de gereformeerden. Een patstelling dreigt. Uiteindelijk besluit de vergadering van de kerkenraad de zaak in der minne te schikken en het over te laten aan de ‘broederen der diaconie’. Uit de boeken blijkt dan dat de oplossing gevonden is door voor het dorp het ene jaar een gereformeerde asman aan te stellen en het jaar daarop een roomse.

De jaarlijkse afrekeningen van de haardas in Mijdrecht worden namens de gereformeerde diaconie ondertekend door de predikant, de ouderlingen en de diakenen. Veelvuldig is de handtekening van de bekende Ds. Duijtsch te herkennen. Namens de roomse armen tekenen de armmeesters. Een enkele keer tekent de pastoor mee. In 1804 wordt het contract met de koopman van de haardas opnieuw verlengd.

De prijs gaat omlaag naar 5 stuivers per ton. In 1808 schrijft de landdrost in Utrecht een andere verdeelwijze voor. De opbrengst wordt niet langer gelijkmatig verdeeld tussen de diaconie en de roomse armen maar wordt gebaseerd op het aantal aanhangers van iedere religie.

In 1808 worden in Mijdrecht 3450 tonnen as opgehaald. Na aftrek van de onkosten blijft 423 gulden over. Dit wordt verdeeld naar rato van 1025 gereformeerden, 458 roomsen aan het dorp en 350 roomsen aan het water.

In 1813 komt de haardas in Mijdrecht in moeilijkheden. De nieuwe opkopers, de heren Dansaert Engels en Mertens van Brussel, met wie in 1813 een contract is gesloten, laten het afweten. Volgens het contract van 20 oktober 1813 zouden zij tussen de zes en negen stuiver per ton betalen hetgeen beduidend meer is dan wat de vorige opkoper betaalde. Om lucht in de schuren te krijgen, zo meldt het asboek, moet 400 ton aan een opkoper in Vinkeveen worden verkocht en 6000 ton in de publieke verkoop voor 6 1/8 stuiver de ton. Men overweegt een procedure bij het gerecht. Dat gebeurt in augustus 1816, waarna een schikking volgt. Tot 1819 zal Dansaert Engels c.s. haardas afnemen tegen 6,5 stuivers de ton en een schadevergoeding van 2.300 gulden betalen. De procedure tegen Dansaert Engels en Mertens kosten de diaconie en de roomse armbesturen fl. 214,10,-. Het uitgekeerde deel van de schadevergoeding zal vooral de diaconie helpen die in die tijd door slordig boekhouden in grote financiële moeilijkheden verkeert.

Nu de as duurder is geworden wil de asophaler loonsverhoging. Hij krijgt zijn zin. In plaats van vijf gulden per week krijgt hij 2 ½ stuiver per afgeleverde ton as. In 1821 piekt de opbrengst. In dat jaar worden 5802 ton as aan de wetering afgeleverd. De opbrengst wordt verdeeld na gelang het aantal zielen van iedere religie. Het gaat dan om 976 gereformeerden in Mijdrecht dorp, 445 roomsen in Mijdrecht dorp, 347 roomsen aan het water, 130 gemeene armen in Blokland en 32 joden. In 1840 volgt de laatste aantekening in het asboek. Het gaat om de periode juli 1828- juni 1839. Verkocht worden 4903 ton as. Netto opbrengst fl. 369,21. Het eind van de ashandel is in zicht.

Op 31 december 1881 schrijft pastoor Kanne aan Aartsbisschop Schaepman dat er geen kopers meer zijn voor haardas. Besloten wordt de schulden met de inkomsten te vereffenen. De twee schuren moeten worden verkocht. Beide zijn voor de helft eigendom van de roomse armen. De bisschop moet voor de verkoop ervan toestemming verlenen. Dat gebeurt.

### 6.3 Niet alleen maar haardas

De armbesturen ook andere middelen om de kas gevuld te houden. Op 28 december 1792 schrijft gerechtssecretaris Hermanus Hensuma namens Schout en Schepenen van Mijdrecht een publicatie waarin wordt gemeld dat kerkmeesteren van de Gereformeerde Kerk hebben geklaagd dat wederom “verscheide personen zig niet ontzien om in de kerk gedurende de Godsdienst Oeffeningen tabak te kaauwen en dezelve in de banken of op de vloer der kerk uit te spuwen waardoor de banken en de kerkvloer werden beklad en bemorst niettegenstaande zulks reeds bij voorigen publicatien was verboden.” Kerkmeesters komen met het voorstel een boete van 12 stuivers te heffen voor het eerste vergrijp oplopend tot 24 en 36 stuiver voor respectievelijk het 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> vergrijp. Het geld zal gebruikt worden voor de diaconiearmen en zullen, waar het kinderen betreft van de ouders of voogden worden gevorderd. De diaconieboeken maken echter geen melding van inkomsten uit spuugboeten. Of de publicatie dan ook veel geholpen heeft valt te betwijfelen. Andere inkomsten voor de armen komen uit boeten voor overtredingen. Veelal gaat bij een boete 1/3 deel naar de aangever van het delict, 1/3 deel naar de gemeente en 1/3 deel naar de armen. Ook bij het passeren van notariële akten zijn delen van transactiekosten bestemd voor de armen.

### 6.4 Het oortjesgeld

Een andere inkomstenbron voor de Mijdrechtse armen is het oortjes- of armengeld uit de verveningen. Volgens een besluit van de Staten 's Lands te Utrecht van 26 augustus 1789 is aan de gemeente Mijdrecht een octrooi verleend tot droogmaking van de landen rondom het gerecht. Het zijn de polders die later de eerste, tweede en derde bedijking genoemd worden. In het daartoe uitgevaardigde manifest wordt in artikel 50

bepaald dat de veenlieden te Mijdrecht “van elke in hunnen polder verveend wordende vierkante roede turf zouden betalen drie penningen ten bate van de gereformeerde en roomsche armen aldaar en ieder voor de helft zou ontvangen. Om echter de belanghebbenden (de veenbazen) tegemoet te komen wordt in artikel 24 tevens bepaald dat de volgens de provinciale finantiënwet tot daartoe gehevenen impost van 21 duiten voor iedere zak turf, die buiten de provintie vervoerd werd, zou verminderd worden tot 2 stuiver de zak.” Niet zodra echter is dit octrooi in werking of de plaatselijke besturen van Wilnis, Oudhuizen, Demmerik, Vinkeveen en Proosdij Aasdom in 't Veen vervoegen zich bij het staatsbestuur om hetzelfde voorrecht van verminderde impost op turf te verkrijgen. Dit wordt toegestaan onder voorwaarde van “bedijking en droogmakerij in den tijd van hunnen respectieve polders en van het dragen der zelfde lasten, met eene geringe wijziging, als in het octrooi van Mijdrecht ware bepaald. Aan deze bepaling hebben de veenbazen zich redelijk gehouden en is men begonnen om de armen van de verveende turf te betalen.”

In 1808 betwisten zeven eigenaren van veengronden buiten Mijdrecht de verordening van het gerecht om per verveende roede vier penningen meer te betalen dan de veenbazen binnen het dorp. De extra opbrengst is nodig omdat de armkassen zelf het tekort niet kunnen aanvullen. De zeven beroepen zich bij koning Lodewijk Napoleon op het octrooi van de voormalige staten 's Lands van Utrecht van 26 Augustus 1789 waar in artikel 50 de verveners verplicht zijn om drie penningen te betalen voor iedere roede slik die uit de droog te maken landen wordt gehaald. Dit geld komt ten behoeve van de Gereformeerde en Roomsche armen van Mijdrecht, ieder krijgt een helft.

Het Mijdrechtse gerecht verdedigt zich door te verwijzen naar de landdrost van het departement Utrecht. Deze zou het gerecht daartoe gerechtigd en geautoriseerd hebben. De betrokken eigenaren betwijfelen dat en vragen zich af met welk recht van hen gevorderd kan worden dat zij als niet-ingezetenen wel moeten betalen en de ingezetenen veenbazen niet. Zij vinden dit onrechtvaardig. Zij willen die vier extra penningen wel betalen “mits aan de

ingezetenen van Mijdrecht, eigenaren zijnde van dezelfde vervening gelijken last worde opgelegd." Zij verzoeken Z.M. aan deze onrechtvaardigheid een eind te maken.

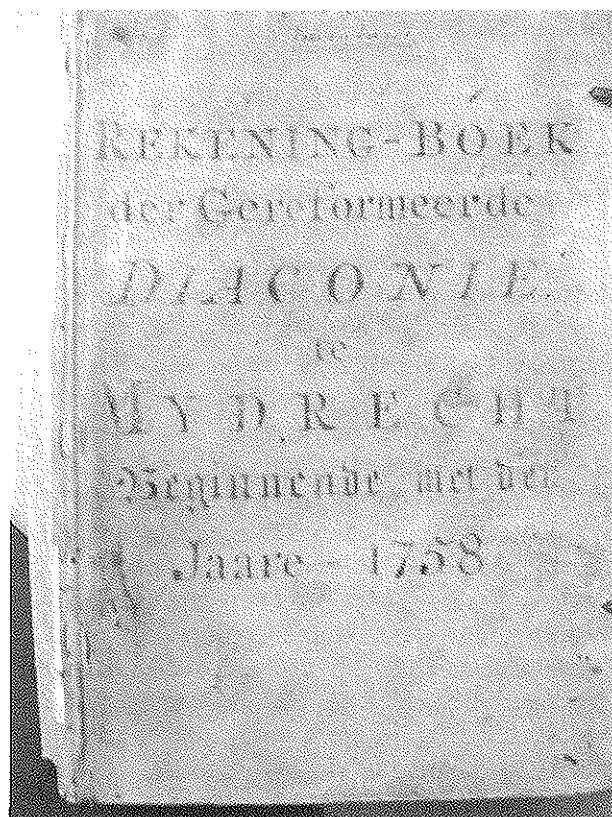
De minister van Binnenlandse Zaken schrijft aan de Landdrost hem binnen acht dagen te berichten "uit kragte van welken wet, schout en schepenen van Mijdrecht door hem, heer Landdrost tot het heffen van bovengemelde belasting zijn geautoriseerd geworden." De brief vermeldt ook nog dat het gerecht Mijdrecht bedreigd zou hebben concessies tot vervening te weigeren als er niet betaald werd. Z.M. draagt daarop de minister op het gerecht aan te schrijven surseance van betaling te verlenen totdat Z.M. heeft beslist en concessies niet te weigeren. Getekend Amsterdam 12 van de grasmaand 1809. Hoe de zaak is afgelopen is nergens te vinden, wel weten we dat in de latere jaren het oortjesgeld uit de Mijdrechtse verveningen steeds drie stuivers is geweest.

#### 6.5 De hervormde diaconie Mijdrecht in de 18<sup>e</sup> eeuw

De (armen)zorg voor lidmaten van de gereformeerde kerk is sinds de reformatie in handen van de diaconieën van deze kerk. Tot 1759 beperkt de verantwoording zich door het uitvoerig opschrijven van de handelingen die de dienstdoende diakenen in enig jaar hebben verricht. Zo schrijft Wouter Westveen over 1758: "Ontfangst. De bos (bus) geleege door den predikant en daer in gevonden fl. 5,15,- Huijsraad en lijfgoedt verkogt hetwelk heeft nagelaten Anna Purmer die gestorven is den 2<sup>e</sup> maart 1758 en daar voor ontfangen fl.12,4,- Ontfangen uit handen van Hendrik van Wieringen des volgendes posten hetwelk bij slot van rekening met de diaconie van Nieuwerkerk heeft over den jaare 1756 en 1757 gehouden heeft ontfangen fl. 39,5,12 Goudt en silver hetwelk heeft toebehoort aan Kornelis Karsseboom verkogt volgens notitie in quitantie fl. 24,4,- Agt Scheepjes schellingen denselven hebbende toebehoort fl. 4,8,- Van Klaas de harkemaker het restant dat hij schuldig was voor bomen van de diaconie verkogt fl. 3,-,- Interest van twee obligaties een op de generaliteit en een op de stadt Lijden groot elk fl. 1000,- tegen fl. 2,10,- ten hondert waer van voor het ontfangen van de interest voor ieder obligatie gegeven fl. 1,6,- Blijft over fl. 54,8,-. Interest van XI obligatien agter in dit rekeningboek nader gespecificeerd fl. 170,2,-"

Andere inkomsten komen uit collectebussen, van andere diaconieën wegens verpleegkosten en uit verhuur van land. Totaal ontvangt de diaconie in 1758 fl. 1486,12,6 (gulden, stuivers, penningen)"

Het vermogen van de gereformeerde diaconie is groter dan dat van de roomse armmeeesters. In 1758 al meldt de diaconie negen obligaties samen nominaal fl. 9.300,- Rentende circa 2,75 %. Daarnaast drie rentebrieven die jaarlijkse enkele gulden opbrengen. Landerijen groot vijf morgen en 50 roeden in Mijdrecht. (ca. 4 ha) Deze zijn in 1762 verkocht voor fl. 400,-



Ook is er nog de vermelding van drie morgen veenland onder Mijdrecht in de polder van Bozenhoven. Ook dit land is in 1760 verkocht.

De uitgaven betreffen het betalen van declaraties van met name genoemde personen wegens geleverde diensten en goederen. Gemeld worden huur van het land aan de Kerkvaart, voor het verhogen van de kade, aan de gedeputeerden van de classis, voor een bok sooden (platte boot met graszoden), voor rijskosten (reiskosten), voor ½ anker Spaanse wijn (1 anker is 144 flessen), voor stoven voor de kerkenraad, voor het sanden van de dijk, voor poldergeld, voor ongelden (belasting),

brood voor het avondmaal, voor geleverd lijfgoed en voor de huurlasten voor zes 6 morgen en 469 roeden land. Onder bedelingen staan: naaijloon (voor het herstellen van uitgegeven kleding), kostgeld, bewassing, scheerloon, kousen, gaaren, turf, eetwaar en doodkistjes ten behoeven van 25 personen w.o personen van buiten de gemeente.

Naast de inkomsten en uitgaven vermeldt het rekeningboek van de diaconie Mijdrecht over 1799 betalingen aan andere diaconieën, buitenarmen (uitbestede armen) en uitgaven aan particuliere personen behorenden tot andere gemeenten. Er zijn dat jaar 18 buitenarmen en 56 eigen armen. Voor de buitenarmen wordt tussen de 10 en 30 stuivers per week aan bedeeeling uitgegeven. Verder wordt voor sommigen de helft van de huur betaald en zakken turf gekocht. Zo krijgt Anna Overeinder behorende tot Swammerdam, maar hier wonende van 1 februari tot 28 april 18 stuivers per week uitbetaald. Van 28 april tot 3 november is dit 10 stuivers per week en van 3 november tot eind december weer 18 stuivers per week. Kennelijk is de hoogte van de bedeeeling afhankelijk van het seizoen en niet alle armen worden het hele jaar door bedeed. De bedragen geboekt voor de eigen armen zijn hoger dan die voor de buitenarmen. Er is dan meestal sprake van grote gezinnen die in de wintermaanden worden bedeed. Waarschijnlijk is er ook veel in natura gegeven want veel bedragen worden geboekt ten name van diakenen en andere personen die aankopen voor voedsel, kleding en maakloon hebben voorgeschoten. Vijfzeventig gulden wordt dat jaar geboekt op naam van Jan van der Kerf en 3 kinderen voor bedeling van 1 januari 1799 tot 11 juni 1799. Dat is 12 stuivers per week. De jongste dochter van het gezin is in de kost bij Jan Zitveld voor 20 gulden per jaar. Verder wordt uitgegeven 18 stuivers aan holleblokken en 18 stuivers aan de chirurgijn Merks te Wilnis. Voor het maken van "twee hembden en twee paar holleblokken" wordt fl. 1,10,0 geboekt. Ten behoeve van het huisgezin van wijlen Govert Post betaalt de diaconie zeven weken lang in de maanden januari en februari 22 stuivers per week. Daarna tot 21 april 36 stuivers per week, waarna de tegemoetkoming daalt naar 15 stuivers per week om in november weer te stijgen naar 22 stuivers per week. In 1800 verzorgt de diaconie te Mijdrecht 22 particuliere personen en maakt zij

onderscheid tussen buitenarmen, en 56 armen "ons toebehoorende". Het zijn allen lidmaten van de gereformeerde gemeente. In 1803 verordonneert de kerkenraad dat armen die iets nodig hebben zich bij de kerkenraad moeten vervoegen en niet bij de diaconie. Een jaar later wordt besloten geen verzoeken van armen of andere leden des zondags in de kerk meer aan te horen. Noodzakelijke gevallen zijn uitgezonderd. "De kerkenraad zal iedere dingsdag in het choor der kerk diergelijke verzoeken aanhoren."

## 6.6 De hervormde diaconie Mijdrecht in de 19<sup>e</sup> eeuw

In 1804 komt de regering met een verzoek aan de kerkenraad of het deze niet goeddunkt om "ten faveuere van de armen alhier een loterij op te richten". De regering zou iedere hulp betonen. Besloten wordt de regering mee te delen dit buiten last van de diaconie om te doen. Men is bang dat een loterij ter plekke niet het nodige effect zal hebben. Bovendien het besluit spreekt over algemene armen en dat betekent dat dan ook de roomse armen meedelen. Men stelt voor om samen met de roomsen het plan zodanig te veranderen dat beide partijen er zich in kunnen vinden. Dat lukt. Op een enkele melding na worden door de diaconie geen inkomsten uit loterijen vermeld.

In juli 1806 ontvangt de Mijdrechtse diaconie een smeekbrief van het diaconie armbestuur te Maassluis. "Door oorlogsrampen zuchten ruim de helft der inwoners onder armoede en gebrek. Maassluis moet leven van zeevaart en visserij en die welvaartsbronnen zijn uitgeput. In 1762 waren er nog over de 100 haring- en vischschepen. In 1780 is dat gedaald tot 32. In de jaren daarop zijn veel vissers gevangen genomen waarvan vrouwen en kinderen ten laste van de ingezetenen kwamen. (4<sup>e</sup> Engelse zeeoorlog) Kortlings treft ons weder een geweldigen slag door het verliezen van nog veertien onzer voornaamste schepen; welk verlies op niet minder dan 150 duizend guldens gerekend wordt; een slag waar bij 130 mansschappen, de bloem en zenuw dezer plaats, bijna alle in de gevangenis een kwijnend en hulpeloos leven (indien wij niet van elders onderstand voor hun bekomen) moeten verduuren." De reactie op deze brief is niet vermeld.

Negen zware jaren

In 1817 onderzoekt de kerkenraad van de Hervormde Gemeente te Mijdrecht de rekening der diaconiepenningen over de periode 1808-1816. Men constateert dat het een rommeltje is. Elk jaar is er geld tekort en is er verzuimd tijdig maatregelen te nemen. De schulden zijn zo hoog opgelopen dat sanering onontkoombaar is.

De schulden worden op een rijtje gezet en verdeeld in drie klassen.

1. Tekorten op de rekeningen van de afgetreden diakenen tussen 1803 en 1816.
2. Schulden aan particuliere ingezetenen of aan leden van de eigen gemeente.
3. Schulden aan andere armbesturen vanwege bedelingen die zijn voor de diaconie hebben gedaan.

Naast schulden zijn er ook nog vorderingen. Het gaat om voorschotten op bedelingen door andere instanties uitgevoerd, maar die tot op heden onbetaald zijn gebleven. Alles opgeteld bedraagt de schuld van de diaconie fl. 2195,16,12. Aan vorderingen staat nog fl. 719,2,8 open. Het gaat om gelden te ontvangen van andere diaconieën voor de z.g. buitenarmen. Besloten wordt de nog in kas zijnde middelen aan te wenden voor de klasse 1 schulden, die zijn door de diakenen uit eigen beurs voorgeschoten. Het gaat om een oude traditie dat voorschotten door de diaconie zullen worden terugbetaald omdat men anders geen mensen krijgt die armenbezorger willen worden. Voor wat betreft de schulden van de 2<sup>e</sup> klasse is men er van overtuigd dat het geen uitstel verdient deze te betalen. Men komt overeen zich tot het Mijdrechtse gemeentebestuur te wenden om de gereformeerde ingezetenen een omslag van 1000 gulden op te leggen en aan de Staten van Utrecht hiervoor toestemming te vragen. De motivatie ervoor is dat gelet op de afgelopen vijf jaren er steeds 2000 gulden nodig was voor de normale bedeling en deze gelden vervolgens binnenkwamen uit de publieke bussen, het oortjesgeld, overschot fonds der haardas, renten van ingeschreven kapitalen op het Grootboek en andere kleine fondsen.. Er is derhalve geen geld om de andere schuld van fl. 1000,-af te betalen. Deze afspraak wordt op 30 juni 1817 ondertekend door de predikant en 12 ouderlingen en diakenen.

1820. Er is sprake van kindersterfte in Mijdrecht. In 1822 stelt de Kerkenraad voor een deel van de gelden te besteden aan "eene inschrijving op het grootboek, die abusievelijk ten name van de gereformeerde diaconiearmen is gesteld." Over 1843 "Slechts de allergrootste nood kan via de armenkas gelenigd worden." In 1845 wordt voorgesteld het door de (hervormde) gemeente verstrekte geld af te zonderen van de gelden van de diaconie. Het aantal zielen in Mijdrecht bedraagt 1115. Het aantal lidmaten 402. Dit is exclusief 13 Lutherse.

### De nood stijgt

In 1847 is de nood hoog. Alle middelen worden door de diaconie ingezet om aan geld te komen. Diaken J. Cretier verantwoordt bij de inkomsten het overschot van vorig jaar. Het gaat om fl. 157,- De collecte met het zakje staande de godsdienstoefeningen brengt 775 gulden op. Bij de avondgodsdienst wordt slechts 41 gulden opgehaald. Op de schalen bij de bediening fl. 73,- Collecte met de schaal aan de huizen der (eigen) ingezetenen fl. 179,- Een buitengewone collecte georganiseerd door C. van der Helm in het dorp brengt fl. 338,- op. Een collecte aan het water ook maar fl. 22,-. Rente van obligaties brengt fl. 445,- op. Armengeld uit de veenderij is dit keer goed voor fl. 178,- Verkoop van haardas fl. 232,- Het (gereformeerde) bedelaarsfonds aan het dorp keert fl. 650,- uit. De bussen aan het water en in de kerk brengen fl. 12,- en fl. 910,- op. Desondanks bedraagt het voordelige saldo dat jaar fl. 313,-

In 1849 doet de kerkenraad het voorstel om vanwege de hevige cholera een bidstonde te houden. Predikant Cats is daar tegen. In 1849 wordt besloten op het kerstfeest een buitengewone collecte te houden voor noodlijdende kerken en personen. De positie der diaconiefondsen is gunstig. Besloten wordt een los effect te kopen. Gekochte effecten gaan in de diaconiekist. Drie diakenen hebben daarvan een sleutel.

In 1851 meldt het diaconieboek: "De bestedingen (bij andere families uitbestede armen) der diaconie worden opnieuw aanbesteed. De belangen der opgekomen armen worden gehoord en na enige deliberatiën wordt er besloten uit te deelen aan

G. de Paus een hembt, een onderbroek, een paar kousen. Aan de weduwe van Dije een hembt en een onderrok. In totaal worden vijf opgekomenen op die manier bedeed.” In 1852 wordt besloten fl. 643,- te beleggen in de inschrijving van 2,5% op het Grootboek. Gesproken wordt over de beste wijze een jonge wees te besteden. De diakenen wordt opgedragen nadere informatie in te winnen. De toestand van het armwezen is niet gunstig door de kwijning van de veenderij. De ontvangsten van de gereformeerde diaconie bedragen dat jaar fl. 1641. De uitgaven fl. 1437,- De R.K. armen doen het iets beter. Daar waren de ontvangsten en uitgaven beiden fl. 2511,- De gemeente blijft herhalen dat de armbesturen via de haardas opbrengsten gesubsidieerd zijn. De armbesturen blijven dat ontkennen.

### **Rommelige administratie**

In 1852 bespreekt de Diaconie een besluit van de synode om een reglement voor de administratie van de diaconie vast te stellen. Na veel heen en weer gepraat wordt een voorstel van de predikant aangenomen om “voordat men in deze gewichtige zaak een besluit neemt eerst een deskundige te raadplegen.” Besloten wordt een register te maken met daarin alle eigendommen der diaconie en alle archieven en papieren. Om dit laatste plan uit te voeren wordt de kist der diaconie geopend en bij het vinden van een aantal stukken in “schromelijke verwarring door elkander liggende gaat men nog diezelfde avond over tot een algehele opruiming, waarbij alle papieren die geen belang of waarde meer hebben worden vernietigd. De overigen worden geclassificeerd en behoorlijk geregistreerd.”

Dan komt aan de orde een verzoek van de heer Nijssen. Hij heeft zich als molenaar in Mijdrecht gevestigd en vraagt de kerkenraad om de bakkers die brood voor de bedeling leveren te verzoeken hun graan bij hem te laten malen. De kerkenraad wijst dit verzoek af. De Kerkenraad vindt hierin geen vrijheid maar ieder der leden wil gaarne als privépersoon waar hij kan de belangen van de heer Nijssen behartigen.

### **Diaconie denkt anders**

Januari 1853 “Na afloop van de avondgodsdienst oefening blijven de broeders te zamen.” Ze willen stoppen met de uitvoering

van de akten van indemniteit destijds afgegeven door de diaconie waardoor de diaconie verplicht is te betalen voor elders wonende armen. Volgens de synodale commissie is de diaconie van Mijdrecht echter verplicht het reglement op de diaconie administratie bij de N.H.. kerk aan te nemen. Dit houdt in geen ander domicilie van onderstand meer te erkennen “dan inwoning in hare eigene gemeente, met dien verstande evenwel dat zij acten van idemniteit vóór de invoering der armenwet in november van het jaar 1818 afgegeven en wettig gesloten contracten met andere gemeenten moet blijven eerbiedigen.” De kerkenraad verenigt zich alleen met het eerste deel van het advies en besluit de bedeling voor armen elders woonachtig in te trekken en hiervan de betrokkene gemeenten behoorlijk te verwittigen. “Daarentegen zal de diaconie van Mijdrecht, voor zover hare middelen reiken, voortaan alle armen die onder het ressort harer kerkelijke gemeente wonen, bedelen en vooralsnog geen gebruik maken van de vrijheid om alleen aan lidmaten van de gemeente bedeling te schenken.” Een week later komt een brief binnen van de Kerkenraad te Thamen, met de kennisgeving dat Jakob de Munnik vroeger door de diaconie van Mijdrecht was bedeed op grond van eenen acte van idemniteit afgegeven in het jaar 1800. Deze heeft volgens Thamen dus blijvende waarde. Of de diaconie te Mijdrecht maar wil betalen. De Mijdrechtse kerkenraad besluit de zaak eerst te onderzoeken.

### **Moelijke tijden**

In augustus 1853 wordt mede op verzoek van de gematigde predikant Rauwenhoff besloten niet in te gaan op een uitnodiging van de kerkenraad te Utrecht om een adres naar de Tweede Kamer te sturen en de wet te ondersteunen die de betrekkingen tussen de kerkgenootschappen en de Staat moet regelen. Het gaat hier om het herstel van de roomse bisschoppelijke hiërarchie. De Mijdrechtse kerkenraad heeft hierover niet moeilijk gedaan. In december besluit de kerkenraad getrouw te blijven aan het beginsel van het reglement en geen onderstand aan elders woonachtige armen te geven. Het gaat om de zaak Sophia Immink en die van de kinderen van wijlen L. van Berkel waarin de diaconie door GS van Utrecht tot onderstand der behoeftigen is

veroordeeld. De kerkenraad zal zich tot het hoger kerkelijk bestuur wenden.

Ondanks de magere jaren halverwege de 19<sup>e</sup> eeuw zijn de bezittingen van de diaconie toegenomen. In 1853 bezit de Mijdrechtse diaconie twaalf inschrijvingen (obligaties) in het Grootboek Nationale Werkelijke Schuld met een waarde van fl. 22.200,- Verder is er een daggelderswoning van steen met pannen en verdeeld in drie woningen. te Mijdrecht op Bozenhoven sectie B nr. 339. Een daggelderswoning van steen met pannen verdeeld in vier woningen in de z.g. Schippersteeg op B178. Een dito op Hofland verdeeld in drie woningen B81, 82, en 83 naast de aschschuur. Een erfpacht groot fl. 10,- per jaar op een huis te Mijdrecht thans behorende tot Jacoba Bijland sectie C 1037 met water en als oppervlakte drie roeden en 50 ellen. Op C1038 een tuin groot elf roeden. Op C1039 een huis op drie roeden en 50 ellen. Op C1040 (kade) twee roeden en 80 ellen. Samen groot 20 roeden en 80 ellen.

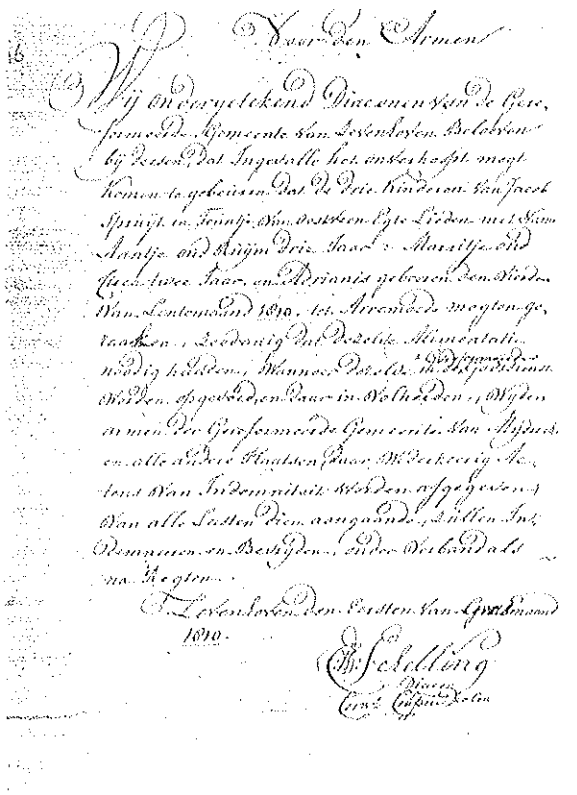
In 1854 klaagt de diaconie over de hoge kosten van geneeskundige hulp die zij moet maken, maar die eigenlijk voor rekening van de burgerlijke gemeente zouden moeten komen. "In aanmerking van de herhaalde en niet geheel ongegronde klachten van de (hervormde) gemeente over de groote som die jaarlijks door de diaconie aan de geneeskundige dienst wordt besteed wordt besloten in het volgend jaar alleen geneeskundige hulp te verlenen aan hen die als gewoon bedeeden bekend staan, terwijl van deze maatregel kennis zal worden gegeven aan den Heer Burgemeester." De Mijdrechtse diaconie beschikt over meer middelen dan de Vinkeveense en Waverveense diaconiën en heeft lange tijd de geneeskundige verzorging van de eigen lidmaten op zich genomen. Dit nu wordt te duur. Het is de eerste stap die de Mijdrechtse diaconie zet om de burgerlijke gemeente mee te laten betalen.

Het is 1855. Vastgesteld worden de bestellingen. Het gaat om vijf personen en de twee kinderen van P. Wessels die besteed worden bij J. de Groot voor vier maanden à vier gulden per week en 8 maanden voor vijf gulden per week. In één geval kan men het niet eens worden over de prijs, zodat besloten wordt de zaak nog even onbeslist te houden. Aan J. Munnik is op zijn verzoek toegestaan 1

hembt, 1 onderbroek en 1 hembrok. Ter zake van de geneeskundige dienst is besloten om pogingen aan te wenden tot het oprigten van een ziekenbus, (soort ziekenfonds) zoo mogelijk in overleg met het gemeentebestuur en het bestuur der Roomsche Catholijke Armen en aan eene commissie de regeling van een reglement op te dragen. Inmiddels zal men op den tot dusver gebruikelijken wijze voortgaan, maar aan Dr. de Jager aan den Uithoorn het hem vroeger verleende traktement opzeggen.

### Eigen ziekenfonds

De Kerkenraad besluit krachtig mee te werken aan de onlangs opgerigte ziekenbus. Zij wil daarin aandeel nemen voor de gewone bedeeden en geen consent meer af te geven tot geneeskundige behandeling. Bovendien wil zij geen buitengewone bedeeeling meer te geven aan hen die niet kunnen bewijzen leden van het fonds te zijn. Besloten wordt deze besluiten tot kennis van de gemeente te brengen en alle medewerking in te roepen. Dit alles geldt voor de dorpsgemeente. Pogingen zullen in het werk worden gesteld om hetzelfde ook in de



Acte van indenmitteit. Alleen voor eigen geloofsgenoten

buitengemeente tot stand te brengen.”

Over 1859 meldt het kerkenraadboek: “De buitengewone bedeeing in 1859 heeft slechts een batig saldo van fl. 82,91 opgeleverd. De buitengewone ziekte-toestand vereist een toelage aan den geneesheer. Overeenkomstig diens voorstel heeft het bestuur van het ziekenfonds goedgekeurd dat tijdelijk buiten en behalve de gewone contributie zal betaald worden 1 cent per gram kinine (geneesmiddel tot bestrijding van de cholera) en 10 cent per ons kina (grondstof voor kinine). De vergadering besluit dat voor een zeker aantal personen wier namen aan den geneesheer zullen worden opgegeven voorlopig tot 1 januarij e.k. de genoemde toelage aan kinine en kina van wege de diaconie zal betaald worden.”

### **Toch maar de synodale wet volgen**

Op 30 mei 1860 ontvangt de kerkenraad een brief van het kerkbestuur van Rijnsaterswoude “vragende restitutie voor geneesmiddelen voor M.Horsman daar geboren doch hier woonachtig. Wordt besloten dat niet daaraan voldaan kan worden omdat de Synodale Wet op de armbesteding door de gereformeerde gemeente Mijdrecht niet is ingevoerd.” Op 13 juni 1860 is er weer een vergadering van de kerkenraad vanwege ingekomen stukken van de gemeentebesturen van Kockengen en Rijnsaterswoude. Daarin wordt gevraagd “waarom de diaconie van Mijdrecht hare armen elders geboren doch hier woonachtig niet bedeeft. Ingevolgen een vroeger opgevat plan doet de praeses nu het voorstel om de synodale armenwet toch maar in te voeren. Na enige discussie wordt daartoe besloten.”

Een jaar later wordt met genoegen wordt kennis genomen van het voornemen der synode “dat zij door middel der kerkbesturen zelf de handen aan het werk wil slaan om een einde te maken aan de onwillige handelingen der verschillende diaconieën, waardoor de taak van andere diaconieën die aan de kerkwet getrouw willen zijn zo zeer bemoeilijkt wordt.”

In 1862 wordt aandacht besteed aan een paar huisjes in bezit van de diaconie. Ze zijn zo bouwvallig dat ze niet meer bewoond kunnen worden. Aan de diaken Seumerberg en de ouderling G. van Veen wordt opgedragen een onderzoek uit te voeren en daarvan verslag te doen. Het gaat het bouwen van vier nieuwe

huisjes en berekenen wat de kosten daarvan zijn. Op den duur zullen vier huisjes voordeliger zijn voor de diaconie doch daar zij niet uit eigen fondsen de kosten kan betalen zou er moeten worden omgezien naar de een of de ander die met geringe aflossing geldschietter zou willen zijn. Een week later blijkt dat ouderling Klaas van Wieringen bereid is tegen 4% het benodigde geld te geven en tevreden is met aflossing van 50 gulden per jaar. Op 26 februari 1862 worden de inschrijvingsbiljetten ontvangen voor het bouwen van vier nieuwe armenhuisjes volgens een te voren gemaakt bestek. G. Van Veen tekent in voor fl. 780,- , C.M. Schellier voor fl. 787,- A. van Munnik en D. v.d. Helm voor fl. 788,- en M. Rijnveld voor fl. 798,- Aannemer G. van Veen krijgt opdracht de vier huisjes te bouwen.

In 1863 meldt de diaconie dat ze vermindering van inkomsten zal ondergaan “door het verlies van percenten op de turf. De gemeente Mijdrecht heeft vanaf 1 januari 1863 opgehouden een veenplaats te zijn. Er wordt besloten de buitengewone wintercollecten, altijd nog uitgesteld om den zachten winter, in de volgende week te houden. De predikant had eerder de gemeente attent gemaakt op de toenemende behoeften der armen en op milddadigheid aangedrongen.”

### **Alles in één opschrijfboekje**

In december 1864 wordt weer een tekort geconstateerd. Men wil dit dekken door een lijst met inschrijvingen rond te doen gaan. Uiteindelijk wordt de armenrekening over 1863 afgesloten met een batig saldo van fl. 109,19. De komende jaren zijn er regelmatig tekorten die gedekt moeten worden uit speciale winterbedelingen waarop door de gemeentenaren (lidmaten) kan worden ingeschreven. In 1866 wordt door de kerkenraad gesproken over de treurige toestand van het archief dat geheel afwezig schijnt te zijn. Besloten wordt volgens de wet er een waakzaam oog op te houden. Weer wordt besloten tot een algemene inschrijving om te voorzien in de behoeften der armen de komende winter. In 1870 besluit men geen bedeeing meer te houden dan alleen 's zondags in het kerkgebouw en alleen aan hen die getrouw de godsdienstoefeningen bijwonen. In 1875 constateert de voorzitter van de kerkenraad dat de hele rekening der



diaconie berust op één opschriftboekje. Als dit verloren raakt dan is Leiden in last. De predikant stelt voor een contraboek in te stellen. Vervolgens wordt besloten dat de jongste diaken een contraboek van de ontvangst van collecten gaat bijhouden.

In 1883 meldt de diaconie dat de inschrijving op het Grootboek fl. 24.300,- bedraagt. Het bezit aan onroerend goed bestaat uit een huis op Hofland, een huis in de Schipperssteeg, een huis op Bosenhoven en een huis behorende aan de Hervormde en Katholieke Armen staande aan de Kade.

In 1894 blijkt weer een voordeling saldo. Dit keer bijna 1000 gulden. Desondanks constateert penningmeester Van Deukeren een achteruitgang. In 1891 bedroeg het batig slot fl. 1356,-. In 1892 was dat fl. 1072,- en nu maar fl. 998,-. "Als men zo doorgaat dan is de kas snel leeg", constateert hij. Kennelijk is er bij de diaconie geen sprake van vorming van reserves. Van Deukeren stelt voor fl. 1000,- te beleggen en alleen de rente in de begroting op te nemen waardoor de "ware en niet een te gunstige uitkomst zal verkregen worden." Met beleggen bedoelt hij het openen van een spaarbankboekje bij de Nutsspaarbank waar hij bestuurssecretaris van is. In november dat jaar verzoekt schoolmeester Van den Nieuwenhuijzen om ten bate van de algemeene armen een zangvoorstelling te geven. De vergadering van kerkvoogden wijst dit af. In plaats daarvan wordt besloten de kerkelijke omslag op fl. 1421,- te brengen.

#### 6.7 De hervormde diaconie Mijdrecht in de 20e eeuw

In 1900 wordt besloten met het innen van vrijwillige bijdragen ter vervanging van de vier driemaandelijke collecten. In 1904 wordt fl. 1.590,- overgehouden. Tweederde er van gaat naar een spaarbankboekje. De inkomsten worden elk jaar steeds hoger mede omdat de winst van de vorige jaren wordt meegeteld. Met hier en daar een uitzondering meldt de diaconie jaren in het begin van de 19<sup>e</sup> eeuw elk jaar overschotten

In 1918 rapporteert de diaconie kasverkeer via een spaarbankboekje bij de spaarbank te Mijdrecht. Waarschijnlijk wordt hiermee de Nutsspaarbank bedoeld want tot 1925 worden de stortingen en uitbetalingen door de bank

getekend door de heer Lutz later worden dat de heren Querner en Stofberg, die dan deel uitmaken van het bestuur van de bank. Het eerste boekje bij die bank loopt van 1918 tot 1930. Het tweede boekje onder hetzelfde nummer loopt tot september 1942.

Regelmatig worden zowel de hervormde diaconie Mijdrecht als het rooms katholiek parochieel armbestuur begunstigd met nalatenschappen en regelmatig worden er aandelen of obligaties gekocht en verkocht. In 1929 meldt de diaconie dat de inschrijving op het Grootboek inmiddels fl. 25.500,- waard is. Bijgekocht worden een obligatie Ned. Indië groot fl. 1000,- à 4 ½ % Verder vijf obligaties Ned. Staatslening met een totale waarde van fl. 2.300,- Twee certificaten Ned. Werkelijke Schuld voor fl. 300,- en nog eens drie andere



De huidige nederlands hervormde kerk te Mijdrecht

obligaties Ned. Staatsschuld 1916, samen waard fl. 3000,-. Het bezit aan onroerend goed is ongewijzigd. Alleen de tenaamstellingen zijn gewijzigd omdat er andere huurders zijn gaan wonen. De opgave is ondertekend door de kerkenraad: M.B. Verkerk is dan voorzitter, D. van Zijtveld, P. van Veen, H. van Bommel,

G. van Selm, J. van Selm jr. en G.J. Smirren zijn de leden.

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog ontvangt de diaconie elk jaar meer geld dan ze uitgeeft. Dit zet zich voort tot de invoering van de bijstandwet. Komt voornamelijk omdat de winsten in enig jaar bij de inkomsten van het daaropvolgende jaar worden bijgeteld. In het oorlogsjaar 1944 wordt ontvangen fl. 13.605,- waarvan fl. 6.902,- niet wordt uitgegeven. In 1945 is dat respectievelijk fl. 14.134,- en fl. 8.210,-

## 6.8 De gereformeerde diaconie Mijdrecht

In 1887 werpt de Nederlands Hervormde kerkenraad in Mijdrecht de synodale hiërarchie van zich en wordt daarop door het Classicaal bestuur in Utrecht geschorst. De afgescheiden gemeente hergroepeert zich en noemt zich de Nederduitsch Gereformeerde gemeente. Daarmee is tevens de geboorte van de Gereformeerde diaconie een feit. De drie Rondeveense dorpen tellen vanaf die datum een hervormde en een gereformeerde diaconie, die beiden alleen voor de eigen lidmaten zullen zorgdragen. De samenwerking tussen de diaconieën en de gemeente blijft een heikel punt. Zeker wanneer het om geld gaat en de bedeeden geen lidmaten van de eigen kerk zijn. In voorzichtige bewoordingen laakt de gereformeerde diaconie in 1917 de houding van de burgerlijke gemeente en probeert zij een deel van de rekening voor geneeskundige hulp in het Mijdrechtse ziekenhuis richting burgerlijke gemeente te schuiven. Het gaat om 36 gulden. In juni dat jaar schrijft de diaconie van de gereformeerde kerk te Mijdrecht aan B&W van Mijdrecht:

*“De diaconie van de Gereformeerde Kerk te Mijdrecht heeft de eer U te berichten dat zij uwe missive d.d. 11 Mei j.l. heeft ontvangen en dat zij op haar eerstvolgende vergaderingen in den breede heeft gehandeld over de vraag of en in hoeverre zij aansprakelijk is voor de kosten der verpleging in de ziekenbarak van de in Uw schrijven genoemd personen, die naar Uw veronderstelling leden waren onze kerkelijke gemeente. Zij heeft geoordeeld, dat op haar inderdaad een zedelijke verplichting rust om een deel der voor de gemaakte kosten U te restitueren. Zij gaat dan ook geheel accoord met Uwe beschouwing dat dit slechts voor een gedeelte het geval is, aangezien de*

*opname in het ziekenhuis in de eerste plaats geschied is om die ziekte zooveel mogelijk te isoleren. Voor dat deel is niet de betrokken diaconie, maar de geheele burgerlijke gemeente aansprakelijk. Echter meent zij zich de vrijheid te mogen veroorloven eenige opmerkingen hieraan toe te voegen. En wel:*

*1<sup>o</sup> dat zij alleen voor de kinderen van den heer N kan terugbetalen en niet voor de patiënten uit het gezin van den heer W, aangezien de laatste destijds niet meer tot de Gereformeerde Kerk wilde gerekend worden. Zoowel door woord als daad had hij zich aan onze kerkelijke gemeenschap onttrokken. Uw nota wordt daardoor teruggeleid van fl. 99,- naar fl. 63,- . De vrouw van den heer W welke in de barak overleed heeft zelfs nooit tot onze kerk behoord.*

*2<sup>o</sup>. Zo merkt onze diaconie op dat het haar ten zeerste bevreemd heeft, dat vóór of tijdens de opname van genoemde patiënten geen enkel woord met haar is gewisseld in zake de kosten der verpleging en dat haar nu bijna twee jaren nadien steeds zonder overleg een nota wordt overhandigd. Het komt ons voor dat een dergelijke wijze van handelen niet te rechtvaardigen is en althans zeer onverklaarbaar schijnt. Onze diaconie meent dan ook te moeten uitspreken dat zij in het gevolg geen vergoeding meer zal geven, indien later dergelijke gevallen zich weer zouden voordoen en er niet vooraf , of althans zo spoedig mogelijk, met haar over zulke zaken wordt gecorrespondeerd. Immers Uw College zou dan voor het nemen van allerlei maatregelen - zonder overleg – over onze diaconale kas kunnen beschikken. En die vrijheid wensen we ons zelf voor te behouden.*

*3<sup>o</sup> Onze diaconie is van oordeel dat het de juiste weg geweest zou zijn, zoo zij niet ware aangezocht om aan de gemeentekas een zekere vergoeding te geven, maar zoo zij de gezinnen gesteund had, bijaldien door Uw College van die gezinnen een zekere vergoeding was gevraagd. Nu toch geschiedt de steun aan genoemd gezin geheel en al buiten hun medeweten om en is het hun ook niet mogelijk om hun erkentelijkheid te uiten voor de broederlijke toegenegenheid die ze genoten. Mogelijk zou het ook kunnen zijn dat ze aan die steun hier niet waren gediend.*

*4<sup>o</sup>. Zou onze diaconie gaarne willen – hoewel ze dit eerst in de laatste plaats noemt - dat ook andere diaconieën, indien deze waren*

*aangezocht tot het geven van een vergoeding, het aan hun gevraagde bedrag aan te vullen. Immers in ons ziekenhuisje zijn ook leden van een andere kerk (of kerken) opgenomen. En wij twijfelen niet of ze zijn met gelijken maatstaf gemeten.*

*Maar zeer onaangenaam zou het ons zijn, indien voor anderer weigering straks hun bedrag weer op ons belastingbiljet werd aangehaald. Hoezeer gewoon aan dergelijke verhoudingen willen we toch ook hier roepen voor finantieële gelijkheid. Evenwel zou zulks een weigering, welke ook Uw College niet dan onaangenaam kan zijn, voor ons geen aanleiding wezen om aan onze verplichtingen niet te voldoen. We meenden deze opmerkingen te mogen en te moeten maken om later moeilijkheden te voor komen. Gaarne laten we aan U over om te bepalen op welke wijze u over het bedrag van fl. 63,- wilt beschikken. Met verschuldigde Hoogachting Namens de diaconie voornoemd."*

Hoe deze zaak is afgelopen is in de gemeentelijke stukken niet te vinden

## 6.9 De Roomse Armen Mijdrecht

De zorg voor de roomse armen in Mijdrecht, Wilnis, Oudhuizen, De Hoef en de Mennonietenbuurt wordt sinds mensenheugenis uitgevoerd door de roomse kerken in Mijdrecht en Wilnis. Al snel na de reformatie rond 1590 komen die kerkgebouwen in handen van de gereformeerden en worden de roomsen gedwongen hun zielzorg door rondreizende priesters in schuilkerken te laten voeren. In 1798, de Bataafse omwenteling is in volle gang, vaardigen de Representanten 's Lands te Utrecht een ordonnantie uit waarin de gereformeerden gesommeerd worden de kerken aan de vorige eigenaren terug te geven, tenzij ze eigendomspapieren kunnen overleggen of rekeningen waaruit twee eeuwen onderhoud blijkt. Het gaat om de (nu hervormde) kerkgebouwen in de kernen van Mijdrecht en Wilnis. De gereformeerden in Mijdrecht en in Wilnis kunnen geen eigendomsbewijzen op tafel leggen en worden dan door het nieuw gevormde bewind gedwongen met de roomsen te gaan praten. De Mijdrechtse gereformeerden sturen aan op een schikking vooral omdat de roomsen in 1780 in Driehuis een nieuwe kerk hebben gebouwd en niet echt geïnteresseerd het hervormde kerkgebouw in Mijdrecht met zijn gescheurde

muren over te nemen.. Deze strategie is gelukt, de gereformeerde gemeenten blijven in het bezit van "de door hen geposseerde" kerkgebouwen. In 1703 wordt voor Mijdrecht en Wilnis een roomsche statie opgericht. De zielzorg vindt plaats in twee schuilkerken. Zeg maar boerderijen. De ene stond aan de Herenweg te Wilnis ter hoogte van het kantoorgebouw van Voorbij, de andere stond tegenover de huidige Rabobank in Mijdrecht. In 1780 worden beiden vervangen door een nieuwe kerkgebouw in Driehuis precies op de grens tussen Wilnis en Mijdrecht. Vanuit die kerk wordt in de daarop volgende eeuwen alle roomse armenzorg in Mijdrecht en Wilnis gestuurd.

De roomse bewoners langs "Hoeff Cromme Mijdrecht" zijn dan al lang niet meer afhankelijk van de Roomse sturing vanuit Driehuis. Sinds 1731 hebben ze een eigen armbestuur met eigen bezittingen. De akte van 'schijdingh' uit beschrijft in 16 pagina's tot op de penning nauwkeurig wat elke partij aan bezittingen krijgt en hoe deze onderling verrekend zijn. De Hoef zal tot 1956 een eigen armbestuur houden.

Op 1 januari 1782 begint het armbestuur van de Roomse Armen van Mijdrecht aan het dorp de inkomsten en uitgaven in boekvorm op te nemen. In sierlijke letters vermeldt de omslag van het eerste boek "Ontfangst en Uijtgaafboek voor de Roomsche Armen van Mijdrecht aan het dorp. Begonnen den 1 Januarij 1782 met den jare 1783". Op pagina 1 staat de ontboezeming:

*"Cristen Leezer; Niet vergeefs heeft den Zaligmaker gezeidt,  
Gij hebt altijd armen met u: de ondervinding  
doed ons zien dat zulks waar is."*

De eerste 20 pagina's van het Ontfangst en Uijtgaafboek van de Roomsche Armen van Mijdrecht aan het dorp zijn leeg. Dan volgen drie pagina's waarin de "Lijst of inventaris van alle vaste effecten soo in obligatien als huijsen en landen der roomsche armen van Mijdrecht in eijgendom competeerdende met het ingaan des jaar 1791. Daaruit blijkt dat de Roomsche Armen fl. 1.450,- van hun vermogen hebben belegd in obligaties van de provincie, de rest zit in zes huizen. Een van die huizen staat op Bozenhoven, een op de Krom, (tegenover waar

nu de ABN-Amrobank staat) Dan is er een huis aan de Kerkstraat en twee huizen op Hofland. Een ander deel van het vermogen is belegd in 5 ha land onder Zevenhoven.

De boekhouding van de Roomsche Armen in Mijdrecht en Wilnis is verdeeld over de armmeesters. Iedere dienstdoende armmeester vermeldt in bovengenoemd boek de inkomsten en uitgaven over een bepaald jaar binnen zijn werkgebied. In die tijd is er sprake van vijf roomse armbesturen. Het zijn de Roomsche Armen aan het dorp (Mijdrecht), de Roomsche Armen aan het water (Mennonietenbuurt) en de Roomsche Armen van Wilnis en Oudhuizen. Net als de gereformeerden zorgen de roomse armbesturen alleen voor de eigen lidmaten. De bedeeeling bestaat voornamelijk uit het betalen van huishuur en levering van goederen, zoals voedingsmiddelen en brandstoffen. Slechts een enkele keer is er sprake van giften in geld en dan voornamelijk in de 20<sup>e</sup> eeuw.

In 1828 meldt armmeester Jan de Graaff hoe de roomse armen van Mijdrecht aan het dorp aan geld komen. Hij noteert onder inkomsten: veenderijgelden., publieke armbussen, van de bank van leening en van de haardasch. Daarnaast zijn er in de kerk collecten met de bus en de schaal. Verder zijn er inkomsten uit het verhuren van land en uit verleende erfpacht. Tenslotte leveren de eerder gekochte obligaties jaarlijks een bescheiden rente op. De verantwoording is getekend door C. Hondvorst R.K. pastoor en 5 anderen.

De financiële resultaten zijn wisselend. Vooral in het begin van de 20<sup>e</sup> eeuw. In 1919 meldt armmeester P. de Graaff een batig saldo van slechts 18 gulden. De inkomsten, fl. 8.800,- komen dat jaar uit de verhuur van huizen en landerijen. Gras- en rietgewas brengt fl. 332,- op. Het armengeld uit de veenderij is gedaald tot fl. 39,- De offerkisten en de collecten brengen samen fl. 1.226,- op. Haardas wordt al lang niet meer niet genoemd. Aan

onderhoud van het eigen huizenbezit wordt ruim 1800 gulden uitgegeven. Aanleg van elektra kost fl. 933,- Voeding en verpleging van de uitbestede armen kost fl. 592,- en voor onderstand in geld en eetwaren wordt iets meer dan 1000 gulden betaald.

Mede door de nieuwe armenwet is er in 1854 voor het laatst sprake van de roomse armen van Mijdrecht en de roomse armen van Wilnis en Oudhuizen. Zij worden samengevoegd tot het R.K. parochiaal armbestuur Mijdrecht en Wilnis. In 1856 volgt de eerste voorbedrukte jaarrekening van Gerrit de Graaff,

N. C. Beldt,  
Mijdrecht-Wilnis.



R.K kerk Mijdrecht-Wilnis rond 1900. Nog net zichtbaar is de trapgevel van het pastoriehuis. Op de voorgrond een woning die deel uitmaakte van de z.g. armenwerf. Later zou hier het ziekenhuis en nog later het verzorgingshuis St. Gerardus Majella verschijnen. De sloot op de voorgrond is een van de vele sloten die haaks op Bozenhoven in verbinding stonden met de Achtervaart (nu Ringvaart)

penningmeester van dat parochiaal armbestuur. De jaarrekening wordt in een verenigde zitting van kerk- en armbestuur goedgekeurd. In dat jaar verschijnt ook het notulenboek van de parochie waarin verslag wordt gedaan van de vergaderingen van kerkbestuur, armbestuur en later het schoolbestuur. In veel gevallen gaat het om combi-vergaderingen waarbij het kerkbestuur altijd aanwezig is en het armbestuur alleen wanneer er benoemingen op de agenda staan.

De afrekening van 1919 wordt ondertekend door pastoor J. Heerschop, vier kerkmeesters en vier armmeesters. In 1920 wordt verlies geleden. Besloten wordt vier keer per jaar een collecte voor de armen te houden om het tekort aan te vullen. De eerste collecte brengt direct al fl. 279,04 op. Ofschoon de turfwinning nog niet helemaal ten einde is wordt na 1922 armengeld uit de veenderij niet meer genoemd. Na een aantal verliesgevende jaren pakt het parochiaal armbestuur in 1928 de stijgende lijn weer op. Dat jaar wordt de jaarrekening voor het eerst ondertekend door pastoor Theo van de Pavert. Onder zijn regime zal de handel in schapen tot grote hoogte stijgen en bijdragen in het groeiend vermogen van het R.K. parochiaal armbestuur. Na 1928 worden alle volgende jaren met winst afgesloten. In 1931 moet men nog wennen aan het weiden van schapen. De aan- en verkoop ervan leidt tot verlies. Het kerkbestuur moet daarom fl. 130,- betalen aan het armbestuur. Dat vindt het kerkbestuur niet leuk. Zij stelt tot niets verplicht te zijn. Afsproken wordt dat verliezen in het vervolg door elk bestuur voor zijn deel wordt geleden.

### **Aanloop tot een verpleeghuis**

In 1922 besluit het R.K. parochiaal armbestuur de woningen waarin C. Cordes en C. Kuijlenburg wonen te doen ontruimen en in te richten voor verpleging van zieken. Beide woningen staan langs Bozenhoven op de plek waar nu het verzorgingshuis Gerardus Majella staat. Besloten wordt de heer Cordes fl. 500,- te bieden voor zijn winkel als hij en Kuijlenburg er over drie maanden uit zijn. Het armbestuur wil per jaar fl. 100,- betalen als de huur die het kerkbestuur eerder trok er met de verpleging niet uitkomt. Het zijn de eerste voortekenen die leiden tot de bouw van het liefdesgesticht St. Gerardus Majella. In 1923 meldt het parochiaal armbestuur verlies. Het armbestuur zal pastoor ter geschikte tijd vragen

een bijzondere collecte te houden. Dat jaar bespreekt het bestuur van Gerardus Majella ook de aankoop van lammeren. Handel in lammeren en schapen is winstgevend, zeker als het weiden van de beesten gratis is. Dat laatste lukt door een overeenkomst met de boeren. Lammeren worden goedkoop ingekocht, krijgen bij de boer gratis eten en drinken, om als ze volgroeid zijn met winst te worden verkocht. Het bestuur besluit de regeling ervan in handen te geven van W.C. van Wijngaarden en J.P. Oudshoorn. Later, als ook de kerk- en armbesturen in deze handel gaan, worden de beesten 'kerkschappen' genoemd. In maart 1925 besluit het armbestuur de assurantie van het ziekenhuis (lees: de twee woningen) van 2.000 naar 4.000 gulden te brengen.

Inmiddels is gestart met de bouw van een zogeheten liefdesgesticht. De bouw stagneert echter door gebrek aan geld. In de vergadering van 11 maart 1927 waar het armbestuur, het kerkbestuur en de Gerardus Majella stichting bijeen zijn, blijkt dat de Congregatie van de zusters van Schijndel de door hen zogenoemde filiaalhuizen van de kerk graag in eigendom zouden hebben om deze voor eigen rekening te exploiteren. Pastoor is naar Schijndel gegaan om hierover te praten. Hij heeft voorgesteld het deels afgebouwde gesticht, het ziekenhuis, de woningen en de grond aan de Congregatie af te staan als Schijndel verder het gesticht afbouwt en exploiteert. Schijndel is akkoord. Voor het armbestuur betekent dit ook dat het huis met grond op Mijdrecht 18 en bewoond door A de Groot aan het kerkbestuur moet worden afgestaan voor de bouw van het parochiehuis en het patronaat. Dit onder de voorwaarde dat het armbestuur jaarlijks de helft van de ruwe winst krijgt van de verkopen en als dit minder is dan fl. 130,- (dat was de huuropbrengst) dan vult het kerkbestuur dit aan.

Op 28 april 1927 blijkt dat Schijndel niet wil tekenen omdat in het contract was opgenomen zieken- en wijkverpleging, opnemen armlastigen voor max. fl. 1,50 per dag en afzien van schenkingen en legaten tot de dag van overdracht.

Op 6 mei 1927 komt de overste van de congregatie op bezoek. Zij is bij de aartsbisschop geweest en stelt voor om behalve gebouwen en grond ook de helft van het geldelijk bezit af te staan. Pastoor gaat daar

niet op in en legt de zaak voor aan de aartsbisschop. Die zegt dat hij Schijndel niet kan dwingen. Ook de door de pastoor ingeschakelde vicaris kan ook niet helpen en verwijst naar de aartsbisschop. Pastoor en bestuur zijn verontwaardigd door de handelwijze van Schijndel. Pastoor dreigt alles op te schrijven en in het archief te bewaren. "We kunnen niet verder en moeten weer doorgaan met geld verzamelen om nog jaren later zelf af te bouwen, of een andere congregatie opzoeken en vragen of die genegen zijn alles over te nemen en zelf te bouwen." In november deelt Schijndel plotseling mee het gesticht te willen overnemen en afbouwen groot genoeg voor de parochie Mijdrecht, de congregatie kan de legaten ontvangen die nog in testamenten voor de dag komen, de congregatie neemt de overdrachtskosten op zich en de verpleging volgens oud contract alleen als opheffen onmogelijk is.

#### **Een broodbedeeling**

In 1933 draagt het kerkbestuur een oneindige regeling over aan het armbestuur. Het gaat om een eeuwigdurende broodbedeling te betalen uit de 5% rente van een legaat groot fl. 1.000,-. Het armbestuur schrijft daarover: "Daar het kerkbestuur ten eeuwigden dage volgens testament aan het r.k. armbestuur een bedrag moet uitkeeren voor een te houden broodbedeeling volgens uitersten wilsbeschikking van de zeereerw. heer pastoor Kanne dd. 25-6-1925 heeft zijne Hoogw. Excellentie de aartsbisschop bepaald dat de jaarlijkse uitkeering te doen aan het armbestuur voor broodbedeeling f 50,- zal bedragen. Het fonds dat hiervoor door het kerkbestuur is aangewezen is een stuk van f 1.000,- à 5% rentende vanaf 1917. Het gaat om een lening van fl. 100.000,- door de Maatschappij tot oprichting en exploitatie ener drukkerij der R.K. arbeidersbeweging te Utrecht nr 5. Obligatie aan toonder. Het armbestuur aanvaardt de overdracht en gaat zelf het fonds beheren om de jaarlijkse broodbedeling te doen.

In 1934 zit het kapitaal van het R.K. parochieel armbestuur voornamelijk in onroerend goed. Het gaat om een weiland in Zevenhoven groot 4,34 ha verhuurd aan bestuurslid M. Janmaat. Een huis in Wilnis verhuurd aan J. en C. Bader. Een huis en timmerwerkplaats aan de

Herenweg Wilnis verhuurd aan C. Roeleveld. Dan is er het kerkhof met huizen en erf aan de Herenweg te Wilnis, verhuurd aan diverse personen en armlastigen. Vier huizen aan de armenwerf en verhuurd aan vier huisgezinnen. Het betreft hier het blok inmiddels afgebroken huisjes op Bozenhoven naast waar ooit de kruidenierswinkel van de Centra zat en de nu nog bestaande voormalige armenhuizen aan de Graaf van Solmsstraat tegenover de Hema. Verder een woonhuis, annex winkel met lunchroom aan de Herenweg nabij de R.K. kerk en verhuurd aan C. Twaalfhoven (In 1934 opnieuw gebouwd). Een woonhuis aan de Herenweg verhuurd als twee woningen en in 1934 gekocht voor 630,-. Een woonhuis met kampje weiland op Bosenhoven groot 0,16,8 ha en verhuurd aan v/d Grind. Een woonhuis te Mijdrecht op Hofland verhuurd aan 2 gezinnen. Een woonhuis te Mijdrecht nabij het dorp verhuurd aan drie huisgezinnen. Idem een huis in gebruik als schilderswerkplaats. Een woonhuis met winkel in Mijdrecht verhuurd aan Posdijk. Een woonhuis op Hofland. Twee huizen met erf en water in Hofland. De paardenstal bij de kerk Tenslotte een aantal schuldbekentenissen gemaakt ter gelegenheid van de bouw van de RK meisjesschool en de kerk en enkele obligaties en pandbrieven

Na 1934 gaat de Mijdrechtse Boerenleenbank een grote rol spelen bij de inkomsten van het armbestuur. De bank is dan goed voor meer dan 30% van de inkomsten. Onder inkomsten (totaal fl. 18.565,-) staat dat jaar onder meer vermeld: Van Boerenleenbank fl. 6.888,40. De Boerenleenbank in Mijdrecht staat onder een katholiek bestuur en de leden zijn voornamelijk katholieke agrariërs. Het R.K. armbestuur moet jaarlijks verantwoording afleggen aan het bisdom. Dit gaat via de "Staat van goederen en zaken volgens algemeen reglement armbesturen aartsbisdom." De staat over 1934 vermeldt onder meer: Aankoop schapen fl. 472,-. Onder 'Opgenomen in de belegging van kapitalen op de Boerenleenbank' werd fl. 6.588,97 opgenomen. Uitgegeven voor nieuwbouw van de Boerenleenbank fl. 4.463,95

#### **Ook handjeklap**

Het is april 1938. Het R.K. parochiaal armbestuur Mijdrecht – Wilnis schrijft aan heer K.. Om financiële redenen zal het armbestuur maar tot 1 mei bijdragen in de

kosten van verpleging van uw dochter X (deze zit in de blindeninrichting te Grave voor onderwijs). De heer K. vraagt daarop de gemeente Mijdrecht de helft te betalen "want het armbestuur heeft a.h.w. mij de klem opgezet om zo plotseling te beëindigen" De gemeente besluit dan fl. 1,- per week bij te dragen. Brief van het armbestuur aan de gemeente. "Wij betalen in het onderhoud van X als u eenzelfde deel bijdraagt." Brief van K: "Ik betaal fl. 3,- en de gemeente betaalt fl. 1,-. Dit kan ik niet opbrengen. Ik verzoek de gemeente daarom fl. 2,50 te betalen." De gemeente stelt voor: "Fl. 2,50 als u werkloos bent en fl. 1,- als u werkt". De brief van B en W besluit met: "Ongeorganiseerde werklozen ontvangen volgens de steunregeling voor werklozen in deze gemeente voor een gezin van man en vrouw fl. 6,50 per week" Kort daarop volgt een verzoek van het R.K. parochiaal armbestuur om de helft van de verpleegkosten van dochter X, die nu in Gerardus Majella is opgenomen, te betalen. Dan een briefje van het blindeninstituut "wij willen het kind om een beetje kostgeld niet laten weghalen, maar aan de andere kant is het niet prettig voor ons door die mensen bestolen te worden. Wilt u ons nader informeren." De familie K blijkt te bestaan uit man, vrouw en zeven kinderen die samen fl. 48,- per week verdienen.

In 1939 laat het R.K. armbestuur het opmaken van de jaarrekening over aan een accountant. Het balanstotaal van het armbestuur bedraagt dan ruim 37.000 gulden. Ruim 1.800 gulden wordt uitgegeven aan ondersteuning in geld en ruim 700 gulden voor ondersteuning in natura. Aan het Gerardus Majella gesticht wordt dan ruim fl. 2.600,- betaald voor verzorging van patiënten. Het armbestuur blijkt nog steeds op de agrarische toer. In de vergadering van 7 februari 1940 komt schapenverkoop aan eigen mensen aan de orde. Verzocht wordt het besluit van 15 mei 1938 ter wijzigen wanneer iemand kerk- en armlammeren voor zich wil houden. Besloten wordt aldus te lezen: "Degene die voor de verkoop van schapen de wens te kennen geeft de schapen of het schaap voor zich zelve te houden, dan kan hij deze krijgen voor de hoogste prijs die gegeven wordt bij de publieke verkoop, of het schaap drachtig is of niet. Is echter een lam bijgefokt dan is boven de hoogste prijs voor het schaap drie gulden verschuldigd voor het lam.

In 1942 bezit het R.K. parochiaal armbestuur elf huizen. Daarnaast een aantal obligaties, pandbrieven en spaarbankboekjes met een totale waarde van ca. fl. 6.000,- In 1952 heeft het R.K. armbestuur de eigen huizen verhuurd aan 29 gezinnen in Wilnis en Mijdrecht. Het armbestuur bezit ook nog 4,34,10 ha weiland en papieren waardestukken tot een bedrag van fl. 14.516,- De uitstaande schuldbekentenissen bedragen fl. 1.800,-

In 1945 wordt een legaat van fl. 2.000,- vermaakt onder last om gedurende 25 achtereenvolgende jaren twee maal per jaar een broodbedeling te houden. In hoeverre dit is gecombineerd met de laatste wil van pastoor Kanne is onduidelijk. De brooduitdeling blijkt na WO II gestopt te zijn.

Net als in de vijf oorlogsjaren is ook 1946 is een goed jaar voor de katholieke armenzorg. Uitschieters aan de inkomstenkant zijn: Buitengewone inkomsten uit beleggingen bij de Boerenleenbank fl. 4.570,- Een legaat groot fl. 2.000,- Schapen weiden fl. 1.100,- Daarnaast zijn er nu ook subsidies van de gemeente Mijdrecht fl. 1.545,- en subsidies van de gemeente Wilnis fl. 486,-. De uitgaven betreffen voornamelijk onderhoud van huizen fl. 1.342,- Aan het Gerardus Majella Gesticht wordt betaald fl. 3.323,- Andere gestichten kosten fl. 730,- Aan onderstand wordt uitgegeven ca. fl. 3.100,- en aan geneeskundige vergoedingen en ziekenfonds fl. 500,- Aankoop van schapen kost ruim 600 gulden en 2500 gulden wordt belegd in het Grootboek Na afrek van de kosten blijft 670 gulden over.

Het vermogen van het parochiaal armbestuur wordt steeds groter. Ieder jaar komt er meer geld binnen dan wordt uitgegeven Eind 1947 bedraagt het balanstotaal ruim 48 duizend gulden. In 1952 meldt het armbestuur een positief resultaat van fl. 6.760,-. De inkomsten dat jaar bedragen fl. 30.310,- De eigen huizen zijn door het armbestuur verhuurd aan 29 gezinnen. In 1954 gaat in de Rondeveense gemeenten de gezinszorg in werking. De parochies Vinkeveen en Mijdrecht wordt gevraagd daarvoor ieder fl. 2.500,- als renteloos voorschot te geven. Het kerkbestuur wordt gevraagd de rente te willen betalen. Dit alles gebeurt.

## 6.10 Sociaal charitatief werk

In november 1947 bepleit de vicaris generaal van het bisdom Utrecht de oprichting van een centraal lichaam, een diocesaan bureau voor sociaal charitatief werk. De gemeenten hebben steeds meer de zorg naar zich toe getrokken en de armbesturen zijn verworpen tot bedeelingsinstituten. Als parochiële instellingen van liefdadigheid hebben zij zich nooit willen bemoeien met bijvoorbeeld gezinszorg, kindbescherming, a-socialen enz. enz. Het gaat om het instellen van een diocesaan bureau voor alle sociaal-charitatief werk. Alle parochiële armbesturen zouden er aan mee moeten betalen.

In 1953 verzoekt het verzorgingshuis Gerardus Majella op de lijst van instellingen der liefdadigheid te worden gezet. De gemeente twijfelt en schakelt het klooster te Schijndel in. Deze meldt dat de gemeenschap "Eene bijzondere vereniging van Vrouwen Liefde Zusters behorende het Gast- Oudemannen- en Vrouwenhuis als ziekenhuis en het Petrus Donders weeshuys". Dit is kennelijk voldoende voor het gemeentebestuur om Gerardus Majella op de lijst van instellingen van liefdadigheid als bedoeld in art 3 eerste lid van de armenwet te plaatsen.

Op 29 januari 1954 pleit de Vinkeveense gemeentesecretaris G.J.M. Berendsen voor een structuurverandering in de caritas. In een brief aan de gemeenteraden van de gemeenten Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen-Waverveen schrijft hij als voorzitter van de Stichting Sociaal Charitatief Centrum (SCC) St. Elisabeth en de katholieke Maatschappelijke Gezinszorg, beiden in oprichting:

*"Veranderingen in de samenleving, het streven naar andere techniek en werkmethode op het terrein van de caritas. Vroegere methoden kunnen niet meer, d.w.z. het liefdevol geven van geld en goederen aan de medemens die daaraan een tekort heeft. Door de algemene sociale politiek die voorzieningen deed ontstaan bij ziekte, invaliditeit, ongevallen en ouderdom, heeft tot gevolg gehad dat het begrip 'arme' een andere betekenis heeft gekregen. De oorzaak licht niet meer in de algemene sociale toestanden maar in individuele moeilijkheden, tegenslagen of andere. Om er achter te komen wat de oorzaken zijn en deze in de kern aan te pakken,*

*is deskundigheid nodig. Een structuurverandering van het sociale caritatieve werk is hiervan het gevolg. Samengaan van caritas instellingen in de ronde venen waarin de parochies Mijdrecht - Wilnis, De Hoef en Vinkeveen - Waverveen.*

In april 1954 komt de Diaconie van de Christelijk Gereformeerde kerk met het verzoek om op de lijst van instellingen voor liefdadigheid te worden gezet. In september wordt dit verzoek gevolgd door verzoeken van de katholieke stichtingen Sociaal Charitatief Centrum St. Elisabeth en het Katholiek Maatschappelijk werk St. Elisabeth. De twee laatsten worden gerangschikt in de groep C van art 2 der armenwet: "Instellingen door bijzondere personen of bijzondere niet kerkelijke verenigingen of stichtingen geregeld en bestuurd." Met als doelgroep 10, 11 en 12. De eerst genoemde instelling kent doelgroep 1. Alle drie vallen in de statistiekgroep 9. De bureaucratie lijkt nog steeds onuitroeibaar.

In 1955 volgt het bestuur van de Protestants Christelijke stichting voor Maatschappelijk Werk 'De Ronde Venen'. Omdat de statuten geen vestigingsplaats noemen twijfelt de gemeente. Na schriftelijke uitleg van het stichtingsbestuur volgt alsnog plaatsing.

In 1955 wordt langzaam gestart met het sociaal caritatief centrum. Het gaat om de plaatsing van ouden van dagen in rusthuizen en tehuizen en om bemiddeling in het plaatsen van bleekneusjes in vakantiehuisen. Op de lokale armbesturen wordt een beroep gedaan voor ondersteuning, hetzij voor een sanering of een bijdrage in de kosten van huishoudelijke hulp. De exploitatierekening van de Stichting Sociaal Charitatief Centrum St. Elisabeth (SCC) over 1955 vermeldt een tekort van fl. 8.100,- waarvan fl. 5.056,- voor rekening van de gemeente en fl. 3.044,- voor rekening van het parochiale armbestuur komt. De gemeenten Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen - Waverveen betalen 75% van de tekorten verdeeld over het aantal eigen inwoners.

In 1956 boekt SCC een nadelig resultaat van fl. 6.413,- Huisvestingskosten, afschrijvingen en onderhoud en schoonhouden van het internaat worden niet gesubsidieerd. Subsidiabel zijn de tekorten minus de



bovengenoemde kosten. Het rijk betaalt hiervan 3/7 deel, de gemeente 4/7 deel.

### 6.11 Maatschappelijk werk

Langzaam maar zeker gaat het maatschappelijk werk een grotere rol spelen. De armenzorg is niet langer gericht op het geven van geld maar op het geven van daadwerkelijke hulp. Het jaarverslag van de stichting SCC St. Elisabeth in de parochies Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen meldt in 1956 in het kader van maatschappelijk werk 68 bezochte gezinnen waarvan 32 in Vinkeveen, 28 in Mijdrecht en 8 in Wilnis.

Om de twee maanden zijn er binnen de stichting SCC contactvergaderingen waaraan deelnemen een lid van het centrumbestuur, een armmeester, het Wit-Gele Kruis, de wijkverpleegster en de maatschappelijk werkster. In deze vergaderingen worden de plaatselijke gevallen besproken, de te volgen gedragslijn en de eventuele doorverwijzing naar een instantie of een vrijwilliger. Deze laatste worden, volgens een verslag van de stichting, soms aangetroffen in kringen van vrouwenverenigingen of standsorganisaties of onder particulieren. Het vrijwilligersvraagstuk ligt zeer moeilijk vooral op het platteland. "Het is zeer moeilijk de mensen die voor dit werk voelen enig begrip bij te brengen voor de moeilijkheden die een ander kan hebben. Zij zitten veel aan oude vooroordelen vast en ook de geheimhouding is een grote moeilijkheid voor deze mensen die nu eenmaal veel van elkaar weten en gewend zijn hierover te spreken."

### 6.12 De grote overgang

De noden die men in de jaren vijftig van de 20<sup>e</sup> eeuw in het Rondeveense tegenkomt zijn van een grote verscheidenheid. Zij worden vooral veroorzaakt door de overschakeling van veen-, land-, veehouderswerk naar industrie, moeilijkheden in het huwelijk, in het gezin en met de kinderen, moeilijkheden met alcoholisten en recidivisten, opnamen in rust- en herstellingsoorden, opnamen in bejaardenhuizen, ondoelmatige inkomstenbesteding, schulden en ander noden die met gezin en (de veranderde) samenleving te maken hebben. Door al het bovengenoemde komt de maatschappelijk werkster in contact met een groot aantal instellingen. Enkele

hiervan zijn, medisch opvoedkundige bureau's, alcoholbestrijding, reclassering, bejaardenhuizen, psychiatrische voor- en nazorgdiensten, gebrekkigenzorg, diabetes nazorg, vakbeweging enz.

Intensieve contacten tussen SCC en de plaatselijk werkende protestantse zusterinstellingen dragen bij aan een effectieve uitvoering van het maatschappelijk werk in De Ronde Venen. Het zijn de eerste tekenen dat de effecten van de verzuiling ook in De Ronde Venen minder worden. De komende jaren lijdt het SCC verlies. 30% wordt nu betaald door het rijk, 40% door de gemeente en de rest door het armbestuur. In 1969 worden de tekorten op de begroting van SCC voor 45% gedekt door rijk en gemeente en zijn gebaseerd op de hoogte van het salaris van de maatschappelijk werkster, de apparaatkosten en de auto. In 1970 is het balanstotaal van het R.K. armbestuur gegroeid naar ruim drie ton. Het resultaat bedraagt dat jaar ruim 27 duizend gulden, mede door een erfenis. Desondanks blijft de bijdrage van het armbestuur aan het SCC beperkt.

### 6.13 Armbestuur contra kerkbestuur

De komst van de Algemene Bijstandswet en het door het episcopaat omzetten van het R.K. armbestuur in een Parochiële Charitas Instelling (PCI) brengt een smeulende commotie aan het licht. Het gaat (weer) om geld. Het kerkbestuur ziet een rijk voormalig armbestuur en wil daar in delen. Het is de rode draad die sinds de oprichting van het parochieel armbestuur in 1856 door de parochie loopt. Dertien jaar is met veel moeite door de PCI sociaal charitatief werk waaronder gezinszorg opgebouwd en gaandeweg is de verstandhouding met het kerkbestuur slechter geworden. In april 1967 barst de bom. Een stomverbaasde PCI ontvangt een brief van pastoor van de Pavert. Deze refereert daarin naar een combivergadering tussen Kerkbestuur en PCI waarin gesproken werd over de beslissing van het Episcopaat van Nederland die de R.K. armbesturen als zodanig heeft doen ophouden te bestaan en omgezet in een PCI. Dit in verband met de in werking getreden bijstandswet die de taak van de armbesturen heeft overgenomen. De besprekingen tussen het KB en de PCI hebben geen resultaat opgeleverd. Pastoor heeft daarom gesproken met de deken in Maarssen. Het gaat om de

vraag wie de beslissing moet nemen omdat er onder de parochianen “zoo’n verzet komt tegen het druk lopen met collecten-zakken en mandjes tijdens de godsdienst-oefeningen en het verzet komt tegen het armbestuur (nu het PCI) waar de bijstandswet is gekomen.” Onder de boerenstand komt volgens Van de Pavert verzet tegen het weiden van schapen omdat dit geen zin meer heeft nu de bijstandwet er is. Hetzelfde verzet wordt geuit door de middenstand en de werknemende stand. Het korte maar krachtige antwoord luidde “Het recht van in deze zaken te beslissen behoort volgens kerkrechtelijke bepalingen bij den tijdelijken pastoor”. Van dit recht gebruik thans gebruik makend en om een einde te krijgen aan alle beschouwingen en moeilijkheden wordt het volgende door mij beslist:

“Deze beslissing gaat in op 30 april 1967 en zal op zondag 23 april in de kerk aan alle parochianen en in Het Streekblad onder kerkberichten bekend gemaakt worden. Met ingang van 30 april vervalt het rondgaan met kerke- en armenzak. Daarvoor komt één collectie bestemd voor: a) kerkenbouw, b) voor eigen parochiekerk, c) voor de voorgeschreven collectes. De collecte wordt aangekondigd als “Collectie drie in een”. De aankoop en verkoop van lammeren zal in het vervolg gaan zoals het vroeger ging en wel voor rekening van het kerkbestuur. Winst of verlies komt in het vervolg voor rekening van het kerkbestuur. Wat betreft het PCI zal in het vervolg per kwartaal de drie in één collecte gehouden worden ten bate van de PCI als volgt. 1) kerkenbouw, 2) eigen kerk, 3) PCI. Gewezen moet worden op het batig saldo dat de balans over 1965 geeft n.l. fl. 9.000,- waarnaast volgens ingediende rekening en verantwoording over 1966 gunstige resultaten zijn te lezen.” Van de Pavert voegt toe de suggestie om een stuk grond en een pand te verkopen want “door verkoop van deze panden is het mogelijk dat het jaarlijkse inkomen van PCI aanmerkelijk zal verhoogd worden.”

#### 6.14 Strijd om behoud

Hoezeer de verstandhouding tussen kerkbestuur en PCI zeer te wensen overlaat blijkt uit de reactie van de PCI die twee dagen later al aan pastoor van de Pavert wordt overhandigd. “Dat de bijstandswet de taak van

de voormalige armbesturen heeft overgenomen is onjuist en dat de besprekingen met de PCI geen resultaat opleverden is niet aan ons te wijten” De pastoor wordt vervolgens verweten nog steeds combivergaderingen te beleggen ofschoon dit met het nieuwe reglement van januari 1965 niet meer mag. Verder toont het kerkbestuur alleen maar belangstelling voor geld en rept met geen woord over het andere werk dat de PCI doet. Sinds 18 januari 1855 zijn de armbesturen financiële verantwoording verschuldigd aan het kerkbestuur. Echter met de inwerkingtreding van de PCI is dit vervallen. De PCI betreurt het hieraan niet de hand gehouden te hebben en het kerkbestuur toch inzage heeft gegeven van de resultaten. Het gevolg is dat een lid van het kerkbestuur zich nu geroepen voelt de PCI uit te sluiten van haar aandeel in de opbrengst van de collecten en de winst die gemaakt werd met het weiden van lammeren. Volgens de PCI gebeurde dit 40 jaar lang voor rekening van zowel kerkbestuur als armbestuur en zou nu in enen alleen ten goede komen van het kerkbestuur. Het argument van “het drukke lopen” snijdt geen hout, want al twee jaar lang worden er twee aparte collecten gehouden (voor de kerk en de PCI). Een voorstel van de PCI er één van te maken viel bij het kerkbestuur niet in goede aarde, want dan zouden zij de opbrengst hebben moeten delen. Pastoor was door de PCI meermalen gevraagd op de preekstoel uitleg te geven over de nieuwe rol van de PCI, maar hij maakte het af met de opmerking dat de naam armbestuur is vervangen door PCI. De parochianen redeneren nu “er zijn geen armen meer en in voorkomend geval is dat een aangelegenheid van de bijstandwet” Als de pastoor zijn zin krijgt, blijft er voor de PCI uit maar fl. 600,- over. Van deze fooi kan het PCI niet leven, stelt de drie pagina’s lange brief. De boze PCI besluit dan om in het vervolg alleen verantwoording aan de aartsbisschop af te leggen Omdat het bestuur door de actie van het kerkbestuur vrijwel geen inkomsten meer heeft zal zij beraden over andere mogelijkheden om andere inkomsten te verwerven. “Het zal duidelijk zijn dat er voorts voor ons bestuur binnen het kerkgebouw in welke vorm dan ook geen enkele taak meer is weggelegd”.

#### 6.15 Weer samen op weg

In 1972 tenslotte volgt de oprichting van de algemene stichting voor maatschappelijk werk

en gezinszorg 'De Ronde Venen'. In deze stichting nemen deel de katholieke parochies, de protestante kerken en de Nederlandse vereniging voor maatschappelijk werk Humanitas. De Stichting katholieke maatschappelijke gezinszorg St. Elisabeth en de Stichting sociaal caritatief centrum St. Elisabeth worden gelijktijdig opgeheven.

1977 is het laatste boekjaar van het dan al voormalige parochieel armbestuur. Aan het Maatschappelijk Werk wordt 4500 gulden uitgegeven en nog eens fl. 9.000,- als aanzuivering over 1973 en 1974. Het balanstotaal bedraagt inmiddels ruim drie en een halve ton. Het werkkapitaal bijna drie ton. Het voordelig saldo over 1976 bedraagt ruim 2600 gulden. Aan de lastenkant worden genoemd: Afdracht aan het bisdom fl. 450,-.

## 7 De gemeente Mijdrecht

Rond 1810 gaan de Rondeveense gemeenten zich aarzelend met de armenzorg bemoeien en maken daarover gegevens bekend. De verantwoording van de armenzorg verandert en de eerste documenten over de armenzorg in Mijdrecht, Wilnis en Oudhuizen verschijnen

### Eerste rapport gemeente Mijdrecht

In 1819 verschijnt de "Memorie bevattende de noodige ophelderende aanmerkingen betrekkelijk den Staat en Administratie der Huiszittende Armen te Mijdrecht in den Jare 1819. In de gemeente van Mijdrecht bestaat geen algemeen armbestuur, maar elke Godsdienstige gezindheid heeft haar eigen of bijzondere Armen en Armenbestuur.

- de Gereformeerde diaconie Armen over de geheele gemeente van Mijdrecht, except Blokland.
- de Roomsche armen van Mijdrecht aan het dorp.
- de Roomsche armen van Mijdrecht aan het water, dat is, die langs den Amstel onder Mijdrecht wonen, dewelke kerkelijk met de Roomsche gezinden onder Uithoorn verenigd zijn
- de Gereformeerde en Roomsche armen van Blokland thans bij Mijdrecht behorende.

Deze gezamenlijke Armenbesturen voorzien geheel of gedeeltelijk in de behoeften van 153 personen het zij mannen, vrouwen of kinderen. En het getal van de door dezelve gestadig bedeede wordende beloopt 94. De inkomsten zijn sedert eenige jaren niet vermeerderd, maar

Aan Maatschappelijk werk fl. 13.500,- Voor woonwagenwerk fl. 111,- Aan diverse instellingen fl. 1.775,- Aan de dekenale charitas fl. 1.500,- De administratiekosten bedragen fl. 857,- Exploitatie onroerend goed kost fl. 9.535,- Exploitatie van effecten fl. 46,- De inkomsten uit huren bedragen fl. 19.601,- uit effecten fl. 1.580,- en uit renten fl. 8.956,-

### Afsluitend

De boekhouding van de armbesturen is eenvoudig. Winsten en verliezen in enig jaar worden het volgend jaar bij de inkomsten en uitgaven geteld. Zijn er problemen met betalingen vanwege uitbestede armen dan wordt daar uitvoerig over geschreven. Is er te weinig geld dan wordt een obligatie of ander waardepapier verkocht.

integendeel verminderd, voornamelijk zooveel het armengeld van de veenderij betreft, uit hoofde van het verminderen der veenderij.

De collecten geschieden afzonderlijk voor elk armbestuur. In de kerken bij elke godsdienstoefening en viermalen des jaars met eene open schaal aan de huizen der ingezetenen. Hetgene voorts in den Armenbussen op publieke plaatsen gegeven, of bij verkooping voor de Armen bedongen wordt, verdeeld men gelijkelijk onder allen naarmate het getal der zielen van elk kerkgenootschap. De collecten zijn sinds eenige jaren niet toe- maar afgenomen, ook sedert het laatste jaar; En daar dezelve uit vrijwillige giften bestaan, is hiertegen tot verbetering geen ander middel aan te wenden, dan de nadrukkelijkste opwekkingen, tot mededeelzaamheid, hetwelke bij de Gereformeerde Gemeente, sinds eenigen tijd door den mond van eenen waardige leeraar, met vrucht geschied, En welke aansporingen men ook gaarne gelooft bij de Roomsche gezinden, wier armenstaat dit meer nog dan anderen behoeft te zullen plaatsvinden.

De Armenbesturen trekken geene andere subsidiën van de Gemeente, dan de bedongen

pagt, thans a 130,- 's jaars, van den houder der Bank van Leening. Uit 's rijkskas genieten de Armen onder Mijdrecht geene subsidiën. Buiten en behalven het onderhoud der gebouwen, en de grondlasten en verdere lasten, der gebouwde en ongebouwde eigendommen, hebben de Armbesturen geene uitgaven, dan die der bedelingen, kleine kosten en voorschotten uitgezonderd. Wel heeft men eene aanmerkelijke uitgave te doen voor het ophalen der haardasch, het onderhoud der aschschuren, en de kosten van aflevering van den haardasch, doch die uitgave trekt men doorgaans van het bruto provenu af, en de zuivere ontvangst, zijnde een der beste armenfondsen wordt onder de Armen verdeeld na rato van ieders zielen.

Administratiekosten, dat is die vallen op het Armenbestuur, bestaan er niet, daar alles gratis voor den Armen verrigt en waargenomen wordt. De bedelingen geschieden in geld, huishuur of verzorging van woning, onderkleederen, verzorging in cas van ziekte en vrijen geneesmeester en soms ook in levensmiddelen, al naar mate der omstandigheden, en van den toestand en behoefte der noodlijdenden, waar op het armbestuur in elk bijzonder geval zoodanige gepaste overleggingen maakt, als het zelve oordeelt het beste in den nood der armen te kunnen voorzien. Die bedeelden zijn dus zeer onderscheiden in soort, maar ook zeer verschillende in som, beloopende in gewone gevallen, voor een kind 20 gulden en voor een man of vrouw 30 a 40 gulden per jaar, en soms minder, maar dikwijls ook het dubbele dier som, en minder, vooral wanneer het ouderloze kinderen betreft, wier onderhoud besteed moet worden, of wanneer den verarmden stokoude lieden zijn, die zelve tot hun onderhoud niets meerder kunnen bijdragen, Naarmate na onder het totaal der bedeelden, veel of weinig zulke voorwerpen gevonden worden ondergaat de algemeene berekening eene grote verandering, waarom algemene regels in deze, steeds vele en aanmerkelijke uitzonderingen moeten lijden.

Naarmate de algemeene welvaart kwijnt, dat actueel het geval in vele veendistricten is, en daardoor den daglooner minder gelegenheid heeft om aan de kost te komen dan anders het geval zoude wezen, neemt de armoede toe; en vermeerderen de bedelingen, In welk geval

actueel die van Mijdrecht verkeerren; doch hierop zijn mogelijk verbeteringen uit te denken, daar alles op het zuinigste bestuurd wordt, en slechts dat gene wordt uitgereikt dat voor de behoeften der aren het onmisbaarste is."

### **De bedeelden**

In 1830 is in Mijdrecht een op zeventien inwoners bedeeld, volgens de gemeente zijn er geen bedelaars naar de koloniën uitgestuurd. Met koloniën worden hier bedoeld de door de Maatschappij van Weldadigheid in Drenthe opgerichte opvangcentra. Voor bedeelden is dat in Frederiksoord en voor bedelaars is dat in Ommerschans. Mensen die naar Nederlands Indië vertrekken heten kolonials, mensen die al dan niet vrijwillig naar de centra van de Maatschappij van Weldadigheid worden gestuurd noemt men kolonisten. In 1834 telt Mijdrecht 2311 inwoners en wordt 1 op de 18 inwoners bedeeld. In 1835 verschijnen de eerste voorgedrukte jaarverslagen van de gemeente waaruit blijkt dat in 1848 de economische situatie zo slecht is geworden dat 1 op de 9 Mijdrechtenaren bedeeld wordt. De bedelarij neemt toe vooral door de stagnatie in de veenderij en dit keer worden er wel mensen naar Ommerschans gestuurd. Gelukkig zorgt de toegenomen liefdadigheid bij het vermogende deel van de bevolking voor enige verlichting. Er worden extra inzamelingen gehouden en er wordt brood uitgedeeld.

Onder bedeelden vallen voornamelijk hoofden van gezinnen en alleenstaanden die op een op andere manier met de armenzorg in aanmerking zijn gekomen. Ondanks de piek rond 1845 is de ratio bedeelden in de zevenenveertig jaar tussen 1819 en 1866 nooit onder de 1 op 10 uitgekomen. Na 1850 neemt het aantal bedeelden geleidelijk af. In Mijdrecht gaat dit sneller dan in Wilnis. In 1855, wanneer er in Mijdrecht voor het eerst sprake is van het Parochiaal Armbestuur en de roomse armen van Wilnis bij Mijdrecht worden geteld, meldt de gemeente Mijdrecht 277 bedeelden. Dat is 103 meer dan in 1854. Het aantal geeft echter een vertekend beeld want de Wilnissers zijn meegeteld.

### **Tweede rapport gemeente Mijdrecht**

In 1848 komt de gemeente Mijdrecht in opdracht van de provincie met een staat van beschouwingen. De staat is in kritische

bewoordingen gesteld en komt er op neer dat aan de armbesturen in de gemeente geen subsidie zal worden verleend doch alleen in het algemeen voor rekening der gemeente wordt genomen de verpleging van armlastigen dezer gemeente op andere plaatsen in gast- of ziekenhuizen opgenomen, doch niet die welke door enig armbestuur van hier derwaarts zijn gezonden. Het Mijdrechtse rapport aan de provincie beschrijft de vijf armbesturen, de armensholen en de bedeeden. Gereformeerde ingezetenen kunnen voor de eigen armen meer doen dan de katholieken.

*Huiszittende armen:* In Mijdrecht zijn geen gestichten van weldadigheid bestaande ter opname van wezen of arme kinderen of noodlijdende ingezetenen die door hooge jaren hun eigen kost niet meer kunnen verdienen. Wordt in plaats hiervan door armbesturen in de nood der armen voorzien, doorbesteed in kosten van inwoning van enkele personen en nopens huisgezinnen door ondersteuning in geld, levensmiddelen, kleeding, woning en geneeskundige hulp.

*Doel:* Het doel van de armenbesturen is "het verstrekken van onderstand aan behoeftigen bestaande uit bedeling in geld, deels ook huisvesting en in geval van ziekte het verstrekken van geneeskundige hulp en bij overlijden de begrafeniskosten. Men richt zich wel om de bedeeden werk te verschaffen doch de bedeling is daaraan niet als voorwaarde verbonden. De inwendige toestand, wat de gereformeerde armen betreft, wil niet vooruit maar ook niet achteruitgaan, het getal der behoeftigen neemt wel van tijd tot tijd toe maar de middelen dezer armen administratiën zijn toereikend om de behoefte te bestrijden door de bijzondere weldadigheid. Dit geldt vooral bij de gang der gereformeerde diakenie. Wat de r.k. armen betreft is het minder gunstig gesteld. Het toenemend getal der behoeftigen, de bekrompen middelen der administratiën, de mindere weldadigheid bij deze administratiën zoo door minder vermogen der leden als minder ruime gezindheid tot weldoen veroorzaken jaarlijks een tekort dat langer hoe groter wordt. Er is geen uitzicht op verbetering men moet dus toevlugt nemen tot subsidiën van de gemeente.

*Weking:* De armbesturen trachten door bezuinigingen in het stuk der bedeling zoveel

mogelijk fondsen staande te houden. De uitwerking is dat alleen in de grootste en dringendste levensbehoeften kan worden voorzien; terwijl de behoeftigen verder zoveel mogelijk zelf in hunnen nood moeten voorzien. De armbesturen ook naar vermogen der zielen door te zorgen dat de bedeeden ter kerke en schoolgaan. Bij slecht gedrag vermaant of ook de bedeling onthouden wordt, waardoor tevens gewenst wordt in het maatschappelijk belang en in dat van de bedeeden zelf. Daar er geen andere soort in dergelijke instellingen bestaan komt in geen verband met derzelven te pas.

*Doelmatigheid:* Men kan niet zeggen dat de instellingen in zich zelve gebrekkig zijn of verbetering behoeven. Samensmelting of vereniging is niet uitvoerbaar daar ieder zijn eigen fondsen of middelen heeft. Ook zou dit op de bijzondere weldadigheid van velen een ongunstige invloed hebben. Alleen zou een algemeen armbestuur, dat zich de belangen der armen aantrok, die tot geen der bestaande kerkgenootschappen behoren waarschijnlijk nuttig zijn.

*Middelen ter verbetering:* Men beschouwt als middelen van verbetering in den toestand der armen het verschaffen van werk waartoe alle pogingen in het werk gesteld worden en (een) redelijke opvoeding die hun tevredenheid in hunnen stand inboezemt en minder de toevlugt doet nemen tot publieke weldadigheid en men zelf de middelen doet zoeken om in eigen behoeften te voorzien. Ook rekent men een nieuwe wet op het Armwezen als een waarschijnlijk middel voor verbetering.

Steun van landelijke instellingen kent de armenzorg in onze streken niet. In 1847 wordt in Mijdrecht de plaatselijke afdeling van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen opgericht, maar deze instelling legt de nadruk op de bevordering van het algemeen volksgeluk door invloed uit te oefenen op opvoeding en scholing. Zorg voor armen staat niet voorop. De in 1818 opgerichte Maatschappij van Weldadigheid en de in 1850 opgerichte St. Vincentius Vereniging hebben geen afdelingen in de Rondeveense dorpen. Dit geldt ook voor de z.g. werkverschaffing, gestichten en patronaten waarbij de gegoeden via huisbezoek toezicht houden over de armen. Documenten die betrekking hebben op

individuele gevallen van armenzorg zijn niet gevonden.

### Wetgeving en bureaucratie

Op 19 december 1854 volgt een raadsbesluit van de gemeente Mijdrecht naar aanleiding van artikel 25 van de armenwet van juni 1854 (staatsblad 100) ter regeling van het armbestuur. Vastgesteld worden de maximale uitkeringen. Mannen of vrouwen tussen de 25 en 60 jaar oud, die 's zomers iets kunnen verdienen maar in de winter niet, krijgen 50 ct. per week. Indien "in den zomer door ziekte of gebrek aan lichaamskracht niet kunnende werken dan mede 50 ct. per week. Voor ieder kind 25 ct. per week. Wezen en onverzorgde kinderen op zich zelf tot 11 jaar 1 gulden per week. Jongelieden van 11 tot 25 jaar die niet in staat zijn om te werken 50 ct. per week. Oude lieden boven 60 jaar die niet meer kunnen werken 1 gulden per week. Bedelingen zullen worden verstrekt in levensmiddelen, kleding, brandstoffen, woning en verder in geld. Dat aan de arbesturen in de gemeente geen subsidie zal worden verleend doch alleen in het algemeen voor rekening der gemeente wordt genomen de verpleging van armlastigen dezer gemeente op andere plaatsen in gast- of ziekenhuizen opgenomen, doch niet die welke door enig armbestuur van hier derwaarts zijn gezonden.

### Nog meer staten

De nieuwe wet op de armenzorg zorgt voor toenemende bureaucratie. In 1861 is het daaromtrent nog rustig. Per dienstjaar zijn vastgesteld de maximale bedragen van de onderstrand per categorie behoeftigen. De

staten, die door de gemeente Mijdrecht moeten worden ingevuld zijn ingedeeld in 'bij ziekte' en 'in gezonden toestand'. Daaronder vallen de volgende categorieën:

1. Ouderloze en verlaten kinderen. Kinderen zijn ingedeeld in vier leeftijdsgroepen.
2. Ongehuwde mannen en weduwnaars onder de zestig met al dan niet inwonende kinderen.
3. Idem ongehuwde of verlaten vrouwen.
4. Idem ongehuwde mannen of weduwnaar ouder dan 60 jaar.
5. Idem ongehuwde of verlaten vrouwen of weduwen ouder dan 60 jaar.
6. Idem gehuwde mannen en vrouwen jonger dan 60 jaar.
7. Man en vrouw gehuwd, man ouder dan 60 jaar

Een en ander is nog steeds zoals bedoeld bij art 25 van de wet van 28 juni 1854 (staatsblad 100). De uitgekeerde bedragen variëren van nihil tot 2 gld per week.

In 1867 meldt de gemeente Mijdrecht: de volgende instellingen van weldadigheid:

- De Roomsche Katholieke parochiale armen in Mijdrecht en Wilnis.
- De Roomsche Katholieke armen aan het Water en Blokland.
- De Gereformeerde armen van Mijdrecht
- De Gereformeerde armen van Blokland.

(eerder stond bij Gereformeerde armen vermeld "Hervormde armen", maar dit werd doorgestreept. Ook bij de burgerlijke gemeente heerste verwarring na de doleantie)

### OPMERKINGEN:

1. Indien de instelling zich ook wijdt aan een of meer der volgende wijzen van armenverzorging:
  - a. het beheer van een godshuis, ziekenhuis, krankzinnigen- of idiotengesticht;
  - b. het verschaffen van werk aan personen in daartoo ingerichte werkplaatsen of het verschaffen van werk aan personen, die overigens geen verzorging hebben genoten; moeten daarvoor afzonderlijke tabellen aan het gemeentebestuur worden aangevraagd. De gegevens daaromtrent mogen *niet* worden vermeld in tabel n<sup>o</sup>. 15.Ingeval een afzonderlijke tabel betreffende werkverschaffing wordt ingevuld, moeten *alle* gegevens betreffende die wijze van armenverzorging in die tabel worden opgenomen en moeten in de kolommen 10 en 11 van tabel n<sup>o</sup>. 15 geen bedragen daaromtrent worden medegedeeld.
2. Uitgaven en ontvangsten, welke niet gesplitst kunnen worden, mogen ongesplitst in een der soorten van tabellen worden vermeld, mits in de kolommen, voor toelichting bestemd, de noodige verwijzingen worden aangebracht.
3. Herhaalde telliug van in den loop van een jaar bedeedden is niet geoorloofd, behalve met betrekking tot de doortrekkenden, aan wie reisgeld of voedsel is verstrekt. Ten aanzien dezer laatste soort van bedeedden kan, indien onoverkomelijke bezwaren tegen het vermijden van dubbelstellingen bestaan, worden volstaan met de opgave van het totale aantal malen, dat dergelijke onderstrand is verstrekt.
4. De instellingen worden eraan herinnerd, dat in deze tabel *niet* opgave wordt gevraagd van *alle* uitgaven en *alle* ontvangsten, maar alleen van die, welke met name in de

Kennelijk houdt de gemeente er geen rekening mee dat er sinds 1856 een Rooms Katholiek parochiaal armbestuur is, die ook de Roomse armen aan het Water verzorgt.

De lijst van 2 januari 1888 laat de gevolgen van de afscheiding zien van de doleantie in Mijdrecht.

- De Roomsche Katholieke parochiale armen van Mijdrecht en Wilnis
- De Roomsche Katholieke Parochiale armen van Mijdrecht aan het Water en Blokland
- De Nederduitsch Hervormde armen van Mijdrecht
- De Nederduitsch Hervormde armen van Blokland onder Mijdrecht
- De Nederduitsch Gereformeerde armen van Blokland (doleerenden) van Mijdrecht.

Een kantekening onder aan de lijst vermeldt: De Nederduitsch Gereformeerde gemeente bedoeld bij nummer 5 van deze lijst is in 1887 opgericht. Hare bestuurders hebben aan art. 7 der wet voldaan door het inzenden hunner statuten van de door hen opgerichte vereniging 'De Kerkelijke Kas' te Mijdrecht.

Het aantal staten dat de instellingen moeten invullen als gevolg van de nieuwe armenwet is indrukwekkend. In 1901 valt een compleet boekwerk op de deurmat van de instellingen. De provinciale overheid wil statistieken samenstellen en de instellingen van weldadigheid moeten daarvoor de gegevens leveren. Jaarlijks moeten zij een groot aantal staten invullen waarin alle denkbare gevallen van sociale zorg zijn opgesomd. Uit de memorie van toelichting, door een gemeenteambtenaar opgeschreven, blijkt dat veel instellingen moeite te hebben met het invullen van al die papieren. Alleen de hervormde diaconie in Mijdrecht neemt in eerste instantie de moeite alle staten correct in te vullen. Ondanks door de gemeente aangeboden hulp blijft de gereformeerde diaconie van Mijdrecht echter weigeren medewerking te verlenen. Men geeft onkunde op als reden.

Op 26 november 1909 komt de minister van Binnenlandse Zaken met nieuwe staten in te vullen door de instellingen van weldadigheid en ook door de gemeenten voor de armen die onder hun verantwoording vallen. Men gaat

zelfs zo ver dat moet worden ingevuld het aantal verpleegde krankzinnigen en idioten. Hieronder vallen ook de mensen die namens de armenzorginstelling in krankzinnigen- of idiotengestichten verpleegd worden. Daarnaast het aantal personen, niet zijnde krankzinnigen, idioten of regeringskinderen, welke zijn uitbesteed in huisgezinnen of verpleegd in gestichten. In totaal moeten door de armbesturen dertien tabellen worden ingevuld. De definitie van krankzinnig of idioot is in het onderzochte materiaal nergens te vinden.

### Geneeskundige hulp

Het (laten) verlenen van geneeskundige is taak van de plaatselijke overheid geworden. Dit staat echter niet met zoveel woorden in de armenwet uit 1854. Gemeenten kunnen worden aangemerkt als instellingen van weldadigheid mits de instelling ervan en de uitvoeringstaken door de gemeenteraad zijn vastgesteld. Artikel 20 van die wet zal voortdurend voor onenigheid zorgen. Daar staat: "Geen burgerlijk bestuur mag onderstand verlenen aan armen dan na zich, voor zover mogelijk, te hebben verzekerd, dat zij dien niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kunnen erlangen, en dan slechts bij volstreekte onvermijdelijkheid" Artikel 26 laat vervolgens weten dat de kosten voor verpleging van krankzinnigen in gestichten en gevangnissen worden voldaan uit fondsen der burgerlijke gemeenten waar de verpleegden domicilie van onderstand hebben en "indien die gemeente niet te vinden is, uit 's Rijks kas" Dat de gemeente Mijdrecht moet wennen aan die rol en de afschuiftacties tussen gemeente en diaconie inmiddels in volle gang zijn laat de volgende brief uit 1908 zien.

*Aan de Raad der gemeente Mijdrecht.*

*Edelachtbare Heeren.*

*De gemeentelijke geneeskundige armenverzorging in uwe gemeente laat veel, zelfs bijna alles te wensen over. Slechts in hoogst enkele gevallen laat de gemeente voor haren rekening ene patiënt behandelen en dan is het nog meestal of een vreemde bedelaar of een persoon die buiten de groote kerkgenootschappen staat. De verloskundige armenzorg bepaalt zich tot eene vroedvrouw, voor verloskundige kunsthulp bij armen is eenvoudig niet gezorgd. De zorg voor*

geneeskundige behandeling der arme ingezetenen wordt aan de diaconiën overgelaten, die zich hieraan, de een met meer de ander met minder ijver laten gelegen liggen en voor het overige wordt maar geprofiteerd van de diensten der in de gemeente practiseerende geneesheren zonder betaling of dank. In hoeverre deze toestand de juiste volgens de wet is kan ik niet beslissen alleen wijs ik er op dat niet in alle kleine en in geen enkele groote gemeente een dergelijke toestand heerst. Vinkeveen en Wilnis zorgen b.v. wel voor hunne zieke armen dat zij geneeskundige hulp krijgen. Al even erg is het gesteld met de ziekenhuisverpleging. Grote en kleine steden zorgen voor gemeente ziekenhuizen maar willen natuurlijk hunnen belastingplichtigen niet bezwaren met zieken uit plattelandsgemeenten gratis te verplegen. Evenmin kunnen de kerkelijke ziekenhuizen gratis opnemen. De academische gratis bedden te Utrecht zijn veel te weinig voor den toevloed van patiënten en worden voor gevallen, voor het onderwijs geschikt, bestemd. In den regel moet dus ook voor arme patiënten voor ziekenhuisverpleging betaald worden. Sommige diaconieën doen dit gemakkelijk, voor anderen zijn de onkosten, naar het schijnt te bezwarend. De gemeente betaalt niets. Waartoe deze toestand ons voert, blijkt uit het volgende:

Den 7en Maart 1908 vond ondergetekende bij van der Pijl, Wijk 1 Nr. 78 alhier een 2,5 jarig kind lijdende aan croup (diphtheritis) Onmiddellijk vervoer ter operatie was dringend noodig, het kind had slechts enkele uren meer te leven. Terstond zond ondergetekende den vader naar den betrokken diaken, om de kosten van vervoer en verpleging te dekken; terwijl ondergetekende zelf verdere maatregelen voor het vervoer nam. Na een half uur was de vader bij mij terug met de boodschap, dat de diaconie van mening was, dat de gemeente moest betalen, terwijl het gemeentebestuur den man weer terugzond naar de diaconie. Noch gemeente noch diaconie scheen genegen de onkosten op zich te nemen.

Er was onmiddellijk levensgevaar en daarom zond ondergetekende voor eigen rekening het kind naar een ziekenhuis, wat met nog enig tijdverlies dan ook gebeurde. Bijna stervende kwam het kind aldaar aan, zoodat men den

vader zonder hoop te kunnen geven terug liet gaan. Gelukkig doorstond het kind de operatie. Ieder uwer mijn heren zal mij toegeven dat het eenvoudig schandelijk is dat een menschenleven wordt opgeofferd aan een verschil omtrent betaling. Dat mag niet bestaan en u allen zult wel willen medewerken tot opheffing van zoo'n misverstand. Stelt u zich eens voor, dat een uwer eigen kinderen in doodsgevaar geen hulp kon krijgen terwille van een dertigtal guldens. En heden gold het dit kind, morgen misschien een huisvader of moeder met breukbeklemming of anderszins. Mijne heeren ik vraag u geen salaris voor de armen, die de diaconieën niet kunnen of willen helpen, ik vraag u ook geen teruggave der in dit geval door mij gemaakte kosten, maar met aandrang vraag ik u om eenen behoorlijke regeling der ziekenhuisverpleging van die inwoners uwer gemeente, die het zelf niet kunnen betalen.

Laat het in uwe gemeente onmogelijk zijn, dat tijd wordt verloren terwille van een geldquaestie op een ogenblik, dat geen tijd te verliezen valt. Verbeter de toestand, die een schande is voor uwe gemeente, eene gemeente met batig saldo en geringe belastingpercentage. Tracht thans met de diaconieën eene regeling te treffen, waarbij deze een vaste som per jaar aan de gemeente betalen, waarvoor de gemeente de ziekenhuisverpleging der on- (en min) vermogenden op zich neemt. De diaconieën weten dan wat het hun per jaar kost, terwijl een mogelijk overschrijden van dat bedrag een gemeente minder drukt dan eene diaconie. Maakt deze regeling of maakt een andere misschien betere, maar maakt een afdoende, want aan u en aan de diaconieën de verantwoordelijkheid indien ooit zich weer een dergelijk geval voordoet.”  
Mijdrecht 10 Maart 1908. Inmiddels hoogachtend Van der Hoeven arts.

Het request krijgt een adhesiebetuiging van de arts J. de Jong uit Uithoorn, de arts Kaaskoper en een arts uit Nieuwveen.

In 1914 telt Mijdrecht 3889 inwoners. De lijst met instellingen van weldadigheid vermeldt zes instanties.



- Het RK parochiaal armbestuur Mijdrecht - Wilnis.
- Het RK parochiaal armbestuur van Mijdrecht aan het Water
- De diaconie der Nederlandsch Hervormde kerk
- De diaconie der gereformeerde kerk
- Het Nederlandsch Hervormd kerkbestuur van Blokland.
- De Nederlandsch Hervormde kerk van Zevenhoven

Daarbij horen de mannelijke lidmaten dier kerk in de buurtschap van Blokland onder de gemeente Mijdrecht woonachtig. Nog steeds wordt het R.K. parochiaal armbestuur in de gemeentelijke opgaven in tweeën gesplitst

Het verslag is ondertekend door M. Fernhout, burgemeester. Een jaar later, midden in de Eerste Wereldoorlog, meldt de gemeente Mijdrecht de verzorging van veertien personen in handen te hebben. Genoemd worden acht doortrekkenden, vijftien daklozen, vijf krankzinnigen en twee anders verpleegden. De vijf instellingen van weldadigheid verzorgen in totaal 92 personen. In 1916 stijgt dat naar 118. In 1938 meldt een verslag over het armwezen in de gemeente Mijdrecht: "Strekte de zorg van het gemeentebestuur zich voorheen uit aan slechts enkele armen die tot geen kerkgenootschap behoorden en waren de kerkelijke armbesturen in staat vrijwel volledig voor hun armen te zorgen. De laatste jaren is daarin verandering gekomen. Door daling van inkomsten komt het tot een toename van steunaanvragen en in toenemende mate een beroep op gemeentebestuur."

### Stand van zaken

Om de lezer een idee te geven hoever de voortgang van sociale bemoeienis door de overheid in 1927 is gevorderd volgt hier in het kort een overzicht van de daartoe in gebruik zijnde tabellen, die door de armbesturen moeten worden ingevuld. Deze tabellen hebben tot 1946 stand gehouden. Merk op dat onderdelen zoals wijkverpleging, hulp in de huishouding, nachtsielsen en andere sociale voorzieningen dan al zijn doorgedrongen en in één adem worden genoemd met armenzorg. De uitvoering van deze onderdelen zal pas na WO II tot bloei komen. De instellingen voor

armenzorg ervaren de invulling van al die tabellen maar als een zware last.

- Tabel 1. Wordt ingevuld door de gemeenten. Het betreft vooral zaken die met geneeskundige hulp te maken hebben.
- Tabel 2 Onderstand met geld en levensbehoeften door instellingen voor armen.
- Tabel 3. Werkverschaffing
- Tabel 4. Huisvesting in vrije woningen of tegen verminderde prijs zoals in hofjes.
- Tabel 5. Verzorging in gestichten
- Tabel 6. Uitbesteding in gestichten of bij gezinnen
- Tabel 7. Uitreiking kleding, levensmiddelen en brandstoffen aan behoeftigen op vertoon van bonnen
- Tabel 8. Verpleging in ziekenhuizen of gestichten w.o. die voor krankzinnigen en zenuwlijders
- Tabel 9. Wijkverpleging en hulp in de huishouding. Verlening van kostenloze genees- heel en verloskundige hulp buiten ziekenhuizen. Ondersteuning van zieken met geld of met versterkende middelen
- Tabel 10. Zorg voor zuigelingen en kinderbewaarplaatsen (creches).
- Tabel 11. Verstrekking van kleding en voedsel aan schoolkinderen of opname in tehuizen en vakantiekolonies.
- Tabel 12. Patronaten, doorgangs- of reddinghuizen en tehuizen voor ongehuwde moeders. Daar hoort ook bij verzorging in toevluchten, nachtsielsen of landbouwkolonies.
- Tabel 13. Andere niet eerder genoemde vormen van maatschappelijk hulpbetoon.

In 1935 vraagt de gemeente Mijdrecht kleine bijdragen aan H.K.H. Prinses Juliana. Mits vergezeld van een goede motivatie wordt veelal aan dit soort verzoeken voldaan. Zij worden ondertekend door burgemeester Padmos en zijn gericht aan de kamerheer van H.M. In het Mijdrechtse archief zit een groot aantal handgeschreven briefjes waarin veel leed zichtbaar wordt en aanvragen om steun. Het gaat dan in veel gevallen om (huur)schulden, geen geld om eten te kopen, geboorten in zicht enz. In september 1935 vraagt iemand 250 gulden om in afwachting van regeringssteun zijn hypotheekrente te kunnen betalen. De gemeente Mijdrecht

weigert. Er zijn ook veel brieven bewaard van uitkeringsinstanties in andere gemeenten die de gemeente informatie vragen over de aantallen gezinsleden, hun geslacht, leeftijd en evt. inkomsten. Amsterdam heeft er zelfs voorbedrukte formulieren voor. (Gemeentelijk bureau voor maatschappelijke steun) Het gaat meestal om gezinsleden die door de gemeente Amsterdam worden ondersteund en kennelijk met de bedoeling (delen van ) de kosten op elders wonende familieleden te verhalen. In 1936 komt een crisisregeling voor werklozen die hun Ziekfondscontributie niet kunnen betalen. De gemeente Mijdrecht vindt de ziekenfondspremie over het algemeen te hoog, maar stelt jammer genoeg niets te kunnen bijdragen.

Het verslag over het armwezen in de gemeente Mijdrecht over 1938 meldt “ Strekke de zorg van het gemeentebestuur zich voorheen uit aan slechts enkele armen die tot geen kerkgenootschap behoorden en waren de kerkelijke armbesturen in staat vrijwel volledig voor hun armen te zorgen. De laatste jaren is daarin verandering gekomen. Daling inkomsten, toename steunaanvragen, waardoor in toenemende mate beroep op gemeentebestuur.

In 1939 komt het Algemeen Steuncomité onder presidium van H.K.H. prinses Juliana. Steun door één orgaan aan hen die bijstand behoeven.

Steun aan gemobiliseerden als de soldij onvoldoende is. Steun aan indirecte slachtoffers van den oorlogstoestand die niet door regelmatige steun van kerkelijke of particuliere zijde of van overheidswege in aanmerking komen. Om aan geld te komen wordt een landelijke inzameling gehouden. B en W van Mijdrecht wordt verzocht hiervoor een comité samen te stellen. 10% van de zuivere opbrengst is voor de gemeente. De collecte vindt plaats in de week van 13-18 november 1939 en wordt uitgevoerd door de leden van de jeugdverenigingen. Zij brengt fl. 78,- op!

### Na de Tweede Wereldoorlog

Op 1-1-1946 meldt de gemeente Mijdrecht gevestigd de volgende instellingen van liefdadigheid:

- Diaconie Hervormde kerk
- Diaconie Gereformeerde kerk
- R.K. Parochiaal Armbestuur Mijdrecht-Wilnis
- R.K.Arbestuur Mijdrecht aan het Water
- R.K. Armbestuur Blokland
- R.K. Armbestuur parochie De Hoef
- Bejaardenhuis Nieuw Avondlicht

Tot 1963 zal het R.K. parochiaal armbestuur Mijdrecht – Wilnis zijn taak uitvoeren.

## 8 De armenzorg in Wilnis en Oudhuizen

*Tot 1856 is de zorg voor de roomse armen in handen van de zelfstandig opererende armmeesters van Wilnis en Oudhuizen. De invloed van de r.k. parochie in Driehuis is echter onmiskkenbaar. Na 1856 wordt het armbestuur opgenomen in het r.k. parochiaal armbestuur Mijdrecht – Wilnis. De zorg voor de protestante armen blijft in handen van de diaconieën.*

### 8.1 De Roomse armen

In 1679 verschijnen de eerste documenten die betrekking hebben op de roomse armenzorg in Wilnis. Het zijn voornamelijk met de hand geschreven betalingsbewijzen en rekeningen. Van een boekhouding waarin verantwoording van de inkomsten en uitgaven en aantallen bedeelden uit die tijd is weinig bewaard gebleven. Het oudste stuk in het archief van de R.K. kerk Mijdrecht – Wilnis is een handgeschreven, moeilijk leesbaar stukje

papier waarin iemand in 1679 verklaart zes gulden ontvangen te hebben van de armmeester van de Catholieke Armen te Wilnis wegens lijfsonderstand.

De roomse armmeesters moeten naast het onderhoud voor bedeelden ook belastingen betalen en dat zijn er nogal wat. Een voorbedrukte lijst waarin "Specificatie van ongelden onder den gerechte van Wilnis en Westveen, voor zoveel die betaald moeten worden in den jaare 1788 aan handen van Mr.

Hendricus A. van Doorn, Schout en Gaadermeester aldaar bij (=door) de Roomsche Armen van Wilnis" maakt dat duidelijk. Het gaat om 'oudschuldgeld, waterschappijgeld enkeld huisgeld en dubbeld huisgeld. Daar komt nog bij het gadergeld (inkomen voor de gadermeester) de reële buurlasten, de polderlasten bewesten Heinomsvaart en de polderlasten beoosten Heinomsvaart Naast belasting over onroerend goed zijn er ook de personele lasten zoals het haardstedegeld en bijdragen voor het onderhoud van de Brandspuiten en het belastingbiljet Totaal moeten de armmeesters in 1788 aan de gadermeester afdragen fl. 60,19,4. Dat zijn 60 gulden, 19 stuivers en 4 penningen.

Ook de armen in Wilnis en Oudhuizen zijn voor een groot deel afhankelijk van de opbrengst van de haardas. Het ophalen en afleveren van de as is, net als in Mijdrecht, een samenwerkingsverband tussen het roomse armbestuur en de gereformeerde diaconie. Een asboekhouding, die meer informatie zou kunnen verschaffen over het maatschappelijke aspect ervan in Wilnis, ontbreekt. De enige informatie over ashandel in Wilnis staat vermeld in de rekeningboeken van armmeesters. Het gaat dan om bedragen. Andere informatie leveren de gemeenteverslagen Zo heeft de verdeling van de opbrengsten van haardas in Wilnis veel voeten in de aarde gehad. In 1847 moest de gemeenteraad er aan te pas komen om de gemoederen tussen de roomse en gereformeerde armmeesters te sussen. De pastoor wilde een verdeling naar gelang de religie van het aantal armen tussen Driehuis en Oudhuizen (overwegend katholiek toen), de predikant wilde de helft van de opbrengst. Maar de landdrost in Utrecht had eerder beslist dat de verdeling naar rato van het aantal lidmaten moest gebeuren. En daar bleef het bij.

Om een idee te geven hoe de roomse armmeesters aan geld komen. Over 1813 geeft Arij den Rijker, armmeester van de roomsche armen te Wilnis en Oudhuizen, verantwoording van de inkomsten en de uitgaven: Inkomsten: "Nieuwjaarsommegang fl. 40,-, Herbergbussen (= bussen bij de herbergen) fl. 10,10,-, Obligatie Mijdrechtse armen fl. 1,-, Gif van een bovenlander (Duitse gastarbeider) fl. 2,16,- Haardasch fl. 266,-, Aflossing obligatie fl. 200,-, Interest fl.

12,-, In het laadje aan het kerkhof bij het begraven fl. 10,-, Huishuur fl. 16,-, Erfpagten fl. 18,-, In het laadje bij de kerk fl. 179,-, De zondagse bus onder Wilnis fl. 2,-, " In dat jaar bedraagt het totaal aan inkomsten fl. 1079,14,- De uitgaven zijn fl. 1415,8,2. Een nadelig saldo derhalve van fl. 335,14,2. (gulden, stuivers, penningen)  
Komt omdat de veenderijen dat jaar niets hebben uitgekeerd.

Het Rekenboek over Wilnis en Oudhuijsen laat de bezittingen zien van de Roomsche Catholieke Armen van Wilnis en Oudhuijsen in 1811. Het gaat om "11 morgens land en 76 roeden gelegen te Wilnis. Een kwart porti in het huis naast de RK pastorie te Wilnis zijnde een bakkerij en tapperij afkomstig van Hendrik van de Geer in zijn leven kerkmeester. (In die tijd stond naast de kerk een café.) Een huis over de aschschuur te Wilnis (in 1814 vernieuwd wegens bouwvalligheid). Een huis genaamd de oude kerkwerf. (tegenover Voorbij aan de Herenweg) Een huis en erf op Willis, nevens de herberg of rechthuis van Oudhuizen en daaragter een lijnbaan verhuurt aan de Maatkamp. Een huis op Oudhuijsen. Een huis aan de kant van Denemerken (Demmerik) Een obligatie op het Grootboek ingeschreven in 1810 dat is op het land groot 1.500 gulden a 2,5%. In 1823 -1824 en 1825 zijn 3 maal een obligatie a 1.000 gulden aangekocht Dan is er nog de helft van een obligatie van 600 gulden

*Wilnis Den 15 Januarij 1802*  
*De Armmeesters van Wilnis*  
*En oudhuijsen debet ten Nij*  
*H. Bader wegens Galesere*  
*Breed ten de weede gerrit*  
*van Bodegraaven*  
*vanden 1 Januarij 1802*  
*tot den 31 December 1802*  
*per week 30 stuivers*  
*bedraagt somma 126-0-0*

*gedaan Den 6 April 1803*  
*Harmanus Bader*

waarvan de andere helft behoort aan de Roomsche Armen aan het Dorp te Mijdrecht. Erfpacht 4 gulden op huis en erf van Cornelis Bosman op Willis.”

Over 1814 meldt de rapporterende armmeester ook de inkomsten uit veenderij. Verveend zijn dat jaar 38121 roetalen. De veenbazen blijken daarvoor fl. 476-10-4 aan armengeld te hebben betaald. Hiervan gaat naar de Roomsche armen voor 587 zielen fl. 246.-

## 8.2 De gemeente(n) Wilnis en Oudhuizen

Tot 1798 vormden Wilnis en Westveen één gerecht. Het andere gerecht was Oudhuizen. In 1798 gingen Wilnis en Oudhuizen samen en vormden de gemeente Wilnis. Dit duurde tot 1801 toen Oudhuizen zich afsplitste. In 1811 kwamen beide gemeenten weer samen om in 1818 weer te splitsen. Tot 1858 gingen beiden een eigen weg. De hereniging kwam in 1858. Dit bleef zo tot 1989 toen de gemeente Wilnis opging in de gemeente De Ronde Venen.

In 1810 bedraagt volgens de gemeente het aantal bedeelden door de roomsche armen van Wilnis en Oudhuizen 24. Het aantal zeventig plussers daarvan bedraagt drie. Niet kunnende werken door ziekte of zwakheid vier. Aantal blinden nul. Vier huisgezinnen met meer dan drie kinderen kunnen volgens de gemeente met werken nog iets verdienen.

In 1829 meldt de gemeente dat 90 personen min of meer bedeeld zijn (dat is 1 op de 13 inwoners). “De In kleinste helft der bedeelden voorzien voor meer dan de helft in hun eigen onderhoud, terwijl het getal van die voor de helft en die voor minder dan de helft in hun eigen onderhoud voorzien weinig van elkaar verschilt.” In 1829 meldt het jaarverslag voor het eerst vaccinatie en onderwijs. In 1830 is het aantal hulpbehoevendens gedaald naar 88 (1:14) “Vijfzestiende (!) voorziet voor meer dan de helft in eigen onderhoud. Iets minder voorziet in de helft. De overige drieachtste voorzien in minder dan de helft in eigen onderhoud.” In 1832 bedraagt het aantal bedeelden in Wilnis en Oudhuizen 119 (1:13) Het jaar daarna valt te lezen dat er weinig uitzicht is op werk voor arbeidende klasse. De vastgestelde turfimpost zal zeker op de veenderij van Wilnis drukken en aanleiding

geven tot minder veenderij, terwijl de boerenstand door lage prijzen van boter en kaas wordt belemmerd. Het aantal bedeelden loopt langzaam op. Drievijfde deel van de bedeelden wordt doorgaans het hele jaar bedeeld. Tweevijfde deel slechts een of meerdere malen. Op de lijst met voorbedrukte vragen is door de gemeente over 1838 ingevuld: “Openbare inzamelingen 661,90 gulden en dat is 21,65 gulden minder dan vorig jaar. Godshuizen en liefdadige gestichten bestaan hier niet. (?) Het aantal bedeelden

*1798*  
*1800*  
Ik ondergetekende bekenne  
ontvangen te hebben van Jacob  
Gelonstorf 5,22 gl. tegen  
het te kort koomende slot  
van het jaar 1799  
Van de Roomsche Arme  
van Wilnis  
Achtom Wilnis 20 Maart  
Harmannus Bador 1800

Armmeesters betalen hun uitgaven aan de armen in eerste instantie uit eigen beurs. Later wordt dit verrekend.

bedraagt 127. De grootste helft wordt doorgaans gestadig bedeeld. De uitgekeerde bedragen liggen tussen 0,25 en 1 gulden per week.

Na 1838 gaat het bergafwaarts met de welvaart in Wilnis en Oudhuizen. In de periode 1840 - 1850 stijgt het aantal bedeelden sterk. Voornamelijk door toenemende werkloosheid. In 1840 wordt 1 op de 7 inwoners bedeeld, in 1846 is dat gestegen naar 1 op 3. In dat jaar worden 407 van de 1262 inwoners bedeeld. De diaconie en de armmeesters zoeken hulp bij de gemeente. De gemeente zegt dat zij al ondersteuning geeft aan mensen die niet door een instelling van weldadigheid worden bedeeld en dat de arbesturen middels de haardas worden gesubsidieerd. Dat haardas ook door de gemeente Wilnis als een subsidie wordt beschouwd erkennen de arbesturen niet.

Dat er met cijfers voorzichtig moet worden omgegaan laat het vertrek van de roomsche

armen zien. Met de invoering van de nieuwe armenwet vallen m.i.v. 1856 de roomse armen van Mijdrecht, Wilnis en Oudhuizen onder het parochiaal armbestuur Wilnis-Mijdrecht. De gemeente Wilnis meldt in 1855 nog 184 bedeeden. In 1856 worden dat 104, kennelijk vanwege de komst van het parochiaal armbestuur. In 1857 meldt Wilnis 101 bedeeden. Dit lijkt vreemd want na het vertrek van de roomse armen is alleen de gereformeerde diaconie overgebleven. Het aantal bedeeden dat de diaconie meldt schommelt tussen 1858 en 1888 rond de 25. In 1889 worden de gevolgen van de doleantie zichtbaar en wordt de staat van de huiszittende gereformeerde armen ondertekend met 'De Vereniging Kerkelijke Kas' en de 'Nederlands Hervormde gemeente'. De staat waarin door de gemeente Wilnis aan de provincie de instellingen van weldadigheid worden genoemd vermeldt in 1891 de Nederduitsch Hervormde armen en de Nederduitsch Gereformeerde armen.

In 1893 worden de staten aan de gemeente ondertekend met 'de Gereformeerde Armen van Wilnis' en de 'Nederlandsch Hervormde armen van Wilnis'. In 1896 volgt een gecombineerde opgave. Twee jaar later weigert het gereformeerde armbestuur het aantal bedeeden op te geven. Dit blijft zo ondanks aandringen van de gemeente. De memorie van antwoord, zoals ingevuld door een gemeenteambtenaar vermeldt: "Het bestuur van de instelling voor weldadigheid der nederlandsch hervormde gemeente heeft wederom op ons verzoek de welwillendheid gehad de modellen a, b, en c in plaats van de kolommen 1-5 van tabel 9 ingevuld toe te zenden". Iets dergelijks is ook vermeld bij de gereformeerde armen, echter: "Hoewel opnieuw beleefd verzocht tot invulling van de modellen a, b, en c werden deze blanco terugontvangen en daarentegen de kolommen 1-5 van tabel 9 ingevuld waaruit blijkt dat acht personen voor fl. 430,- werden bedeed. De Wilnise diaconieën hebben kennelijk moeite met bureaucratie.

1935. Gemeente Wilnis. Correspondentie met Academisch Ziekenhuis Leiden. Een armlastige patiënt is dat jaar een maand opgenomen in het Academisch Ziekenhuis Leiden. Hij woont in de Woerdense Verlaat. Op 30 september 1935 vraagt het ziekenhuis

aan de gemeente of de kosten van 'N' à fl. 2,50 per dag ten laste van het gemeentebestuur kunnen komen. Op 8 oktober verwijst de gemeente Wilnis het ziekenhuis naar het r.k. armbestuur in Noorden en informeert het armbestuur aldaar dat het in de gemeente Wilnis de gewoonte is dat deze kosten door het armbestuur worden gedragen.(!)

Op 1 november 1935 volgt weer een brief van het ziekenhuis aan het gemeentebestuur van Wilnis. Het ziekenhuis klaagt dat de gemeente Wilnis de rekening van de verpleegkosten doorverwijst naar het r.k. armbestuur in Noorden en dat deze wel wil betalen mits de gemeente Wilnis ook een deel van de kosten draagt. Het ziekenhuis vraagt het armbestuur zich met de gemeente Wilnis in verbinding te stellen. Die wil dat niet en verwijst het ziekenhuis terug naar de gemeente. Het ziekenhuis wordt boos en dreigt in een brief aan het gemeentebestuur "...dan zal ik tot mijn leedwezen verplicht zijn, te bevoegder plaats hiervan mededeling te doen en tegelijkertijd met een eventuele aanvraag tot opname hiermee rekening te houden." Op 5 november 1935 meldt de gemeente aan het ziekenhuis dat zij 50% van de kosten wil betalen want volgens de moeder van de patiënt wil het armbestuur de andere helft betalen.

1939. De gemeente Wilnis is verantwoordelijk om samen met de armbesturen verpleegkosten te dragen. Pastoor van de Pavert verzoekt de gemeente een bijdrage in de kosten van bevalling van een minderjarige ongehuwde moeder. Het R.K. parochiaal armbestuur is daartoe niet bij machte, derhalve komen de kosten toch voor rekening van de gemeente. Burgemeester Padmos vraagt wat de kosten zijn. De gemeente Wilnis laat het armbestuur dan weten in de helft bij te dragen in de 'verpleegkosten' van NN die in de Gerardus Majella Stichting wordt behandeld. Padmos merkt dan op dat de bijdrage van de gemeente in de kosten van de armzorg over 1938 op zichzelf als in verhouding tot de bijdragen van andere armbesturen zeer hoog is geweest.

#### **Gemeente op bedeltoer**

Juli 1939. Brief van het secretariaat van H.M. de Koningin aan de Gemeente Wilnis. "Zijn er redenen om uit H.M. particuliere middelen een kleine gift te schenken aan N en kunnen indien nodig ook kerkelijke instellingen helpen? De gemeente adviseert positief en N krijgt

eenmalig 25 gld. JvD heeft 6 kinderen, is invalide, de gemeente en het r.k. armbestuur steunen hem met acht gulden per week. Wegens concurrentie zal de handel van de heer JvD niet meer dan fl. 6,50 per week opbrengen. Het armbestuur en de gemeente kunnen hem voor de bevalling geen extra uitkering geven. Augustus 1939. Brief van de secretaris van H.M met de vraag om inlichtingen n.a.v. een verzoek om hulp. Voor eenmaal en bij uitzondering. "Zijn dit oppassende mensen en ijverig?" vraagt de secretaris van H.M. Padmos schrijft persoonlijk een conceptbrief aan de secretaris waarop H.M. fl. 40,- bijdraagt. In oktober 1939 laat het gemeentebestuur het R.K. armbestuur weten dat de bijdrage aan het armbestuur "zeer hoog wordt". Dit n.a.v. een verzoek van het armbestuur om 50% bijdrage in de verpleegkosten van iemand.

Het jaar 1939 kenmerkt zich door een groot aantal verzoeken om bijdrage van H.M.. In dat jaar heeft de gemeente ook veel inlichtingen moeten verstrekken aan andere gemeenten over eigen mensen en familieleden die daar onderstand krijgen. In hetzelfde jaar bericht het ministerie van Sociale Zaken dat de gemeente Wilnis in aanmerking komt voor extra hulp aan werklozen en aan 'B' boeren en 'B' tuinders. Het gaat om 48 werklozen en zeven kleine boeren en tuinders voor respectievelijk fl. 5.78 en fl. 2,89 per week. Van het totaal komt fl. 194,67 voor rekening Rijk en fl. 103,- voor rekening gemeente. In 1938 worden de 'B' boeren en tuinders gelijkgesteld aan werklozen. Het 'B' comité zorgt voor de uitvoering. Het comité bestaat uit de burgemeester als vertegenwoordiger van het orgaan van steunverlening en twee wethouders namens de Stichtse LTB en het Utrechtse Landbouwenootschap, de R.K. Landarbeidersbond St. Deus Dedit en de Christelijke Landarbeidersbond. Toegevoegd is een prijslijst t.b.v. de extra hulp aan werklozen en de spaarregeling voor 'B' steun. Genoemd daarin worden schoenen, kleding enz.

### 8,3 De gereformeerde diaconie Wilnis

Rond de wisseling naar de 20<sup>e</sup> eeuw ligt de gereformeerde diaconie van Wilnis in de clinch met de gemeente Wilnis. Zij blijft weigeren aan de burgerlijke gemeente verantwoording af te leggen en daarvoor een grote hoeveelheid staten in te vullen. De

gemeente krijgt daardoor geen duidelijk beeld van het aantal bedeelden door de gereformeerde diaconie. In 1900 meldt de hervormde diaconie aan de gemeente de zorg voor 20 bedeelden waarvoor zij fl. 1.343,- uitgeeft. De gereformeerde gemeente geeft dat jaar fl. 425,- uit voor zeven bedeelden.

### 8.4 Het grote afschuiven

In februari 1935 vraagt het R.K. parochieel armbestuur de gemeente Wilnis voor de helft bij te dragen in de kosten van ondersteuning voor twee personen. De een is langdurig ziek en pas onlangs in de gemeente komen wonen, de ander, een man van 75, zit vanwege de slechte tijden in de tuinderij zonder inkomsten. De gemeente wijst het verzoek af. "Dit valt onder de normale armenzorg", laat zij weten. Een verzoek van de diaconie om voor iemand de verpleegkosten te betalen wordt door de gemeente maar voor de helft gehonoreerd. De gemeente laat de armbesturen weten dat de gemeentelijke geneesheer verplicht is aan behoeftigen, die ten laste van de gemeente komen, kosteloos genees- heel- en verloskundige hulp te verlenen. Met deze behoeftigen worden dan bedoeld diegenen die tot geen kerkgenootschap behoren.

In september 1935 gaat het slecht in de tuinderij en veel tuinders doen via de Land en Tuinbouw Bond en de Landelijke Boeren en Tuinders Bond een beroep op de gemeente Wilnis. De Centrale Boeren en Tuinders Bond afdeling Woerdense Verlaat en de Landelijke Tuinders Bond afdeling Noorden en Wilnis melden dat tuinders in financiële moeilijkheden verkeren, dat er absoluut gebrek is aan de allerhoogste levensbehoeften en steun uit het crisisfonds nodig is voor instandhouding van de bedrijven. De bonden verzoeken de wekelijkse steunuitkering gelijk aan de uitkering werkloze arbeiders te maken. In mei vraagt de gemeente Wilnis aan het Nationaal Crisiscomité extra hulp voor 49 werklozen. Het gaat om fl. 7,93 per werkloze, die de gemeente niet kan of niet wil betalen. Dan is er iemand die geld nodig heeft voor brandstof voor zijn kas. Hij wendt zich tot de koningin. Deze wendt zich daarop tot het Nationaal Crisiscomité. Die instelling wil wel iets doen mits het plaatselijke crisiscomité een gelijk bedrag geeft. Het plaatselijk comité is hier niet toe in staat. Het gevolg is dat het nationaal comité niets geeft.

## 9 De armenzorg in Vinkeveen en omliggende dorpen

*De zorg voor de roomse armen is vóór 1856 in handen van de zelfstandig opererende armmeesters daarna neemt het R.K. parochieel armbestuur te Vinkeveen de teugels in handen. De armenzorg voor de protestantse ingezetenen blijft in handen van de onderscheiden diaconieën*

### 9.1 De Roomsche armen

Op 1 november 1777 zijn volgens een ordonnantie van de Staten van Utrecht de Roomsche Armen in Vinkeveen 'plegtiglijk' gescheiden van de Gereformeerde armen en zijn voor het eerst Roomsche Armmeesters aangesteld. De ordonnantie eist ook de scheiding van goederen die "voorens in het gemeen en onder malkander geweest waren". Dat leidt tot het volgende. In Vinkeveen zijn de Gereformeerde- en de Roomsche gezinde armen samen in het bezit van twee kleine huisjes. Een huisje staat tegenover de pastorie (in Achterbosch) en is "bequaam" tot woonhuis voor behoeftige armen, het andere huisje staat schuin tegenover de gereformeerde kerk, is vervallen en onbewoonbaar. Men wil het bezit verdelen zodanig dat de eerstgenoemde woning naar de Gereformeerde Armen gaat en de tweede naar de Roomsche Armen. Men komt dan overeen dat de Gereformeerde Armen fl. 187,- betalen voor restauratie van het tweede huisje. Het jaarverslag van de roomsche armen over de periode 1 november 1777 tot 31 december 1778 laat zien dan zien dat de uiteindelijke restauratie fl. 584,- heeft gekost. Het tekort blijkt te zijn gedekt door de pastoor en veertien gemeentenaren.

In 1797 is in Waverveen en Vinkeveen voor het eerst sprake van armengeld uit de verveningen. Onder inkomsten vermeldt de r.k. armmeester fl. 104,- "Sijnde 1/3 van de ton in begin genomen 8 oktober 1796 tot 23 december 1797" Hij noemt vervolgens 39000 zakken turf. In 1802 schrijft hij onder inkomsten fl. 103,- tonnengeld "waarvan de diacon van de gereformeerde kerk heeft ontvangen voor ons part fl. 69,-" Een jaar later spreekt de dan regerende armmeester over 'oortjes van eijder roe turf' De diaconie en de r.c. armen ontvangen dan ieder de helft.

In 1805 blijkt het armengeld uit de veenderij in Vinkeveen te zijn vastgesteld op twee duiten voor iedere roede opgebaggerd slik. In 1811 geschiedt de verdeling ervan naar evenredigheid der zielen van elk kerkgenootschap. Pas in 1814 verschijnen de eerste inkomsten uit haardas. Het zijn maar kleine bedragen die zelden boven de 200 gulden uitkomen en in de opeenvolgende jaren meer niet dan wel worden betaald. De asschuur waar de Vinkeveense haardas werd verzameld stond in 1840 op Demmerik 82. De asman was rooms en heette Josef de Lange. De laatste vermelding van inkomsten uit haardas dateert van 1846. Ook de inkomsten uit de veenderij zijn erg wisselvallig. Soms wordt er helemaal niets betaald. Na 1841 is er geen vermelding meer van oortjes- of armengeld.

In 1821 laat de pastoor van de St. Nicolaaskerk in Achterbosch van zich spreken Hij schrijft aan Gedeputeerde Staten van Utrecht om de Waverveense schout op te dragen het fonds voor de armen te verdelen naar proportie van het aantal zielen en niet de Diaconie Armen evenveel te geven als de Roomsche Armen. De bevolking van Waverveen en Vinkeveen is namelijk overwegend katholiek.

### Onwillige huurders

Soms moet het armbestuur, naast het bepalen van de hoogte van de uitkeringen, andere knopen doorhakken. De notulen van het parochieel armbestuur van de vergadering van 27 oktober 1871 laten zien welke. Aanwezig zijn. A. Homan, J. Goedhart, H. Kuijper, H. Klinkhamer, J. Driehuis, C. Besteben. In die vergadering wordt besloten dat C. Besteben penningmeester wordt, een huis te verhuren en 130 gulden te lenen aan D. Enkel renteloos tot zijn dood. Verder wordt de wekelijkse bedeling besproken. Dan wordt voorlopig besloten om aan C. Voorbij (laatst gewoond

hebbende bij G. Kolenberg te Proosdij) te verhuren het huis laatst bewoond door F. van Tol voor de periode november 1871 tot mei 1872 en verder van mei 1872 tot mei 1873. De huurprijs bedraagt 35 gulden per jaar vier keer per jaar te betalen aan de penningmeester. Homan en Besteben moeten de zaak regelen. Een maand later blijkt dat Tol óf het huis niet uit wil óf dat Voorbij het huis niet wil betrekken. Indien dat het geval is, dan opnieuw verhuren aan Tol op voorwaarde dat het huis niet langer dan tot april 1872 verhuurd zou worden. Lukt dat niet dan mag Tol de huur per week opzeggen. De weekhuur is 67 ½ cent. Weer een maand later blijkt met Tol niet te praten. Homan en Besteben krijgen volmacht betaling te vorderen voor de tijd dat Tol wederrechtelijk zonder enig huurcontract is blijven wonen. Dat hij binnen veertien dagen na Kerstmis het huis moet ontruimen anders daarvoor de deurwaarder in te schakelen en hem er uit te zetten. In januari 1872 blijkt Tol het huis te hebben verlaten en de huur betaald. C. Voorbij kan nu huren voor de eerder genoemde periode en prijs. De huur kan per week worden opgezegd. Hij moet echter wel of zijn wachtgeld afstaan of een goede borg stellen en er mag van het gehuurde geen gebruik worden alsof het een slagerij was.

Tussen 1900 en 1940 komen de batige saldi van de rooms katholieke armen in Vinkeveen en Waverveen zelden boven de 100 gulden. De inkomsten worden vrijwel allemaal uitgegeven. Desondanks stijgt het vermogen. In 1931 zijn de inkomsten en daarmee evenredig de uitgaven aanmerkelijk gestegen omdat het armbestuur een aantal huizen heeft verkocht. In 1934 worden voor het eerst inkomsten uit de heffing van de 13<sup>e</sup> penning gemeld. De Boerenleenbank Vinkeveen draagt met fl. 1550,- bij aan de inkomsten en een legaat van Th van Spanje brengt fl. 7.645,- in het laatje. Dat jaar slaagt het armbestuur er in fl. 10.420,- te beleggen in waardepapieren.

In 1961 bedragen de inkomsten fl. 36.294,- waarvan fl. 234,- wordt overgehouden. De verantwoording is voor het eerst getypt. Verhuur en verpachtingen brengen fl. 5.041,- op. De inkomsten uit de 13<sup>e</sup> penning stijgen naar fl. 3.105,- Aan renten wordt iets meer dan 800 gulden ontvangen. De opbrengst uit de offerkisten bedraagt ruim 5000 gulden en die van een collecte langs de huizen fl. 1500,-

DEN HOOG -GEBOREN HEER ABELS  
VAN WAVERVEEN  
DANKBAAR OPGEDRAGEN

Zacht mogt den winter henen spoeden,  
Van sneeuw en hagel-jagt bevrijd;  
Geen vorst verstijfde onze vloeden,  
't Was zacht, als ware het lente-tijd.  
En toch, te midden van dien zegen,  
De nijvre hand zelfs vond geen brood;  
De oogst der aard-vrucht, die mislukte,  
En loodzwaar op de armen drukte,  
Verhoogde nog dien bangen nood.

Doch Hij die wond, wil ook weêr heelen,  
Neigt 's menschen hart gelijk een beek;  
Om in der armen lot te deelen,  
Maakt Hij ter huip bereid, en week  
Wat eer! niet hoog genoeg te achten,  
Om 't leed des naasten te verzachten,  
Het middel in Gods hand te zijn!  
Ook u heeft Hij het hart bewogen,  
Den traan der armen af te droogen.  
Die eerzij, in uw oog, niet klein.

Gij wildet uwe zorg bewijzen  
Voor 't steeds behoeftig Waverveen.  
Gij hebt de armen helpen spijzen,  
Gij dektet hunne naakte leên.  
Dit edel, dit menschlievend pogen,  
Zij welbehaaglijk in Gods ogen,  
Zijn zegen volge u alom!  
Het brood, waarbij de ziel moet leven,  
En 't kleed des heils wil' Hij u geven,  
En eens het Hemelsch Heiligdom.

E.F. Dupuis in 1846. Deze Waverveense dichter en schoolmeester heeft de armoë aan den lijve ondervonden

Het R.K. parochiaal armbestuur Vinkeveen is niet zo rijk als dat in Mijdrecht-Wilnis. In 1946 meldt het jaarverslag aan bezittingen: Verhuurd tuinland fl. 12.800,- Idem weiland fl. 4.000,- Idem akkers in de Vinkeveense polder fl. 900,- St. Jozef drie woningen fl. 2.000,- Een woning in Donkereind fl. 600,- ½ aandeel huis aan de kade fl. 700,- Het huis Vermolen fl. 1.000,- en het huis Scholten fl. 2.500,- Effecten nominaal fl. 13.650,- Leningen fl. 10.500,- waaronder fl. 8.000,- aan het eigen kerkbestuur. Inschrijvingen in het Grootboek fl. 1.500,- Kasmiddelen fl. 6.275,-



Totaal actief fl. 61.425,- daar gaan van af lijfrenten en verplichtingen totaal fl. 7.500,- Wat overblijft is een zuiver vermogen van ruim 53.000 gulden

In 1946 meldt het armbestuur onder het kopje buitengewone inkomsten. R.K. kerk fl. 5.000,- Boerenleenbank fl. 7.950,- SCC fl. 250,- Wit Gele Kruis fl. 500,- Van Aarsman fl. 50,-. Verder is verkocht het bouwterrein aan de Julianaweg voor fl. 4.628,-. De uitgaven gaan naar onderhoud onroerend goed fl. 4.150,- en naar onderhoud uitbestede armen fl. 2.256,- De bedeling kost fl. 9.079,- Aan de geneesheer werd betaald fl. 2.000,- De herbelegging van afgeloste renten en kapitaal bedroeg fl. 6.164,- Belegging bij Boerenleenbank fl. 9.228,-.

De laatste verantwoording van het parochieel armbestuur aanwezig in het rijksarchief te Utrecht dateert van 1961.

## 9.2 De gerechten Waverveen, Waveren, Botshol en Ruige Wilnis

De gerechten Waveren, Botshol, Ruige Wilnis en Waverveen vallen de eer te beurt als eersten in de Ronde Venen ook neringdoenden en mensen van buiten het dorp te hebben gedwongen mee te betalen in de kosten van de armenzorg. De gerechtsbesturen komen er in 1782 achter dat de verveningen, die rond die tijd in volle gang zijn, veel vreemd volk aantrekken die gedurende het veenseizoen "in deese ambachten (Waveren, Botshol en Ruige Wilnis) aansienlijke sommen bij de burgers en opgezetenen verdienen." Het gerechtsbestuur vindt het dan ook billijk dat die mensen meehelpen de dorpslasten te dragen. Genoemd worden bovenlanders (Duitse gastarbeiders) turfreckers, lossers, stickers en turfmakers en daarnaast een bonte verzameling van andere personen "zig ophoudende met linnen, beddetijken, deekens, potten, pannen en Delfs aardewerk." Na overleg met de HoogGestrenge Heer Mr. P.A. Gilles, Heer van Waveren, Botsholl, Ruige Wilnisse en Waverveen, Raad en Thesaurier Generaal der Verenigde Nederlanden etc. komt het in augustus 1782 tot een ordonnantie waarin bovengenoemde personen worden verplicht elk jaarlijks 30 stuivers in handen van de schout te betalen "die daarvoor quitantie zal passeeren ten behoeve van de gereformeerde en roomsche hujs- of buijtenarmen onder ieders district."

Om fraude door de veenarbeiders te voorkomen moeten de veenbazen dit bedrag elk jaar voorschieten. Zij kunnen dat dan later inhouden op de loonbetalingen aan de gecontracteerde werklieden.

## 9.3 De gemeente Vinkeveen en Waverveen

In 1849 schrijft de gemeente Vinkeveen en Waverveen in wel erg korte zinnen de volgende beschouwingen over instellingen van weldadigheid in Vinkeveen en Waverveen over de periode 1848-1851.

"Gereformeerde Armen met diaconie van Vinkeveen en Demmerik. Armbestuur wordt geadmistriseerd door diakenen. Wekelijkse bedeling, geneeskundige hulp en huishuur. Zeer zuinig. Het benodigde moet uit collecten komen en uit vrijwillige giften. Roomsche Armen Vinkeveen. Twee armmeesters verantwoordten aan den heer pastoor. Zie boven. Roomsche Armen Demmerik. Idem



1940 Armenhuisjes in Vinkeveen. 'Klein Amsterdam' heette de wijk toen. Nu staat er het viaduct waarover de N201 loopt.

Roomsche Armen Waverveen. Eén armmeester. Jaarlijks 125,- subsidie van de burgerlijke gemeente. Gereformeerde buijtenarmen Waverveen. Eén armmeester met verantwoording naar algemeen bestuur om behoeftigen, geen ledematen, onderstand te verlenen. Subsidie 125,- van de burgerlijke gemeente. Gereformeerde diaconie Waverveen. Alleen voor ledematen. Geen subsidie, heeft fondsen."

Dat de armmeesters over weinig middelen beschikken laat de opgave van de gemeente over 1851 zien. De inkomsten-uitgaven zijn respectievelijk:

- Hervormde Armen Vinkeveen fl. 774- 741
- Roomschen Vinkeveen fl. 761-639,
- Roomschen Demmerik fl. 426-425,
- Hervormden Waverveen fl. 437-618,
- Roomschen Waverveen fl. 504-504
- Buijtenarmen van Waverveen fl. 247-246.

Het aantal het hele jaar door bedeeden en verpleegden bedraagt 54. Het aantal tijdelijk bedeeden 53. De betaling van het oortjesgeld is in 1842 gestopt, terwijl de inkomsten uit haardas gering en wisselvallig zijn. Net als in Mijdrecht en Wilnis is de handel in haardas in Vinkeveen een samenwerkingsverband tussen de Hervormde Armen en de Roomsche Armen. De opbrengst wordt onderling verdeeld. Eerst ieder de helft, later naar gelang het aantal lidmaten

In 1852 worden de buitenarmen door de gemeente niet meer genoemd. Niet duidelijk is wie de verantwoording hierover heeft overgenomen. In 1856 gaan de r.k. armbesturen samen in het parochiaal armbestuur. Er zijn nu nog 3 armbesturen over. Het aantal bedeeden bedraagt 198 (1 op 11) waarvan 84 permanent. De trend is stijgende. Het jaar erop stijgt het aantal bedeeden naar 225 om daarna nog verder te stijgen.

Er is te weinig vast werk na het veenseizoen. Vreemde arbeiders keren niet terug maar blijven achter. In 1859 bedraagt het aantal inwoners van Vinkeveen 2147 en heersen er cholera en koortsen. Gevorderde maatregelen zijn het schoonhouden van sloten en erven en vaccinaties aan onvermogenen zowel bedeed als niet bedeed. Er is een goede verstandhouding tussen de gemeente en de armbesturen. Langzaam wordt de situatie beter. Desondanks wordt nog steeds 1 op de 9 inwoners bedeed. In 1862 komt een verordening m.b.t. de verdeling van de gemeente in wijken, nummering van de huizen en verhuizingen binnen de gemeente. De gezondheid van de mensen is gunstig. De kosten voor geneeskundige hulp aan elders wonenden wordt steeds meer bezwaarlijk. Bedelarij is niet toegelaten. Het aantal bedeeden bedraagt 261 dat is 1 op 9, waarvan 115 permanent.

In 1863 schrijft de gemeente in haar jaarverslag: “Verpleging elders woonachtigen bezwaarlijk. Hoewel de verstandhouding met de kerkelijke armbesturen goed is en het niet toelaten van bedelarij in de gemeente gunstig werkt, komen van jaar tot jaar vele behoeftige arbeiders om in de veenderij te werken. Hierdoor verbetert de stand van armwezen niet. De kerkelijke besturen weigeren onderstand te geven aan lidmaten naar elders vertrokken waardoor de gemeente er voor moet opdraaien.”

Over 1866 schrijft het gemeentebestuur: “Enkele sloten rond huiserven gelegen zijn gedempt en mestvaalten verwijderd. Desondanks heerst de cholera. Er zijn 96 lijders. Het armwezen loopt daardoor weer op. Negen huisgezinnen zijn door de gemeente het hele jaar verpleegd.” Het jaar 1872 luidt een langzame ommekeer in. Er is overvloed aan werk en lonen zijn stijgende. In 1898 telt de gemeente 133 bedeeden op een bevolking van 3767 zielen. In 1900 blijkt volgens opgave de helft van de bevolking in de veenderij te werken.

#### **Vinkeveen wil niet meedoen**

In 1842 komen de veenbazen in Vinkeveen in opstand. Zij weigeren oortjesgeld te betalen, want zij menen niets met de afspraken rond de verveningen in Mijdrecht te maken te hebben. De diaconie wendt zich tot de gemeente en die op haar beurt wendt zich tot het provinciebestuur. Die probeert te sussen en vraagt de gemeente de achterstallige oortjesgelden op een minnelijke wijze van de veenlieden te vorderen. Tevens wordt de gemeente gevraagd uit te zoeken of de uitgegeven concessies wel de juiste clausules over oortjesgeld bevatten. De gemeente wendt zich dan tot de armbesturen met het verzoek dit zelf maar met het veenderijbestuur uit te zoeken.

#### **Wel de lusten, maar niet de lasten**

Ruim een jaar later, in juni 1843, komt de reactie van de predikant van de hervormde gemeente Vinkeveen. Hij verwijst daarin naar het octrooi verleend aan de gemeente Mijdrecht waarin bepaald dat de veenlieden te Mijdrecht “van elke in hunnen polder verveende vierkante roede turf zouden betalen drie penningen t.b.v. de gereformeerde en roomsche armen aldaar en ieder voor de helft

zou ontvangen.” Omdat daaraan een verlaging van de impost op turf was gekoppeld is men ook in Vinkeveen begonnen om de armen van de verveende worden turf te betalen. Hiermee stemmen de rekeningen van de diaconie overeen. Sinds 1801 is door de Vinkeveende diaconie oortjesgeld ontvangen. Het betalen van oortjesgeld was echter geen daad van vrijwilligheid maar gebeurde om zekere voorrechten te verkrijgen. De diaconie dringt aan “op de verdere betaling der oortjesgelden met beroep desnoods op het regt van verjaring en gedrongen door de steeds toenemende behoeften der armen”, aldus de dominee.

### **Grote klap voor de Vinkeveense armen**

In september 1843 komt de grote klap. Het polderbestuur van Vinkeveen en Demmerik deelt mee dat zij niet bekend zijn met het feit dat de polder Vinkeveen Veenzijde concessie zou zijn verleend onder voorwaarde dat een oortje slikgeld zou moeten worden voldaan voor de armen. In november van dat jaar antwoorden GS aan de burgemeester van Vinkeveen dat “Zolang door de diaconie der hervormde gemeente te Vinkeveen niet kan worden aangetoond dat dezelve tot de invordering der bedoelde oortjegelden op een wettige wijze is gekwalificeerd de invordering vanwege deze vergadering geen autorisatie kan worden verleend.” Het is een grote klap voor de Vinkeveense armen. De armbesturen hebben nu onvoldoende middelen en de armenzorg schuift snel richting gemeente.

### **Kolonisten uit Vinkeveen**

Rond 1840 wordt Vinkeveen geconfronteerd met de gevolgen van de jacht op bedelaars. Op 4 november 1843 krijgt de burgemeester van Vinkeveen een brief van de Staatsraad te Utrecht waarin deze meldt dat Jan Drost, volgens diens zeggen in Huizen geboren en in Vinkeveen woonachtig, op 6 augustus is gedeserteerd uit de bedelaarskolonie te Ommerschans. Of de burgemeester zo vriendelijk wil zijn de geboorteakte van Joost op te sturen of anders die in Huizen aan te vragen en op te sturen. Een maand later arriveert een brief uit Gorkum. De Officier van Justitie daar deelt mee dat Jan Drost in Kedichem is opgepakt. Uit ondervraging blijkt dat Drost 21 jaar oud is, van beroep arbeider en woonachtig in Vinkeveen. Een half jaar geleden zou hij van daar zijn vertrokken om werk te zoeken. Dit is niet gelukt. Wel heeft hij

in tussentijds veertien dagen als heier gewerkt. Drost is vanwege lichaamsgebreken vrijgesteld van militaire dienst, maar als de burgemeester wat meer informatie kan verstrekken kan de officier hem misschien als landloper aanmerken. Onderaan in de brief staat een uitvoerig signalement. Daaruit blijkt dat Drost in Vinkeveen is geboren en daar ook te wonen. Hij is roomsch en spreekt de ‘gewone taal’ zijnde Nederduitsch, verder is hij kaal en heeft een verzwikte hand. De naam van de vader is onbekend, die van de moeder is Maria Dros. Vinkeveen wordt aangemerkt als domicilie van onderstand en daarmee geacht alle kosten te betalen die aan de detentie in Ommerschans zijn verbonden. Hij staat daar sinds 4 maart 1843 vermeld onder stamboeknummer 5014

Een kleine twintig jaar later op 14 maart 1861 krijgt de burgemeester van Vinkeveen een brief van de commissaris van de koning te Utrecht. Daarin wordt gemeld dat op voordracht van de directie van de bedelaarskolonie Willem Kleibeuker kan worden ontslagen. Kleibeuker is in 1794 in Vinkeveen geboren en sinds september 1847 in de kolonie te werk gesteld. Hij heeft verklaard met boerenarbeid in Vinkeveen werk te gaan zoeken. Ofschoon hij een gebrekkige hand heeft ziet de commissaris geen redenen om de ontslagaanvraag af te wijzen, bovendien heeft Kleibeuker 200 gulden op zak. Nog geen maand later op 11 april 1861 wordt Kleibeuker weer opgepakt en afgeleverd bij het gesticht. Volgens het rapport is hij deels invalide. Hij blijft tot mei 1864 in de kolonie waarna hij op eigen verzoek weer wordt ontslagen. Dit ontslag wordt bekrachtigd door de minister van binnenlandse zaken. Voor Willem Kleibeuker duurt de vrijheid steeds kort. Op 3 juni 1864 wordt hij voor de derde maal opgepakt en afgeleverd. Hij blijkt dan geheel invalide. De vierde keer dat hij wordt teruggebracht is 20 augustus 1867. Willem is kennelijk een van de slachtoffers van het in die tijd heersende denkbeeld dat bedelen bestreden moet worden, bedelaars moeten worden opgepakt en aan het werk gezet. Liefst in wat men dan al rijkswerkinrichtingen is gaan noemen en onder een streng regime. Een overzicht over het jaar 1866 laat zien dat de gemeente Vinkeveen dat jaar aansprakelijk wordt gesteld voor de kosten van W. van Lammeren opgenomen sinds mei 1864, W. Kleibeuker sinds juni 1864. Hendrik Preil sinds november 1864 en Willem

Hoogenboom sinds september 1865. Deze laatste overlijdt op 26 september 1865. Net als Kleibeuker zal ook Van Lammeren enige keren worden ontslagen en weer teruggebracht. Het laatste overzicht gericht aan het Vinkeveense gemeentebestuur dateert van 1870. Alleen Kleibeuker en Preil worden nog genoemd. Naast Vinkeveen hebben ook Mijdrecht en Wilnis in die periode bedelaars naar Ommerschans gestuurd, maar details erover ontbreken. Alleen de gemeente Vinkeveen en Waverveen heeft de lotgevallen van zeven van haar inwoners in die periode van grote armoede voor het nageslacht bewaard.

Over 1900 vermeldt de memorie van toelichting van de gemeente Vinkeveen en Waverveen vijf instellingen van weldadigheid:

- De Roomse Armen Vinkeveen,
- De Nederlands Hervormde armen Vinkeveen,

## 10 De algemene bijstandswet

In 1963 wordt de algemene bijstandswet ingevoerd. Hiermee komt een eind aan de armenwet, die de armenzorg vooral op plaatselijk niveau liet uitvoeren. Armenzorg is in handen van het Rijk gekomen en een recht geworden.

### Tenslotte

Hiermee eindigt dit verhaal over drie eeuwen armenzorg in De Ronde Venen. In de achter ons liggende eeuwen was de arme medemens

- De Nederlands Hervormde armen Waverveen,
- De Gereformeerde armen Vinkeveen en
- De Oud Gereformeerde armen Vinkeveen.

Geen enkel armbestuur, uitgezonderd de katholieken geeft inlichtingen over de uitgaven. Alleen de gemeente meldt elk jaar keurig het aantal bedeelde dat zij verzorgt. In 1910 meldt de gemeente Vinkeveen en Waverveen aan acht personen onderstand te geven. De diaconieën melden alleen wat hen goeddunkt. De toegezonden tabellen worden maar ten dele ingevuld. In 1915 meldt de gemeente 56 hoofden en zes overige personen. De andere instellingen hebben hieromtrent niets ingevuld. Desondanks zijn de kolommen per leeftijdsgroep en andere onderverdelingen wel ingevuld, echter een totaalstelling ontbreekt. Het slechts ten dele invullen van de staten maakt elke onderlinge vergelijking onmogelijk.

zodanig zichtbaar dat veel schilders daarin inspiratie vonden het leven van die mens in beeld te brengen. De hedendaagse armen zijn niet meer zichtbaar. De kerkelijke armenzorg is gebleven. Het Parochieel Armbestuur Mijdrecht-Wilnis heet nu Parochiële Charitatieve Instelling, ook de diaconieën bestaan nog, daar heeft de Algemene Bijstandswet geen verandering in gebracht. Veranderd zijn wel de cliënten van die instellingen en ook de definitie van 'arm'

## Mededelingen

### Oude jaargangen van de Proostkoerier/Proosdijkoerier

Na inventarisatie van de voorraad blijken nog een aantal volledige oude jaargangen van "De Proostkoerier" en "De Proosdijkoerier" beschikbaar te zijn. Zolang de voorraad strekt kunnen belangstellenden zich voor het verkrijgen van één of meer jaargangen wenden tot de ledenadministrateur de heer N. van Beek, telefoon 0297 284234. Zij die nog oude jaargangen in hun bezit hebben en deze niet langer wensen te bewaren kunnen zich eveneens tot de heer Van Beek wenden.

### Ledenwerfactie

Zoals u uit de lijst van nieuwe leden kunt opmerken heeft de ledenwerfactie tot op het moment dat wij dit schrijven meer dan **honderd** nieuwe leden opgeleverd. Zie voor het juiste aantal de rubriek "Welkom aan nieuwe leden" elders in dit blad. De actie loopt overigens nog door. Er is in de gemeente De Ronde Venen huis-aan-huis een wervingsfolder verspreid maar daarbij konden niet alle adressen worden bereikt. Bij ca 20% van de inwoners, die een sticker op de brievenbus hebben, kon de folder helaas niet worden bezorgd. Daarnaast is het niet onmogelijk dat bij anderen de folder aan de aandacht is ontsnapt. Het is wenselijk dat al deze adressen alsnog worden bereikt. Dit dient dan te geschieden door persoonlijke benadering. Wij roepen onze leden op om daar waar dat mogelijk is alsnog de mensen in kennis te stellen van hetgeen door onze vereniging wordt nagestreefd. Ledenwerffolders zijn te verkrijgen bij de heer E. Swaab, tel. 0297 287469. Wij doen ons best om alsnog zo veel mogelijk inwoners te bereiken.

### Doet u ook mee?

De ledenwerfactie wordt ook nog voortgezet op een andere wijze. Voor velen is het moeilijk een geschikt geschenk te vinden voor de aanstaande feestmaand. Wij zijn van mening dat het krijgen van een abonnement/lidmaatschap van onze vereniging een leuk cadeau kan zijn, waar men gedurende het gehele jaar plezier aan kan beleven. Daarvoor is een cadeaubon beschikbaar van

f 30,- (€ 13,60), verkrijgbaar bij Juwelier Swaab, Dorpsstraat 6 te Mijdrecht. Ook bij de overige bestuursleden kan een cadeaubon worden gekocht. Het is overigens ook een geschikt verjaardagsgeschenk.

### Ledenadministratie

Door de ledenwerfactie heeft de ledenadministrateur in samenwerking met de penningmeester veel werk moeten verrichten. Aan allen die zich als lid hebben aangemeld is inmiddels een welkomsbrief gezonden en zij zullen tevens de december editie van "De Proosdijkoerier" ontvangen. Voor het opgeven van nieuwe leden wordt bij **voorkeur** contact gezocht met de ledenadministrateur de heer N. van Beek, tel 0297 284234. Evenwel kunnen ook de andere leden en bestuursleden hiervoor worden benaderd.

### Stichting Proosdijer Publicaties

De door de Stichting uitgegeven boeken "Twee parochies verenigd in Driehuis" en "Vinkeveen en de Tweede Wereldoorlog" zijn nog steeds verkrijgbaar maar nu uitsluitend in de reguliere boekhandel. Nu na ruim een jaar een goed overzicht is verkregen van de verkochte en nog te verkopen boeken en de daaraan verbonden inkomsten kan worden vastgesteld dat op de beide uitgaven geen verlies behoeft te worden geleden. Dit is verheugend en eventuele batige saldi zullen aan het boekenfonds worden toegevoegd, zodat voor toekomstige uitgaven een kleine financiële buffer wordt gevormd.

### Van gulden naar euro

Per 1 januari 2002 gaat de oude vertrouwde gulden verdwijnen. Met enige weemoed nemen wij afscheid van een betaalmiddel, dat reeds in 1252 in de Italiaanse stad Florence als een gouden munt in omloop werd gebracht. In Nederland werd zij bekend onder de naam *florijn* (vandaar de afkorting *fl.*). In de loop der eeuwen is deze munt, hetzij in goud, hetzij in zilver, in een groot deel van Europa een van de betaalmiddelen geworden. Onder Karel V werd de Karolusgulden bekend. Na de totstandkoming van het Koninkrijk der Nederlanden werd krachtens de Muntwet van 1816 van rijkswege de Nederlandse gulden geslagen en ingevoerd.

Ook voor onze vereniging is de invoering van de euro van belang. De contributie zal met

ingang van 1 januari a.s. wijzigen van *f* 30,-- naar € 13,60. Als gevolg van deze wijziging zullen ook de acceptgirokaarten van kleur wijzigen. De huidige blauwe kaarten zullen hun geldigheid per 1 april 2002 verliezen en worden vervangen door gele exemplaren.

Begin volgend jaar zult u voor het voldoen van uw contributie zoals gebruikelijk een nieuwe acceptgirokaart ontvangen, met uitzondering van degenen die na 1 september 2001 lid zijn geworden want zij hebben reeds in dit jaar betaald.

## Nieuwjaarsmarkt verenigingen in de Willisstee

Ook in het nieuwe jaar zal de vereniging zich presenteren op de

### *nieuwjaarsbijeenkomst*

van organisaties en verenigingen die traditioneel wordt gehouden op de eerste vrijdag van het nieuwe jaar in het Wilnisse dorpscentrum Willisstee.

Komt u ook op **vrijdag 4 januari 2002** ?

U bent van harte welkom vanaf 19.30 uur

DE RONDE VENEN Geschiedenis en architectuur

Onder bovenstaande titel is op 1 november 2001 een boek verschenen, waarin de monumenten inventarisatie provincie Utrecht, betrekking hebbende op de gemeente De Ronde Venen, in woord en beeld in boekvorm wordt gepresenteerd. Het is een uitgave van de Stichting Publicaties Oud-Utrecht tot stand gekomen met financiële steun van de provincie Utrecht en de gemeente De Ronde Venen. De inventarisatie vormt de basis voor de lijst van beschermde gemeentelijke monumenten. De inhoud van het boek is interessant. Het is tweeledig. Allereerst wordt een historisch overzicht gegeven van het gebied dat later de

huidige gemeente De Ronde Venen is geworden met daarbij een aantal nog nooit gepubliceerde oude prenten en tekeningen. Voorts worden de geïnventariseerde bouwwerken straatsgewijze omschreven met een daarbij behorende foto of tekening.

In dit boekwerk is vastgelegd hetgeen aan gebouwde percelen beschermingswaard is. Het is aan de bestuurders om aan de noodzakelijke bescherming handen en voeten te geven, met andere woorden: de rijks- en gemeentelijke lijst vervolmaken en voldoende financiële middelen beschikbaar te stellen voor het ruimhartig subsidiëren van de noodzakelijke restauraties.

Een boek om door te bladeren, te lezen, te herlezen, dus om te bezitten en het is in de reguliere boekhandel verkrijgbaar.

## UITNODIGING

Zoals ieder jaar gebruikelijk is houden wij ook in het nieuwe jaar weer een

### *nieuwjaarsbijeenkomst*

om onder het genot van een drankje en een hapje de goede wensen voor het nieuwe jaar uit te wisselen. Wij nodigen de leden uit deze bijeenkomst bij te wonen. Zij wordt gehouden op

**woensdag 9 januari 2002, des namiddags te 19.30 uur  
in gebouw "De Schakel" Dorpsstraat 20 te Wilnis**

De heer Gerard Meijer, schipper van de Wilnisse aak "De Vriendschap" zal door middel van een diaprojectie vertellen over zijn "Turfvaart 2000".

**Ook niet-leden zijn van harte welkom.**

Onze nieuwe leden alfabetisch op naam

Dhr. A.J. Aarsman Mijdrecht  
 Mevr. M. Agema Vinkeveen  
 Fa. Aquafix Milieu B.V. Mijdrecht  
 Dhr. A.J. Baars Wilnis  
 Dhr. G. van Beek Vinkeveen  
 Dhr. A. Beeker Mijdrecht  
 Dhr. J. Beets Vinkeveen  
 Dhr. W.A. Bemelman Vinkeveen  
 Mevr. J. van den Berg Mijdrecht  
 Dhr. Ton van den Berg Nieuwveen  
 Dhr. R. Blans Mijdrecht  
 Dhr. G.G. Bosland Vinkeveen  
 Dhr. J.H. Bouwman Mijdrecht  
 Mevr. M. den Braber - Verburg Wilnis  
 Mevr. M. Breij Amstelveen  
 Mevr. N.D. Bruinès - Slingerland Mijdrecht  
 Dhr. M. van der Burg Mijdrecht  
 Dhr. J.G. Dorre Mijdrecht  
 Dhr. J.J. Dreesens Waverveen  
 Dhr. N.G.J. Driehuis Waverveen  
 Dhr. B. Duizer Vinkeveen  
 Dhr. B. Elbers Vinkeveen  
 Dhr. J.G. Elleswijk Mijdrecht  
 Dhr. B. Enthoven Vinkeveen  
 Fam. J. Fokker Mijdrecht  
 Fort Akademie Amstelhoek Loosdrecht  
 Dhr. G.M. Fronik Vinkeveen  
 Mevr M. De Graaf - Van Golen Wilnis  
 Dhr. A. van der Greff Vinkeveen  
 Dhr. J. de Haan Vinkeveen  
 Dhr. N. de Haan Vinkeveen  
 Dhr. P. ten Have Vinkeveen  
 Dhr. H.J. Heimgartner Mijdrecht  
 Hist.Gen.Nieuwkoop E.O. Nieuwkoop  
 Mevr. A.K. Hoetmer Van Spengen Vinkeveen  
 Fa. P.J.B Homan Beheer B.V. Mijdrecht  
 Mevr. M. Hottinga - Schockman Amsterdam  
 Dhr. R.J. Huisman Vinkeveen  
 Mevr. N.J. van der Jagt De Hoef  
 Dhr. W. Janssen Vinkeveen  
 Mevr. J.C. de Jong Vinkeveen  
 Dhr. Br. Keizer De Hoef  
 Dhr. K. Klijnsma Mijdrecht  
 Dhr. J. Klinkenberg Amstelhoek  
 Dhr. C.G.J. Koedam Mijdrecht  
 Dhr. J.Th. Kok Vinkeveen  
 Dhr. O Kooi Mijdrecht  
 Dhr. J. Kraan Krimpen A/D Lek  
 Dhr. P. Kremer Mijdrecht  
 Dhr. A.J. Krimp Wilnis  
 Dhr. J. Kroon Vinkeveen  
 Dhr. C. Kroon Woerden  
 Mevr. G.J. Kuylenburg Wilnis  
 Dhr. R.A. Kuylenburg Mijdrecht  
 Mevr. M. de Lange Leiden  
 Dhr. J.D. Lok Wilnis

Dhr. S. van der Maat Vinkeveen  
 Dhr. E.F. de Man Waverveen  
 Mevr. J. Mascini - Koster Ugchelen  
 Dhr. F.J. Van De Meijden Vinkeveen  
 Dhr. J. Mekking Wilnis  
 Dhr. J. Meulstee Vinkeveen  
 Dhr. H Van Moorsel Vinkeveen  
 Dhr. W. van het Nederend Abcoude  
 Dhr. C. Ockhuizen Mijdrecht  
 Mevr. M.J. van Oostveen Wilnis  
 Mevr. Oudshoorn - Van Schaik Vinkeveen  
 Dhr. J. van der Plas Vinkeveen  
 Mevr. J. Plooy Waverveen  
 Mevr. A.C. Poortman - Prins Mijdrecht  
 Dhr. J.H. De Ree Vinkeveen  
 Dhr. H.J.A.M. Rensink Mijdrecht  
 Dhr. H. Rijnveld Mijdrecht  
 Dhr. Fr. Roos Waverveen  
 Dhr. A.J. Samson Vinkeveen  
 Dhr. H.J. Sars Vinkeveen  
 Mevr. J. Schaaders - Meijer Mijdrecht  
 Dhr. C.M.J. van Schaik Mijdrecht  
 Mevr. Mary van Schie De Hoef  
 Dhr. J.M. De Schipper Mijdrecht  
 Dhr. H. Schuurs Assurantien Wilnis  
 Dhr. L.H. Smit Waverveen  
 Dhr. J.L.V. Smit Vinkeveen  
 Dhr. J. Snelleman De Hoef  
 Dhr. G. van Spengen Vinkeveen  
 Dhr. D. Stapel Wilnis  
 Dhr. M.H.Th. Steunebrink Mijdrecht  
 Fam. A. Stevens Vinkeveen  
 Dhr. R. Storm Wilnis  
 Dhr. W. Terwel Wilnis  
 Mevr. Hilde Thijssen Vinkeveen  
 Mevr. C. Uittenbogaart Mijdrecht  
 Dhr. G.M. Valentijn Vinkeveen  
 Dhr. M. Veerhuis Mijdrecht  
 Dhr. N. Verbruggen Vinkeveen  
 Dhr. D. Verbruggen Vinkeveen  
 Mevr. S.P. Verlaan Van Der Jagt Mijdrecht  
 Dhr. A. Verrips Vinkeveen  
 Dhr. D. van Vliet Vinkeveen  
 Dhr. S. van der Voort Vinkeveen  
 Dhr.Drs. A.J.B. Wachters Vinkeveen  
 Dhr. Emile Van Walraven Mijdrecht  
 Dhr. N. Wijffes Vinkeveen  
 Dhr. R. van der Wilt Wilnis  
 Dhr. H. van der Wilt Vinkeveen  
 Dhr. J. Winkel Waverveen  
 Dhr. C. Zaal Amstelhoek  
 Dhr. J. de Zwart Wilnis  
 Dhr. Hans Van Zwieten Vinkeveen  
 Dhr. C.G. Van Zwieten Mijdrecht

# Midden in de samenleving

Rabobank De Ronde Venen is een bank met een missie ● Als brede coöperatieve financiële dienstverlener helpen wij onze klanten, leden alsmede onze leef- en werkomgeving bij het realiseren van ambities ● Wij doen dit door het creëren van een op wederzijds respect gebaseerde langdurige, duurzame én betekenisvolle relatie ● Dit is onze natuurlijke eigenschap, opdat een ieder zal zeggen: "Rabobank De Ronde Venen is mijn bank"



**Rabobank**  
De Ronde Venen